د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

اسلامي ښوونه او روزنه

لسم ټولگی

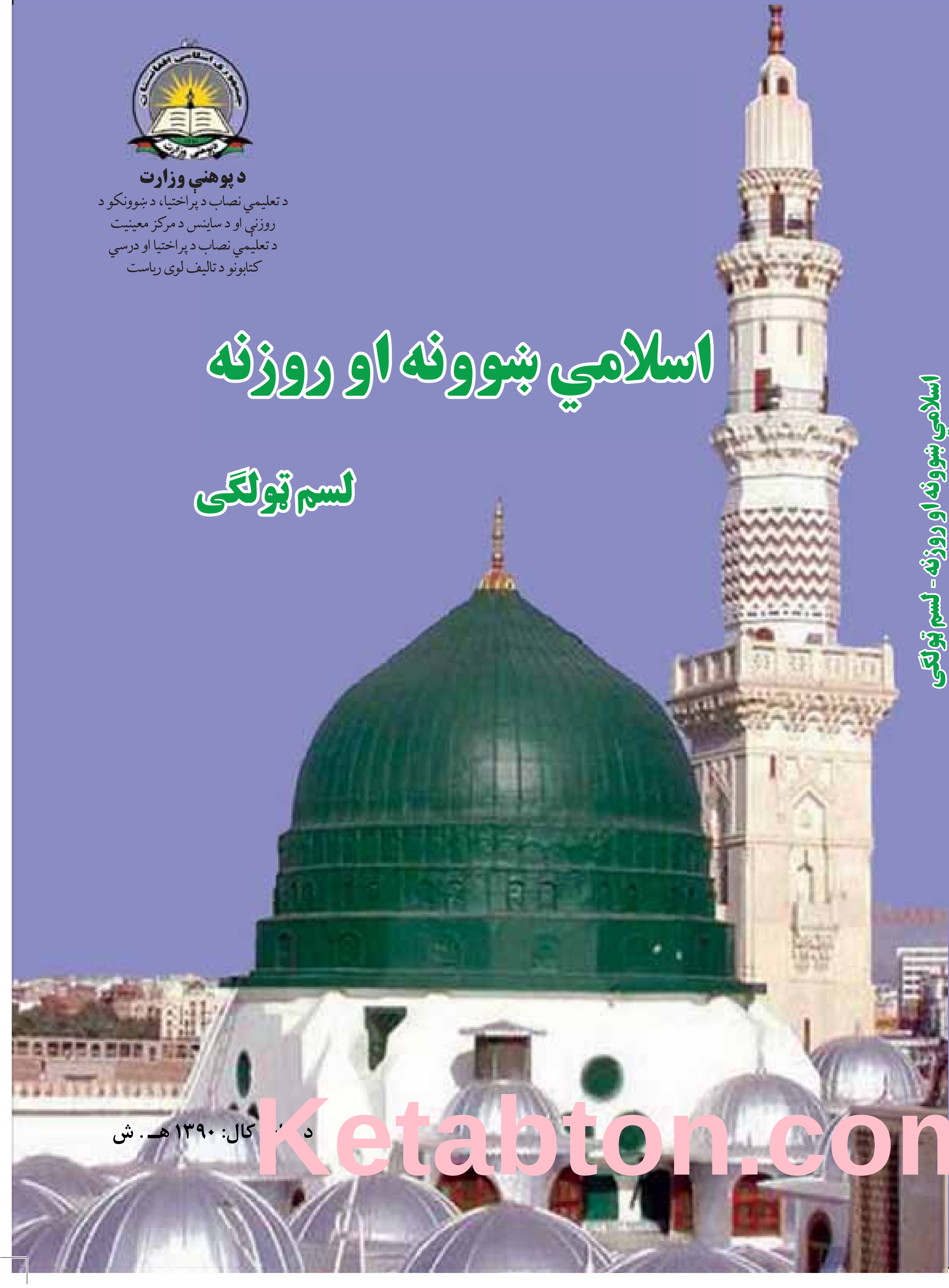

اسلامي ښوونه او روزنه - لسم ټولگی

ستنه او

د ... کال: ۱۳۹۰ هـ. ش

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت

د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو
د روزنې او د ساينس د مرکز معينيت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي
کتابونو د تاليف لوی رياست

اسلامي ښوونه او روزنه

لسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـــ. ش.

ليکوالان

- نور الله صافی
- رقيب الله ابراهيمي
- سيد فاضل شاه

علمي ايډيټ

- دکتور شېر علي ظريفي

د ژبې ايډيټ

- محمد قدوس زکوخېل

ديني، سياسي او کلتوري کميټه

- ډاکټر عطاء الله واحديار د پوهنې وزارت ستر سلاکار او د نشراتو رئيس.
- مولوي قيام الدين کشاف
- محمد آصف کوچی

د څارنې کميټه

- دکتور اسدالله محقق د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د روزنې او د ساينس مرکز معين
- دکتور شېر علي ظريفي د تعليمي نصاب د پراختيا د پروژې مسؤول
- د سرمؤلف مرستيال عبدالظاهر گلستاني د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوی رئيس

طرح او ډيزاين

عنايت الله غفاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، ګوجر دي — پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به — لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې د وزير پيغام

گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختگ او ټولنې د اړتياوو له مخې رامنځته کيږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي گټورې موضوعگانې پکې زياتې شوې دي. د زده کړې په بهير کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدريسي پلان برخه گرځيدلې ده.

هيله من يم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدريس شي او د زده کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکيفيته ښوونه او روزنه کې پرله پسې گډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هيلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې برياوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران ښوونکي د تعليمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤوليت په ريښتوني توگه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زيار کاږي چې د پوهنې تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، د وطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولنې د څرگندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي.

په دې ډگر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړانديزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تأليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې يې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو، او نورو ملگرو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې يې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردگ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې وزير

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوعاتو فهرست

د عقایدو برخه

لومړی لوست – د عقایدو علم ۱
دويم لوست – د الله تعالی پر وجود ایمان ٤
درېيم لوست – د الله تعالی وحدانیت (یو والی) ۷
څلورم لوست – د الوهیت توحید ۹
پنځم لوست – د الله تعالی اسماء او صفات ۱۳
شپږم لوست – د الله تعالی د اسماوو شمېر او د صفتونو ډولونه ۱۷
اووم لوست – د الله تعالی ذاتي صفتونه (۱) ۲۱
اتم لوست – د الله تعالی ذاتي صفتونه (۲) ۲٤
نهم لوست – کلام د الله تعالی صفت دی ۲۷
لسم لوست – پر ملائکو ایمان ۳۰

د حدیثو برخه ۳٤

یولسم لوست – د احادیثو اهمیت ۳۵
دولسم لوست – په چارو کې تدبیر ۳۹
دیارلسم لوست – د سولې اهمیت ٤۳
څوارلسم لوست – په کارونو کې آسانتیا ٤٦
پنځلسم لوست – د ظلم مخنیوی ٤۹
شپاړسم لوست – د غضب درملنه ۵۲
اوولسم لوست – غوره خلک ۵۵
اتلسم لوست – د ایمان خصلتونه ۵۷
نو لسم لوست – تعصب ٦۱
شلم لوست – د مؤمن شان (حالت) ٦۵
یوویشتم لوست – پر تکالیفو صبر ۷۱
دوه ویشتم لوست – د مسلمان حقوق ۷۵
درویشتم لوست – دوه مخي ۸۰
څلیر ویشتم لوست – د خوب آداب ۸٤

د فقهي برخه ۸۸

پنځه ویشتم لوست – اسلام د ژوندانه نظام ۸۹
شپږ ویشتم لوست – د اسلام اقتصادي نظام ۹۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوه ویشتم لوست – د اسلامي اقتصاد ځانګړتیاوې ۹۳
اته ویشتم لوست – د اسلامي اقتصاد بنسټونه ۹۵
نه ویشتم لوست– د میراث په هکله قرآني لارښوونې (۱) ۱۰۰
دیرشم لوست – د میراث په هکله قرآني لارښوونې (۲) ۱۰۲
یو دیرشم لوست – د میراث په هکله قرآني لارښوونې (۳) ۱۰٤
دوه دیرشم لوست – د میراث د علم اساسات ۹۷
درې دیرشم لوست – ذوي الفروض او د هغوی برخې ۱۰٦
څلور دیرشم لوست – د ښځینه ذوي الفروضو احوال ۱۰۹
پنځه دیرشم لوست – عصبات ۱۱۳
شپږ دیرشم لوست – د سهمونو (برخو) مخرجونه ۱۱٥
اووه دیرشم لوست – عول ۱۱۷
اته دیرشم لوست – د عددونو ترمنځ تماثل، تداخل، توافق او تباین پېژندل ۱۱۹
نه دیرشم لوست – تصحیح ۱۲۱
څلویښتم لوست – د وارثانو تر منځ د متروکې د تقسیم طریقه ۱۲۳
یوڅلویښتم لوست – تخارج ۱۲٥
دوه څلویښتم لوست – رد ۱۲۷
درې څلویښتم لوست – جهاد ۱۲۹
څلور څلویښتم لوست – د جهاد لاسته راوړنې ۱۳۲
پنځه څلویښتم لوست – څوک په جهاد مکلف دي؟ ۱۳٥
شپږ څلویښتم لوست – د جهاد ډولونه ۱۳۸
اوه څلویښتم لوست – سوله او احکام یې ۱٤۲
اته څلویښتم لوست – د ذمي عقد (تړون) ۱٤٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی لوست

د عقایدو علم

شرعي احکام په عمومي ډول په دوو برخو وېشل شوي دي:

۱- عملي احکام: هغه دي چې د اعمالو په کیفیت پورې اړه لري کوم چې د بدن د غړو په واسطه سرته رسېږي او فرعي احکام هم ورته ویل کېږي. لکه: د لمانځه فرضیت، د زنا حرام والی او داسې نور.

۲- اعتقادي احکام: هغه دي چې عقیدې پورې اړه لري، د زړه اعمال دي، د بدن په ظاهري غړو نه تر سره کېږي او اصلي احکام هم ورته وايي. لکه: د الله تعالی په وجود، وحدانیت، د آخرت په ورځ او داسې نورو باور کول.

د لومړي ډول احکامو علم ته د شریعت احکام او فقهې علم ویل کېږي، او دویم ډول علم ته د توحید، صفاتو او عقائدو علم ویل کېږي چې موږ دلته له دغه دویم ډول علم څخه بحث کوو.

د عقایدو تعریف

عقاید د عقیدې جمع ده، عقیده په لغت کې کلک تړلو ته وايي او د اسلامی علومو په اصطلاح کې په دوو معناوو راغلې ده:

لومړی: د الله تعالی د قدیم ذات په وحدانیت او پر ټولو هغو لارښوونو چې محمدﷺ د الله تعالی له لوري انسانانو ته رسولې، کلک ایمان او باور لرل.

دویمه: هغه قضایا او جملې چې د مؤمن به څیزونو څخه بحث کوي.

د تعریف شرح

عقیده کلکو تړلو ته وايي او عقاید په دې نامه سره ځکه یادېږي چې انسان هم په هغه څه چې عقیده لري خپل زړه تړي او کلک یقین ورباندې کوي.

خو دا یقین باید دومره غښتلی او پوخ وي چې هیڅ ډول شک او شبهه پکې ځای ونه لري، ځکه عقیده په عربي ژبه کې پوخوالي او ټینګښت ته وايي، سست باور عقیده نه ګڼل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت: لاندې سوالونو ته ځواب ووایاست او هم د عقیدې د لفظ لومړۍ او دویمه معنا پکې وټاکئ:

۱ـ په الله تعالی عقیده لرل څه حکم لري؟

۲ـ تاسې ته عقیده په یوه اونۍ کې څو ساعته تدریس کېږي؟

د عقایدو د علم موضوع

د عقایدو د علم موضوع د الله تعالی ذات، صفات او د پیغمبر رسالت دی، چې په هغه کې په ملایکو، آسماني کتابونو، انبیاوو، د آخرت په ورځ، حساب، جنت، جهنم او د خیر او شر په تقدیر ټولو ایمان لرل شامل دي.

د عقایدو د علم غرض

د عقایدو د علم غرض او ګټه په دنیا او آخرت کې د انسان بریالیتوب او نېک بختي ده، هغه څوک چې د الله تعالی په کتاب او د هغه د پیغمبر په سنتو په سمه توګه باور ولري او پیروي یې کوي، هېڅکله به نه په دنیا او نه په آخرت کې ناکام شي.

د دې علم په زده کړه د انسان عقیده سمېږي او حقیقتونه د ځان، کایناتو او خپل خالق په هکله په رښتینې بڼه پېژني.

فعالیت: زده کوونکي دې د عقایدو د علم د تعریف، موضوع او غرض په اړه بحث وکړي.

د عقایدو د علم نومونه

د عقایدو علم په نورو نومونو هم نومول شوی لکه: د توحید علم، اصول الدین، الفقه الاکبر، الإیمان.

فعالیت: زده کوونکي دې د اسلامي عقیدې د پېژندلو په اړه په خپلو کې سره مباحثه وکړي.

د عقایدو د علم فضیلت او ارزښت

د عقایدو علم له نورو ټولو علومو څخه غوره او د شرف خاوند دی ځکه د هر علم شرف او فضیلت د هغه علم پر موضوع پورې اړه لري د عقایدو د علم موضوع له شرف څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډکه موضوع ده چې هغه د الله تعالی ذات، اسماء، صفات، د هغه د وحدانیت، او پر بندګانو باندې د الله تعالی حقونه دی همدارنګه پر انبیاؤ او ټولو هغو شیانو باندې علم چې پر آخرت پورې تعلق لري.

د عقایدو د علم حکم

د عقایدو د علم زده کول فرض عیني او فرض کفایي دي:

فرض عیني: په اجمالي ډول پر هر مسلمان نارینه او ښځه باندې فرض عین دی چې په ټولو هغو شیانو باندې عام او مجمل ایمان راوړي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د الله تعالی له لوري د هغوی خبر ورکړی دی، لکه: په توحید، رسالت، جنت، دوزخ او د قیامت په ورځ ایمان درلودل او د لمانځه، حج او روژې فرضیت ریښتینی ګڼل او داسې نور.

فرض کفایي: په تفصیلي ډول د عقایدو د علم د دلائلو زده کول فرض کفایي دي د مثا ل په ډول: په هغو آیتونو او حدیثونو باندې ځان پوهول چې توحید، رسالت، جنت، دوزخ او د قیامت په ورځ ایمان درلودل او د لمانځه، حج او روژې فرضیت یې ثابت کړی وي.

فعالیت: زده کوونکي دې د عقایدو د علم د فضیلت او حکم په هکله په نوبت سره معلومات ورکړي.

؟؟ پوښتني

۱. عقیده د لغت او اصطلاح له مخې تعریف کړئ.
۲. د عقایدو د علم موضوع څه شی ده؟
۳. د عقایدو د علم غرض څه شی دی؟
٤. دعقایدو علم څه اهمیت لري؟ بیان یې کړئ.
٥. د عقایدو د علم حکم بیان کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د علم په اړه یوه مقاله ولیکي چې له شپږو کرښو کمه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم لوست

د الله تعالی پر وجود ایمان

ځمکه، آسمانونه او هغه څه چې په دوی دواړو کې موجود دي آیا پخپله پیدا شوي او که داسې ذات وجود لري چې دغه موجودات یې پیدا کړي دي؟

د کایناتو دغه نظم چې هېڅ ګډوډي پکې نه لیدل کېږي او په منظم شکل پر مخ ځي آیا په خپل سر روان دي او که تنظیمونکی لري؟

د الله تعالی د وجود دلائل

د الله تعالی پر وجود نقلي اوعقلي دلایل شتون لري، چې ځینې یې په لاندې توګه بیانیږي:

لومړی نقلي دلیل

د الله تعالی د وجود د اثبات لپاره په قرآن کریم کې ډېر زیات دلیلونه ذکر شوي، لکه الله تعالی د البقرې په سورت کې داسې فرمایي: ﴿وَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ۞ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ [البقرة: ۱۶۳–۱۶۴] **ژباړه:** او ستاسې معبود یو دی، له هغه پرته بل هېڅ معبود نشته، هغه ډېر مهربان او خورا ښبونکی دی. د آسمانونو او ځمکې په پیدایښت، د شپې او ورځې په اوړېدو را اوړېدو او په هغو بېړیو کې چې خلکو ته د ګټې وړ شیانو وړلو راوړلو لپاره په سمندر کې روانیږي او په هغو اوبو کې چې الله تعالی له آسمانه نازلې کړې دي، بیا په هغو سره مړه ځمکه را ژوندۍ کوي او په ځمکه کې یې هر راز ساکښ موجودات خواره کړي دي او د بادونو په لګېدو او د آسمان او ځمکې تر منځ په ابل کړی شوي وریځ کې د هغو خلکو لپاره د قدرت نښې نښانې دي چې له پوهې نه کار اخلي.

له پورتنیو مبارکو آیتونو څخه د استدلال طریقه

دا آیتونه صراحتاً دلالت کوي چې ستاسې معبود یو دی، په رحمن او رحیم سره یې ستایلی دی او د یووالي لپاره یې د مخلوقاتو څخه ډول ډول دلیلونه بیان کړي دي، دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوله هستي چې د کوم نظم او قانون څخه پیروي کوي د دې هرو مرو ناظم او چلوونکی شته، که نه نو هر څه به ګډوډ وای.
نو پورتني آیتونه لکه څرنګه چې نقلي دلیل حسابیږي همدا ډول عقلي دلیل هم ګڼل کیږي.

فعالیت: زده کوونکي دې د الله تعالی پر وجود باندې نور نقلي دلیلونه ذکر کړي.

د الله تعالی پر وجود باندې عقلي دلیل

ډیر زیات عقلي دلایل شته چې د الله تعالی پر وجود دلالت کوي، د بېلګې په توګه هغه واقعه چې د امام ابوحنیفه (رح) او دهري تر منځ پېښه شوې وه، د الله تعالی د وجود د اثبات لپاره تر ټولو غوره دلیل دی: له دهریانو څخه څو کسه امام ابو حنیفة (رح) ته راغلل او له ده څخه یې د الله تعالی د وجود په اړه پوښتنه وکړه، (د دوی نیت د امام ابو حنیفه (رح) په شک کې اچول وو) امام ابوحنیفه (رح) ورته وویل: زه په یو ډیر حیرانوونکي کار مشغول یم. دوی وپوښتل هغه څه کار دی؟ ابو حنیفه (رح) ورته وویل: چا راته وویل: دلته یوه کښتۍ ده چې هېڅوک پکې نشته، پخپله په بحر کې چلیږي، د بحر په غاړه دریږي، پخپله سامان باروي، بیا پخپله سیده نورو ښارونو ته ځان رسوي، هلته خپل سامانونه پخپله کښته کوي، هر شی لکه: خرما، جامې او داسې نور توکي بېل بېل له خپلو همجنسو توکو سره ځای پر ځای کوي، هېڅ شی یو له بل سره نه ترې ګډیږي، سره لدې چې پدې کې هېڅوک نشته، نه څوک شته چې هغه وچلوي او نه څوک شته چې هغې ته لارښوونه وکړي.
دوی وویل: نو آیا ته دا خبره منې؟ دا خبره خو له لېوني پرته بل څوک نه قبلوي، ځکه کښتۍ له لرګي جوړه شوې ده، نو څرنګه به لرګی پخپله حرکت وکړي؟ څرنګه به پخپله وچلیږي؟ څرنګه به پخپله سامان بار کړي؟ پدې وخت کې امام ابو حنیفه (رح) دوی ته وویل: تاسې شخړه کوئ، پداسې حال کې چې تاسې په خپلو سترګو باندې دغه کاینات وینئ، دغه ستوري چې حرکت کوي چا پیدا کړي؟ لمر او سپوږمی ته پدغه منظم ډول څوک حرکت ورکوي؟ دغه مخلوق چا په ځمکه کې خور کړی دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه وریځ چا پیدا کړې ده؟ په پای کې دهري په پړ کېدو سره له نور بحث نه تېر شو او توبه یې وایستله.

همدارنګه نور ډېر عقلي دلیلونه شته چې د الله تعالی پر وجود دلالت کوي او هر څه چې الله تعالی پیدا کړي د هغه په وجود باندې دلیل دي کله چې انسان په دغو مخلوقاتو کې فکر او سوچ وکړي نو وایي: ﴿رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ [آل عمران: ۱۹۱]

ژباړه: ای زموږ پالونکیه (ربه)! دا مخلوقات تا عبث (بې حکمته او بې ګټې) ندي پیدا کړي، پاکي ده تا لره (له ټولو عیبونو څخه) نو وساته موږ د دوزخ له اور څخه.

د الله تعالی ذات قدیم دی

د الله تعالی ذات قدیم دی، همېشه وو او همېشه به وي، د ده د وجود ابتداء نشته، پدې اړه الله تعالی فرمایي: ﴿هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ﴾ [الحدید: ۳] **ژباړه:** همغه لومړی هم دی او وروستی هم. یعنې الله تعالی اول دی ابتداء نه لري او آخر دی انتهاء (پای) نه لري.

فعالیت: زده کوونکي دې د الله تعالی پر وجود باندې نور عقلي دلیلونه بیان کړي.

د الله تعالی پر وجود د ایمان حکم

د الله تعالی پر وجود ایمان (باور او یقین) لرل فرض دي که څوک د الله تعالی له وجود څخه منکر شي کافر دی.

پوښتنې

۱. د کایناتو له شتون څخه د خالق په وجود څنګه دلیل نیسئ؟
۲. د الله تعالی پر وجود باندې یو نقلي دلیل ذکر کړئ.
۳. د الله تعالی پر وجود باندې یو عقلي دلیل ذکر کړئ.
۴. په الله تعالی باندې ایمان څه حکم لري؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د الله تعالی د وجود په اړه یوه مفصله مقاله ولیکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم لوست

د الله تعالی وحدانیت (یو والی)

د ټولو مخلوقاتو پیدا کوونکی یوازې الله تعالی دی. په ذات، اسماوو او صفاتو کې شریک او ساری نه لري، د هېڅ مرستې ته اړ نه دی، بلکې ټول مخلوقات ده ته اړ او محتاج دي.

د توحید تعریف

توحید یو ګڼلو ته وايي او په اصطلاح کې د الله تعالی یو ګڼل توحید بلل کیږي. [1]

د تعریف شرح

د الله تعالی توحید دا معنا لري چې الله تعالی په ذات او صفاتو کې ځانګړی دی او له هغه سره ساری او شریک نشته.

د توحید ډولونه

د الله تعالی توحید په دري ډوله دی:

- د ربوبیت توحید.
- د الوهیت توحید.
- د اسماوو او صفاتو توحید.

فعالیت: زده کوونکي دې د الله تعالی د توحید په هکله یو له بل سره مباحثه وکړي.

د ربوبیت توحید

د ربوبیت توحید په دې عقیده لرل دي چې د مخلوقاتو پیداکوونکی، رزق ورکوونکی، تدبیر نیوونکی، عزت او ذلت ورکوونکی، خیر او شر رسوونکی او په ټولو مخلوقاتو کې له اسبابو پرته متصرف او واکدار یوازې یو الله تعالی دی.

نو یوازې الله تعالی خالق او مالک دی. له اسبابو پورته مرسته یوازې له الله تعالی څخه غوښتل کیږي، په ټول عالم کې یوازې الله تعالی له اسبابو پرته تصرف کوي، مخلوقات په خلقت او پایښت کې ټول الله تعالی ته محتاج دي، الله تعالی د عالم د نظام په چلولو کې د هیچا مرستې ته اړتیا نه لري.

---

١ - شرح العقیدة الطحاویة - - (١ / ٨)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ربوبيت د توحيد د اثبات دليلونه

الله ﷻ فرمايلي دي: ﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾ [الزمر: ٦٢] **ژباړه**: الله تعالى د هر شي هستوونكى دى، هماغه د هر شي كار ساز او چلوونكى دى.

همدا راز فرمايي: ﴿وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُن لَّهُ وَلِيٌّ مِّنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا﴾ [الإسراء: ١١١] **ژباړه**: او ووايه ټوله ثنا او ستاينه هغه خداى لره ده چې هغه نه څوك په زوى ولى سره نيولى، نه په پادشاهۍ كې څوك شريك ورسره شته، نه يې د بې وسۍ له امله ملا تړى شته او پوره لويي يې بيان كړه.

د ربوبيت د توحيد غوښتنه داده چې بايد هر ډول عبادت، زاري اوفرياد، د مرستې آواز، ټول دنيوي او آخروي حاجتونه له الله تعالى څخه وغوښتل شي، ورسره د نورو متصرفينو او مرستندويانو له نيولو څخه په كلكه ډډه وشي، ځكه چې يوازې الله تعالى د هر ډول عبادت اوبندګۍ لايق دى.

همدارنګه الله تعالى فرمايي: ﴿ وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ [الأنعام: ١٧] **ژباړه**: كه الله تاته كوم تكليف در ورسوي نو له هغه نه پرته بل څوك نشته چې تا له تكليف څخه وژغوري، كه هغه ذات تا ته كومه ښيګڼه او ګټه در واړوي، نوهغه په هر څه قادر ذات دى.

په بل ځاى كې فرمايي: ﴿ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴾ [البقرة: ١٨٦] **ژباړه**: او اى پيغمبره! زما بندګان كه له تا نه زما په اړه پوښتنه وكړي، نوهغوى ته ووايه چې زه ورته ډير نږدې يم، بلونكى چې كله ما وبلي زه د هغه بلنه اورم نو هغوى ته ښايي چې زما بلنې ته لبيك ووايي، او پر ما ايمان راوړي، ته دا خبره هغوى ته واوروه، كېداى شي چې هغوى سمه لار ومومي.

> **فعاليت:** زده كوونكي دې د ربوبيت د توحيد د اثبات په اړه عقلي دليلونه بيان كړي.

پوښتنې

١. توحيد تعريف كړئ!
٢. توحيد په څو ډوله دى؟
٣. د ربوبيت له توحيد څخه مراد څه دى؟
٤. د ربوبيت پر توحيد باندې نقلي دليل ذكر كړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم لوست

د الوهيت توحيد

- آیا پرته له الله تعالی څخه بل څوك د عبادت وړ شته؟
- بنده بايد له چا څخه مرسته وغواړي؟
- چا ته د عجز سر ښکته کړي؟

د الوهيت تعريف

اله معبود ته وايي. الوهيت مصدر او د الله تعالی صفت دی، د الوهيت د توحيد معنا دا ده چې يوازې الله تعالی معبود دی او په معبوديت کې شريك نه لري.

د تعريف شرح

د عبادت وړ يوازې الله تعالی دی. يوازې الله تعالی ته بايد د عجز سر ښکته شي، امر يې ومنل شي او له منهياتو څخه يې ځان وژغورل شي چې دا په حقيقت کې د الوهيت توحيد دی او د عبادت توحيد هم ورته وايي.

د الوهيت توحيد

د الوهيت توحيد په دې باندې عقيده لرلو ته وايي چې يوازې الله تعالی د عبادت وړ دی.

عبادت په شرعي اصطلاح کې په دوو معناوو راغلی دی:

۱. په خاصه معنا: عبادت په خاصه معنا سره له لمانځه، روژې، زکات او حج څخه عبارت دی او همدارنګه نورې هغه چارې چې موخه ورڅخه يوازې د الله تعالی امر پر ځای کول وي او عادتي چارو پورې اړه ونه لري هم د عبادت په مفهوم کې داخلې دي.

۲. په عامه معنا: عبادت په عامه معنا سره دې ته ويل کيږي چې د ژوند په ټولو ډګرونو کې يوازې د الله تعالی امر ومنل شي، که هغه عبادت په خاصه معنا سره وي، که معاملات وي، که دکورني ژوند احکام وي او که پر امنيت، سياست او اقتصاد پورې تړلي احکام وي.

يو انسان هلته موحد ګڼل کيږي چې د ژوند په ټولو ډګرونو کې د الله تعالی اطاعت وکړي او ټول هغه عادتونه او نظريات چې د اسلام له سپېڅلي دين سره مخالف وي رد کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الوهیت د توحید د اثبات دلیلونه

په قرآن کریم او سنتو کې د الوهیت په توحید باندې بې شماره دلیلونه شته چې یو څو یې په لاندې توګه بیانیږي:

قرآن کریم: الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایي: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ [البقرة: ۲۵۵] **ژباړه:** له الله، (هغه) ژوندي ابدي ذات پرته چې ټول کائنات یې تنظیم کړیدي، بل هیڅ خدای نشته.

په یو بل مبارک آیت کې الله تعالی فرمایي: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ﴾ [الكهف:۱۱۰] ژباړه: ای پیغمبره! ووایه چې زه یوازې ستاسو په څیر انسان یم، او ما ته وحې شوې چې ستاسې معبود یو الله دی.

الله تعالی د الاخلاص په سورت کې فرمایي: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۞ اللَّهُ الصَّمَدُ﴾ [الإخلاص: ۱، ۲] **ژباړه:** ای پیغمبره! ووایه چې الله تعالی یو دی، الله تعالی بې نیازه دی چا ته اړ ندی.

همدارنګه الله تعالی په یو بل آیت کې فرمایلي دي: ﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى﴾ [البقرة: ۲۵۶] **ژباړه:** د دین په چارو کې څه زور او مجبورول نشته، سمه خبره له غلطو مفکورو څخه جلا کړای شویده، اوس چې څوک له کوم طاغوت نه منکر شي او پر الله ایمان راوړي هغه یوه داسې کلکه اسره ونیوله چې هیڅکله ماتیدونکې نه ده.

د طاغوت تعریف: طاغوت هغه چا ته ویل کیږي چې د الله تعالی په مقابل کې یې پیروي کیږي، که هغه انسان وي او که بتان.

په یوه حدیث شریف کې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: عَنْ عَدِيِّ بن حَاتِمٍ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفِي عُنُقِي صَلِيبٌ مِنْ ذَهَبٍ، فَقَالَ: "يَا عَدِيُّ اطْرَحْ هَذَا الْوَثَنَ مِنْ عُنُقِكَ"، فَطَرَحْتُهُ، فَانْتَهَيْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ يَقْرَأُ سُورَةَ بَرَاءَةٍ، فَقَرَأَ هَذِهِ الآيَةَ: ﴿اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾[التوبه:۳۱] حَتَّى فَرَغَ مِنْهَا، فَقُلْتُ: إِنَّا لَسْنَا نَعْبُدُهُمْ، فَقَالَ: "أَلَيْسَ يُحَرِّمُونَ مَا أَحَلَّ اللَّهُ فَتُحَرِّمُونَهُ وَيُحِلُّونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ، فَتَسْتَحِلُّونَهُ؟"قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: "فَتِلْكَ عِبَادَتُهُمْ"(۱) **ژباړه:** عدي بن حاتم رضي الله تعالی عنه وایي چې زه رسول الله

---

۱ المعجم الكبير للطبراني – (۱۲ / ۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

صلی الله علیه وسلم ته راغلم او زما په غاړه کې له سرو زرو څخه جوړ شوی صلیب ځوړند و، رسول الله صلی الله علیه وسلم راته وفرمایل: ای عدي! له غاړې څخه دې دغه بوت ایسته کړه ما هغه بوت ایسته کړ، وروسته بیا زه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورغلم چې ده مبارک د براءت مبارک سورت تلاوت کاوه، نو دا آیت یې تلاوت کړ: ((دوی خپل عالمان او روحانیون له الله پرته خپل (خدایان) نیولي دي)) کله چې له تلاوت څخه فارغ شو، نو ما ورڅخه پوښتنه وکړه او ومې ویل: موږ خو د دوی عبادت نه کولو؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: آیا دوی به د الله تعالی حرام کړي شیان نه حرامول، تاسو به هغه شیان حرام گڼل؟ دوی به د الله تعالی حرام کړي شیان نه حلالول چې بیا به تاسو هغه حلال گڼل؟ ما ورته وویل همداسې خو وو، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: همدا د دوی عبادت کول دي.

حدیث شریف: د الله تعالی د الوهیت په توحید باندې ډېر زیات شمېر مبارک احادیث دلالت کوي چې د هغو له جملې څخه موږ دلته د جابر بن عبد الله ﷺ روایت شوی حدیث ذکر کوو: رسول الله ﷺ په حج کې تلبیه په لوړ آواز پیل کړه: « لَبَّيْكَ، اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ، وَالنِّعْمَةَ لَكَ، وَالْمُلْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ ». **ژباړه:** په طاعت ولاړ یم تاته، ای الله په هغه څه کې چې تا پر موږ نازل کړي، ستا اطاعت کوو، ای هغه ذاته چې شریک او ساری نه لرې ستا اطاعت کوو، یقیناً چې ټولې ستاینې او نعمتونه یوازې تا لره دي او پاچاهي هم یوازې ستا ده، نشته شریک او سیال تا لره.

په همدې حدیث شریف کې جابر بن عبد الله ﷺ وایي: کله چې رسول الله ﷺ د صفا غونډۍ ته وخوت، مخ یې کعبې ته کړ، داسې یې وفرمایل: «لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ، أَنْجَزَ وَعْدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الأَحْزَابَ وَحْدَهُ »[1] **ژباړه:** له الله تعالی پرته بل برحق معبود نشته، الله یو دی شریک نه لري، د عالم پاچاهي یوازې ده لره ده، غوره صفتونه ټول ده لره دي او دی په هر څه توانمن دی. له الله تعالی پرته بل برحق معبود نشته، هغه یو دی، خپله وعده یې پوره کړه (د مکې په فتحه کې، د کفارو په ماتولو او داسې نورو کې) یې د خپل بنده مرسته وکړه او په یوازې ذات یې کفري لښکرو ته ماتې ورکړه.

---

۱ – صحیح مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقلي دليل: هرهغه څوک چې د الله تعالی په ربوبیت باور لري او وايي چې يوازې الله تعالی د دې مخلوق پیدا کوونکی او تدبیر کوونکی دی، بل هېڅوک نه شي کولای چې څه شی پیدا کړي، يا چا ته گټه او يا زيان ورسوي، نو لازمه ده چې پدې هم اقرار وکړي چې يوازې همدغه ذات د بندگی مستحق هم دی، بايد يوازې د ده بندگي وشي او يوازې د ده شکر اداء شي، د شیانو په تحلیل او تحريم کې يوازې د ده اوامرو ته غاړه کېښودل شي.

فعالیت: زده کوونکي دې د الوهیت د توحید په هکله څو نور دليلونه ذکر کړي.

د الوهیت د توحید حکم

د الله تعالی د الوهیت په توحید باندې ایمان او باور لرل فرض او منکر يې کافر دی.

پوښتنې

١. الوهیت تعريف کړئ!
٢. د الوهیت توحید څه ته وايي؟
٣. د الله تعالی د الوهیت د توحید لپاره دليلونه ذکر کړئ!
٤. طاغوت تعريف کړئ.
٥. د الله تعالی د الوهیت د توحید حکم څه دی؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د الله تعالی د الوهیت د توحید په اړه يوه مفصله مقاله وليکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم لوست

د الله تعالی اسماء او صفات

الله تعالی د ښکلو نومونو خاوند دی، د الله تعالی په نومونو باندې په اجمالي توګه باور درلودل، د اسلامي عقیدې برخه ده او که څوك په تفصیلي توګه ورباندې وپوهېږي، الفاظ يې ياد کړي او په معنا يې ځان پوه کړي نو د ستر اجر وړ ګرځي.

د اسماوو او صفاتو تعریف

اسماء د اسم جمع ده، اسم نوم ته وايي، د الله تعالی اسماء هر هغه لفظ تـه ويـل کېږي چې په قرآن او سنتو کې پې يادونه شوې وي او د الله تعالی په ذات دلالت وکړي. لکـه: رحمان، رحیم، غفور، ودود او داسې نور.

صفات د صفت جمع ده، د الله تعالی صفات هغه د کمال معاني دي چې الله تعـالی خپـل ځان په قرآن کې ورباندې ستايلی، او د الله رسول په هغو، په خپلو ويناوو سره موصوف کړی وي لکه: د علم، قدرت او ارادې صفتونه.

د اسماوو ډولونه

د الله تعالی اسماء په دوه ډوله دي:

۱ـ ذاتي اسم، چې يوازې د الله تعالی په ذات دلالت کوي، هغه د (الله) کلمه ده.

۲ـ صفتي اسمونه چې د الله تعالی پـه ذات او صـفت دواړو دلالـت کـوي، لکـه: قـادر، علیم، حکیم، سمیع او بصیر.

د صفتي اسماوو او صفاتو تر منځ توپیر

د الله تعالی صفتي اسمونه د هغه له صفاتو سره په معنا او شمېر کې توپیر لري:

لومړی: په معنا کې توپیر: لکه پورته چې بيان شـو صـفتي اسـمونه د الله تعـالی پـه ذات دلالت کوي سره له يو صفته، ځکه دا هر يو اسم د الله تعالی په ذات او په هغه پورې په قايم يو صفت دلالت کوي چې قادر په قدرت، علیم په علم، حکیم په حکمت، سمیع په سمع او بصیر په بصر د الله تعالی له ذات سره يو ځای دلالت کوي.

نو صفتي اسم په ذات او صفت دواړو دلالت کوي او صفت په يو شيزدلالت کوي.

دوهم په شمير کې توپير: د الله تعالی صفات د هغه له اسماوو څخه زيات دي، ځکه هر صفتي اسم يو صفت په ځان کې لري، ځينې صفات د الله تعالی په افعالو پورې اړه لري، د افعالو نهايت او پای نشته، د بېلګې په توګه اخذ (نيول)، تسخير (تابعدار ګرځول)، امساک (بندول) او بطش (راګيرول، او حمله کول) او داسې نور د الله تعالی صفتونه دي، ځکه دا افعال په قرآن کريم کې الله تعالی ته ثابت دي،[1] خو الله تعالی ته موږ د دې صفاتو پر بنسټ د آخِذ، مُسَخِّر، مُمسِک او باطِش نومونه نه شو اېښودلی، ځکه د الله تعالی اسماء توقيفي دي، له ځانه ځوک اسم نه شي ورته اېښودلای.

د الله تعالی د اسماوو د اثبات دلايل

الله تعالی د ښو اسماوو خاوند دی، د اثبات لپاره يې په قرآن کريم او نبوي احاديثو کې ډېر زيات دلايل شته چې په لنډ ډول دلته ځينې له هغو څخه ذکر کېږي:

قرآن کريم

الله تعالی په قرآن کريم کې فرمايي: ﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾ [الأعراف: ۱۸۰] **ژباړه**: او د الله تعالی ډېر ښه نومونه دي نو په هماغو يې و بولئ، هغه خلک پرېږدئ چې د ده په نومونو کې کوږوالی کوي، دوی چې څه کوي د هغو بدله به مومي.

الله تعالی په بل مبارک آيت کې فرمايي: ﴿ قُلِ ادْعُوا اللهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى﴾ [الإسراء: ۱۱۰] **ژباړه**: ورته ووايه: الله را وبولئ يا رحمان، هر يو چې را بلئ نو د (الله) هغه ډېر ښه ښه نومونه دي.

دغه مبارک آيت دا په ډاګه کوي چې د الله تعالی نومونه ثابت دي او ټول په يو الله تعالی دلالت کوي.

حديث شريف

په يو مبارک حديث شريف کې داسې راغلي دي: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعَ رَجُلًا يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ الْأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَقَدْ سَأَلَ اللَّهَ بِاسْمِهِ الْأَعْظَمِ الَّذِي إِذَا سُئِلَ بِهِ

---

۱ الله تعالی فرمايي: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ﴾ (البقرة : ۶۳)، ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ﴾ (الحج : ۶۵)، ﴿يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنْتَقِمُونَ﴾ (الدخان: ۱۶).

(c) ketabton.com: The Digital Library

أَعْطَى وَإِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ» (١) **ژباړه:** رسول الله ﷺ له يو سړي څخه واورېدل چې ويل يې: يا الله زه له تا څخه سوال کوم، ځکه ته الله يې، يو يې، بې نيازه يې، هغه ذات چې هېڅوک يې ندي زېږولي، نه دي له چا څخه زېږېدلى او نه يې څوک سيال شته. د دي خبرو له اورېدو وروسته نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل: يقيناً چې دغه سړي له الله تعالى څخه د ده په هغه لوی نامه سره سوال وکړ، چې که په دغه نوم سره سوال ورڅخه وشي ورکوي يې او که غوښتنه ترې وشي قبلوي يې.

فعاليت

زده کوونکي دې د قرآن کريم ځينې هغه آيتونه ذکر کړي چې د الله تعالى اسماء (نومونه) پکې ذکر شوي دي.

د الله تعالى د اسماوو حکم

د الله تعالى په ټولو هغو نومونو چې په قرآن کريم او يا د نبي کريم صلى الله عليه وسلم په مبارکو صحيحو احاديثو کې راغلي دي، ايمان راوړل فرض دي.

د الله تعالى د اسماوو او صفاتو په هکله د اهل سنت او جماعت تګلاره

په دې هکله دوه مطلبونه د بيان وړ دي:

١ـ اهل سنت والجماعت ټول هغه اسماء او صفات چې الله تعالى ځان ته ثابت کړي يا پيغمبر صلى الله عليه وسلم ورباندې ستايلى، الله تعالى ته ثابت ګڼي، هيڅ ډول تعطيل، تحريف، تمثيل او تکييف نه پکې کوي، په دې توګه چې معطل او بې معنا يې نه ګڼي، معناوې يې بل لور ته نه اړوي، مثالونه نه ورته بيانوي او له خرنګوالي څخه يې خبرې نه کوي.

الله تعالى فرمايي: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ [الشورى: ١١] **ژباړه:** د هغه په څېر هيڅ شى نشته او هغه اورېدونکى او ليدونکى دى. د دې آيت په لومړۍ برخه کې تمثيل او تکييف او په دويمه برخه کې يې تعطيل او تحريف نفي شوى دى.

فعاليت: زده کوونکي دې د الله تعالى د اسماوو او صفاتو په هکله د اهل سنت و الجماعت تګلاره بيان کړي او له پورتني آيت څخه دې د استدلال طريقه ذکر کړي.

---

١ – رواه احمد في مسنده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ د الله تعالى اسماء توقيفي دي، په دې توګه چې ټول له قرآن او حديثو څخه اخيستل شوي، څوک نشي کولای، چې الله تعالى ته له ځانه نوم کېږدي، البته د الله تعالى د اسماوو ژباړه نورو ژبو ته علما د خلکو د پوهې لپاره روا بولي، لکه رب ته چې په پښتو کې څښتن او په فارسي کې خدا ويل کيږي.

نو په عقل سره الله تعالى ته نوم نشي اېښودل کېدای ځکه الله تعالى فرمايلي: ﴿ قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَاناً وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لا تَعْلَمُونَ ﴾ [الأعراف: ۳۳] **ژباړه:** ورته ووايه: زما رب خو ښکاره او پټ بې حيا کارونه حرام کړي، ګناه، په ناحقه تېرى، دا چې له الله سره هغه څه شريک و ګڼئ چې د هغه په هکله يې څه سند نه دی را نازل کړی او دا چې په الله پورې داسې څه ووايئ چې تاسې پرې نه پوهيږئ.

د الله ﷻ پر اسماوو او صفاتو ځان پوهول له بندګانو سره د الله ﷻ په پېژندلو کې مرسته کوي، او همدارنګه له الله ﷻ سره د مينې او تقوا د زيات والي لامل کيږي.

پوښتنې

۱. د اسماوو او صفاتو تعريف بيان کړئ.
۲. د الله تعالى اسماء په څو ډوله دي؟
۳. آيا د الله تعالى د اسماوو او صفاتو تر منځ توپير شته؟
٤. د الله تعالى د اسماوو د اثبات دلايل بيان کړئ.
۵. د الله تعالى د اسماوو حکم بيان کړئ.
٦. د الله تعالى د اسماوو په هکله د اهل سنت و الجماعت تګلاره بيان کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د قرآن کريم ځينې هغه آيتونه وليکي چې په هغې کې د الله تعالى نومونه ذکر شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم لوست

د الله تعالى د اسماوو شمېر او د صفتونو ډولونه

په تېر لوست کې مو د الله تعالى د اسماوو او صفاتو د تعريف او د اثبات د دلايلو پـه اړه يو څه زده کړل. پدې لوست کې د الله تعالى د اسماوو د شمېر او صـفاتو د ډولونـو پـه اړه معلومات ترلاسه کوو.

د الله تعالى د اسماوو شمېر

د الله تعالى د اسماوو يادونه په قرآن کريم او نبوي حديثونو کې شوې ده:

- **قرآن کريم:** الله تعالى فرمايي: ﴿هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ۞ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۞ هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ۞﴾ [الحشر: ٢٢ - ٢٤] **ژباړه:** الله هغه ذات دی چې له هغه پرته بل هېڅ معبود برحق نشته، په پټه او په ښکاره هر څه باندې پوهېدونکی، همغه رحمن او رحيم دی. الله هغه ذات دی چې له هغه پرته کوم معبود برحق نشته، هغه باچا دی، ډېر مقدس، له ټولو عيبونو څخه سالم، امان ورکوونکی، ساتونکی، په ټولو برلاسی. په زوره د خپل حکم نا فذوونکی او د لويي څښتن، لويي کوونکی، پاک دی الله له هغه شرک نه چې خلک يې کوي، الله هغه ذات دی چې د هستوونې پلان جوړوونکی د هغه نافذوونکی او د هغه سره سم صورت جوړوونکی دی، د هغه ډېر غوره نومونه دي هر څه چې په آسمانونو او ځمکه کې دي، د هغه په پاکۍ سره ستاينه کوي او هغه برلاسی او حکمت والا دی.

فعاليت: په پورتنيو آيتونو کې د الله تعالى ذکر شوي نومونه په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حديث شريف: په حديث شريف کې راغلي: **عن ابي هريرة أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: (إن لله تسعة وتسعين اسماً –مائة إلا واحداً– من أحصاها دخل الجنة[1])** ژباړه: يقينا د الله تعالى (۹۹) نهه نوي نومونه دي، ـ يو کم سل ـ چا چې وشمارل (حفظ يې کړل) جنت ته به ننوزي.

ځينو پوهانو د قرآن کريم په مختلفو برخو کې د الله تعالى ذکر شوي اسماء سره راټول کړي او همدا نه نوي ورځخه جوړ شوي دي.

خو سمه وينا داده چې د الله تعالى اسماء په نه نوي کې منحصر نه دي، بلکې د الله تعالى اسماء له دې پرته نور هم ډېر دي.

په حديث شريف کې عبد الله بن مسعود ﷺ له رسول الله ﷺ څخه روايت کړى: «مَا قَالَ عَبْدٌ قَطُّ إِذَا أَصَابَهُ هَمٌّ وَحَزَنٌ اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ أَمَتِكَ نَاصِيَتِي بِيَدِكَ مَاضٍ فِيَّ حُكْمُكَ عَدْلٌ فِيَّ قَضَاؤُكَ أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ أَوْ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيعَ قَلْبِي وَنُورَ صَدْرِي وَجِلَاءَ حُزْنِي وَذَهَابَ هَمِّي إِلَّا أَذْهَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ هَمَّهُ وَأَبْدَلَهُ مَكَانَ حُزْنِهِ فَرَحًا»[2]

ژباړه: هيڅکله يو بنده چې خواشينتوب يا غم ورته رسيدلى وي دا کلمات نه وايي مگر خفگان او غم يې الله تعالى لرې کوي او پر ځاى يې خوښي ورکوي: اى الله زه ستا بنده او ستا د بنده او مينځې زوى يم، زما تندى ستا په لاس کې دى، زما په هکله ستا حکم نافذ اوقضا دې عادلانه ده، زه له تا څخه ستا په هر هغه نامه سوال کوم چې ځان دې پرې نوملى، يا دې په خپل کتاب کې نازل کړى، يا دې خپل کوم مخلوق ته ورښودلى، يا دې د هغه پوهه يوازې له ځان سره په علم غيب کې ساتلې، چې ته دا قرآن زما د زړه سپرلى، د سينې رڼا، د خواشينتوب لرې کوونکى او د خفگان لـه منځه وړونکى وگرځوې.

نو له دې وينا څخه چې رسول الله فرمايي: (او يا دې د هغه پوهه يوازې له ځان سره په علم غيب کې ساتلې)، څرگنديږي چې الله تعالى نور نومونه هم لري چې له ده پرته بل څوک وربانديې نه پوهيږي.

[1] متفق عليه، بخاري: ۲۵۸۵ شمېره حديث، مسلم: ۲۶۷۷ شمېره حديث.
[2] د احمد مسند ۷ ټوک ۳۴۱ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی په اسماوو او صفاتو د ایمان ګټې

۱ـ د الله تعالی پېژندنه، هغه څوک چې د الله تعالی اسماء او صفات وپېژني، د الله تعالی په هکله یې معرفت زیاتیږي، په الله تعالی باندې یې ایمان پخیږي، او د توحید عقیده یې پیاوړې کیږي.

۲ـ په اسماء حسنی سره د الله تعالی ستاینه، په ذکر کې له غوره ډولونو څخه ده: الله تعالی فرمایي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا﴾ [الاحــزاب: ۴۱] ای مؤمنانو! الله یاد کړئ په کثرت سره.

۳ـ له الله تعالی څخه د ده د اسماوو په وسیله غوښتنه او دعا کول، الله تعالی فرمایي: ﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا﴾ او الله تعالی لره غوره نومونه دي نو په هغو سره یې راوبلئ.

۴ـ د دنیا او آخرت نېکمرغي.

د الله تعالی د صفتونو ډولونه

د الله تعالی صفتونه په دوه ډوله دي: ۱- ذاتي صفتونه ۲- فعلي صفتونه

۱- ذاتي صفتونه هغو صفتونو ته ویل کیږي چې الله تعالی یې په ضد نه موصوفیږي، دغه صفتونه د الله تعالی له ذات سره لازمي دي او هیڅکله له الله تعالی څخه نه جلا کیږي. د الله تعالی ذاتي صفتونه له قدرت، ارادې، سمع، بصر، علم، حیات او کلام څخه عبارت دي.

۲- فعلي صفتونه: هغو صفتونو ته ویل کیږي چې الله تعالی یې په ضد موصوفیږي، لکه: رحمت چې ضد یې غضب دی.

د الله تعالی فعلي صفتونه ډېر زیات دي خو موږ دلته د بېلګې په ډول یو څو ذکر کوو: تخلیق (پیداکول)، ترزیق (رزق ورکول)، احیاء (ژوندي کول)، اعزاز (عزت ورکول) او داسې نور.

فعالیت: زده کوونکي دې د ذاتي او فعلي صفتونو تر منځ توپیر بیان کړي.

پوښتنې

١. د الله تعالی د اسماوو شمېر څومره دی؟
٢. د الله تعالی د اسماوو په هکله د قرآن کریم څو مبارك آیتونه ذکر کړئ.
٣. د الله تعالی د اسماوو په هکله د نبي کریم ﷺ یو مبارك حدیث ذکر کړئ.
٤. د الله تعالی په اسماوو او صفاتو باندې د ایمان ګټې بیان کړئ.
٥. د الله تعالی صفات په څو ډوله دي؟
٦. د الله تعالی ذاتي صفات څو دي؟
٧. د الله تعالی فعلي صفات تعریف کړئ.
٨. د الله تعالی د فعلي صفاتو یو څو مثالونه بیان کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د الله تعالی د اسمونو او صفتونو په اړه یوه مقاله ولیکي چې له لسو کرښو کمه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم لوست

د الله تعالی ذاتي صفتونه (۱)

قدرت او اراده

– قدرت او اراده د الله تعالی له کومو صفتونو څخه دي؟
– آیا الله تعالی د قدرت او ارادې په ضد سره موصوف کېدای شي؟

د قدرت تعریف

قدرت له هغه صفت څخه عبارت دی چې له امله یې یو څوک توانیږي چې د خپلې ارادې سره موافق کوم کار تر سره کړي او یا یې پرېږدي.[۱]

قدرت د الله تعالی ذاتي صفت دی، الله تعالی په هر څه باندې په خپل ازلي او قدیمي قدرت سره چې د ده ازلي صفت دی، قادر دی. د ده لپاره نوی قدرت نه پیدا کېږي او په ضد سره یې چې عجز دی نه موصوفیږي.

د قدرت د اثبات دلائل

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایي: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ [البقرة: ۱۰۹]

ژباړه: یقیناً الله تعالی په هر څه قادر دی.

په یو بل مبارك آیت کې الله تعالی فرمایي: ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا﴾ [فاطر: ٤٤] **ژباړه:** هېڅ شی د الله تعالی بېوسي کوونکی ندی، نه په آسمانونو او نه په ځمکه کې، هغه په هر څه باندې پوهیږي او په هر څه باندې قدرت لري.

د الله تعالی د قدرت پر صفت د ایمان حکم

د الله تعالی د قدرت پر صفت باندې ایمان راوړل فرض دي.

> **فعالیت:** زده کوونکي دې د الله تعالی د قدرت د صفت په اړه یو له بل سره مباحثه وکړي.

۲ – د ارادې تعریف

د یو کار په پایلو کې له ښه غور او فکر کولو وروسته د هغه کار د کولو او یا پرېښودلو قوي عزم او قصد ته اراده ویل کېږي.[۲]

---

۱ – التعریفات – (۱ / ۲۲۱)

۲ – الفروق اللغویة – (۱ / ۳۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اراده او مشیت د الله تعالی ذاتي صفت دی، هېڅ شی د الله تعالی له ارادې پرته نه شي پیدا کېدای، بلکې هر شی که کوچنی وي او که لوی، که خیر وي او که شر، که ګټه وي او که نقصان، ایمان وي او که کفر او داسې نور ټول د الله تعالی په ارادې سره پیدا کیږي، که ټول مخلوقات یو ډېر واړه شي ته د حرکت ورکولو لپاره را ټول شي، پرته د الله تعالی له ارادې څخه حرکت نشي ورکولای او الله تعالی د دې صفت په ضد سره چې مجبورتیا ده نه موصوفیږي.

د ارادې د اثبات دلایل

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایي: ﴿فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ﴾ [البروج: ١٦] **ژباړه:** الله تعالی ښه سرته رسوونکی د هغه څه دی چې اراده یې وکړي.

په بل مبارک آیت کې الله تعالی فرمایي: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ [البقرة: ١٨٥] **ژباړه:** الله تعالی تاسې ته د آسانۍ اراده لري او په تاسې باندې د سختۍ اراده نه لري.

په یو بل مبارک آیت کې الله تعالی فرمایي: ﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ [یس: ٨٢] **ژباړه:** هغه خو چې کله د یو شي اراده کوي، نو د هغه کار همدومره دی چې ورته حکم وکړي چې شه او هغه کیږي.

عقلي دلیل

که چېرې الله تعالی د خپلې ارادې خاوند نه وای، نو بیا خو به د بل چا تر امر لاندې وای، او د بل چا تر امر لاندې والی د الله تعالی په حق کې نقص دی او نقص د الله تعالی په حق کې باطل دی، همدارنګه که چېرې الله تعالی د بل چا تر امر لاندې شي، نو بیا په قدرت سره نه موصوفیږي، ځکه قدرت تر هغه شي پورې تعلق نیسي کوم پورې چې اراده تعلق نیسي، نو ثابته شوه چې الله تعالی مرید دی او اراده د الله تعالی ازلي صفت دی.

د الله تعالی د ارادې په صفت د ایمان حکم

د الله تعالی د ارادې په صفت باندې ایمان راوړل فرض دي.

د ارادې ډولونه

د اهل سنت و الجماعت علماوو اراده په دوه ډوله وېشلې ده:

لومړی: قدري او کوني اراده.

دویمه: امري او شرعي اراده.

١. **کوني اراده:** دا اراده د مشیئت سره مرادفه ده، ټولو موجوداتو ته شاملیږي، نو هر هغه څه چې منځ ته راځي، ټول د الله تعالی په اراده سره پیدا کیږي. دا اراده د الله تعالی پـدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

قول سره ثابته شوي ده چې فرمايي: ﴿فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ﴾ [الأنعام: ١٢٥] **ژباړه:** چا ته چې الله تعالى د لارښوونې اراده وکړي، د هغه سينه د اسلام لپاره پرانېزي او چا ته چې په گمراهۍ کې د غورځولو اراده وکړي، د هغه سينه تنگوي او داسې فشار پرې راولي چې (څنگه د اسلام تصور په ذهن کې را گرځوي نو) داسې ورته معلومېږي ته به وايې د آسمان لوري ته په سختۍ سره خېژي.

همدارنگه الله تعالى فرمايي: ﴿وَلَكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ﴾ [البقـرة: ٢٥٣] **ژباړه:** خو الله تعالى چې څه غواړي هغه کوي.

٢. **ديني او شرعي اراده:** له دې ارادې سره محبت او رضا لازمه ده، څکه الله تعالى فرمايي: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ [البقرة: ١٨٥] **ژباړه:** الله تعالى پر تاسې آسانتيا راوستل غواړي، سختي راوستل نه غواړي.

همدارنگه الله تعالى فرمايي: ﴿مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ [المائدة: ٦] **ژباړه:** الله تعالى نه غواړي چې ژوند درباندې تنگ کړي، هغه خو غواړي چې تاسې پاک او سوتره کړي او خپل نعمت پر تاسې پوره کړي، ښايي چې تاسې شکر ويستونکي شئ.

فعاليت: زده کوونکي دې د ارادې د ډولونو په هکله يو له بل سره مباحثه وکړي.

پوښتنې

١- قدرت څه ته ويل کېږي؟
٢- د الله تعالى د قدرت د اثبات دلايل ذکر کړئ.
٣- د الله تعالى د قدرت په صفت د ايمان حکم څه دی؟
٤- اراده څه ته ويل کېږي؟
٥- د الله تعالى د ارادې د اثبات دلايل ذکر کړئ.
٦- د الله تعالى د ارادې په صفت د ايمان حکم بيان کړئ.
٧- د الله تعالى اراده په څو ډوله ده؟ بيان يې کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د دوو صفتونو (قدرت او ارادې) په اړه يوه مقاله وليکي چې له شپږو کرښو کمه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی ذاتي صفتونه (۲)

سمع، بصر، علم او حيات

- آیا تاسو پوهیږئ چې سمع، بصر، علم او حیات د الله تعالی صفتونه دي؟
- سمع، بصر، علم او حیات د الله تعالی له کومو صفتونو څخه دي؟
- آیا الله تعالی د نوموړو صفتونو په ضد سره موصوفیږي؟

سمع

د سمع تعریف

سمع په عربي ژبه کې د هغه قوت څخه عبارت دی چې آوازونه پرې اوریدل کیږي، خو دلته له سمعې څخه د الله تعالی هغه ذاتي صفت مراد دی چې الله تعالی خپل ځان ته په قرآن کریم کې ثابت کړی او موږ یې په کیفیت نه پوهیږو.

سمع د الله تعالی ذاتي صفت دی، الله تعالی ټول آوازونه، په خپلې ازلي سمعې سره چې دده ازلي صفت دی اوري خو موږ یې په کیفیت نه پوهیږو، ډېر خفي شی هم د الله تعالی له سمعې (اوریدلو) څخه نه شي پټېدلای، الله تعالی د دې صفت په ضد سره چې کوڼوالی دی نه موصوفیږي.

بصر

د بصر تعریف

بصر د لیدلو له هغه قوت څخه عبارت دی چې په سترګو کې وجود لري او په هغې سره شکلونه، رنګونه، روښنایي، تیارې او داسې نور لیدل کیږي.

خو دلته له بصر څخه د الله تعالی هغه ذاتي صفت مراد دی چې الله تعالی په قرآن کریم کې د خپل ځان لپاره ثابت کړی او موږ یې په کیفیت نه پوهیږو.

بصر د الله تعالی ذاتي صفت دی، الله تعالی په خپل ازلي او قدیمي بصر سره چې د ده ازلي صفت دی ټول شکلونه او رنګونهویني خو موږ یې په کیفیت نه پوهیږو، د الله تعالی له بصر (لیدلو) څخه ډېر کوچنی شی هم نشي پټېدلای او د دې صفت په ضد سره چې ړوندوالی دی نه موصوفیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سمع او بصر د اثبات دلایل

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمايي: ﴿إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾ [الحج: ۷۵] ژباړه: يقيناً الله تعالی اورېدونکی او لیدونکی دی.

همدارنګه الله تعالی په یو بل آیت کې فرمايي: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ [الشورى: ۱۱] ژباړه: «د کايناتو هېڅ شی هغه ته ورته نشته او هغه اورېدونکی او لیدونکی دی.»

علم:

د علم تعریف

علم هغې پوهې ته ویل کېږي چې له واقعیت سره مطابقت ولري.

علم د الله تعالی ذاتي صفت دی، الله تعالی په ټولو موجوداتو باندې عالم دی او د ده له علم څخه ډېر واړه شیان هم نشي پټېدلای، بلکې الله تعالی په ښکاره او پټو ټولو شیانو باندې په خپل علم چې د ده ازلي او قدیمي صفت دی عالم دی، او د دې صفت په ضد سره چې جهل دی نه موصوفېږي.

د علم د اثبات دلایل

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایلي دي: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾[لقمان: ۲۳] **ژباړه:** په باوري ډول الله د سینو په پټو رازونو پوهېږي. په یو بل آیت کې الله تعالی فرمايي: ﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ [الأنعام: ۵۹] **ژباړه:** له هماغه سره د غیبو کلیګانې دي چې له هغه نه پرته بل څوک پرې نه پوهېږي، په وچه او لمده کې چې هر څه دي له ټولو څخه هغه خبر دی، له ونې څخه کومه رالوېدونکې پاڼه داسې نشته چې هغه پرې عالم نه وي. د ځمکې په تردمی پردو کې کومه دانه داسې نشته چې هغه ورڅخه باخبر نه وي، وچ او لامده ټول په یو روښانه کتاب کې لیکل شویدي.

حیات

د حیات تعریف

حیات د مرګ ضد دی او حیات د الله تعالی ازلي او ذاتي صفت دی، الله تعالی په خپل ازلي حیات سره حی (ژوندی) دی او د دې صفت په ضد سره چې مرګ دی نه موصوفېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حیات د اثبات دلایل

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایلي دي:﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ [البقرة: ۲۵۵]
ژباړه: الله، له الله پرته بل هېڅوک د عبادت وړ نشته، هغه الله چې ژوندی او د کارونو تنظیموونکی دی.

همدارنګه الله تعالی په یو بل آیت کې فرمايي: ﴿هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ [غافر: ٦٥] **ژباړه:** همغه تل تر تله ژوندی دی، له هغه پرته هېڅ معبود نشته، تاسې همغه وبولئ د هغه لپاره د خپل دین په خالص ګرځولو سره.

د پورتنیو صفتونو حکم

د الله تعالی د سمع، بصر، علم او حیات په صفتونو باندې ایمان لرل واجب دي.

فعالیت: زده کوونکي دې د الله تعالی د ذاتي صفتونو په هکله په ډله ایېزه توګه مباحثه وکړي.

پوښتنې

۱. سمع، بصر، علم او حیات تعریف کړئ.
۲. د سمع، بصر، علم او حیات د اثبات دلایل ذکر کړئ.
۳. د سمع، بصر، علم او حیات د صفتونو حکم بیان کړئ.
٤. سمع، بصر، علم او حیات د الله تعالی له کومو صفتونو څخه دي؟
٥. آیا الله تعالی د نوموړو صفتونو په ضد سره موصوف کېدای شي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د دغو څلورو صفتونو په اړه چې په لوست کې ولوستل شول یوه مقاله ولیکي چې له لسو کرښو کمه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلام د الله تعالی صفت دی

– آیا تاسو پوهیږئ چې کلام د الله تعالی صفت دی؟
– کلام د الله تعالی له کومو صفتونو څخه دی؟
– آیا الله تعالی د کلام په ضد سره موصوفیږي؟

د دې پوښتنو ځوابونه به په لاندې لوست کې ولولو.

د کلام تعریف

کلام په عربي ژبه کې هغه څه ته ویل کیږي چې له حروفو او صوت څخه مرکب شوی وي، خو دلته له کلام څخه د الله تعالی ذاتي صفت مراد دی چې هغه قدیم دی، په څرنګوالي باندې یې مونږ نه پوهیږو او نفسي کلام هم ورته ویل کیږي.

د تعریف شرح

کلام د الله تعالی په ذات پورې قائم دی، په ضد سره یې چې ګونګوالی دی نه موصوفیږي.

د کلام د اثبات دلایل

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایي: ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾ [النساء: ١٦٤] **ژباړه:** او له موسی (ع) سره الله تعالی په ځانګړې ډول خبرې وکړې.

همدارنګه په یو بل مبارک آیت کې الله تعالی فرمایي: ﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ﴾ [الشورى: ٥١]

ژباړه: او هیڅ انسان ته دا نشته چې الله ورسره و غږیږي، پرته له دې چې وحې به وي، یا له پردې ها خوا، یا کوم رسول و لیږي او هغه د ده په حکم سره څه چې غواړي وحې کړي، یقیناً هغه لوړ مرتبه حکمت والا دی.

د کلام په صفت د ایمان حکم

د الله تعالی د کلام پر صفت باندې ایمان راوړل او باور کول فرض دي.

قرآن کریم د الله تعالی کلام دی

قرآن کریم د الله تعالی کلام دی، الله تعالی د خپلو بندگانو د لارښوونې لپاره رالیږلی دی، قرآن کریم د ټولو آسماني کتابونو وروستنی کتاب دی له دې کتاب څخه وروسته به د قیامت تر ورځې پورې بل کتاب نه نازلیږي.

د قرآن کریم تعریف

قرآن د لغت له مخې د مصدر کلمه ده، د یو ځای کولو او تلاوت په معنی دی. لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايي:﴿إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وقُرْآنَهُ۞ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ﴾ [القيامة: -١٧- ١٨]
ژباړه: بې شکه د هغه جمع کول او پر تا لوستل یې زموږ پر ذمه دي، نو کله چې هغه موږ ولوست، بیا یې ته ورپسې لوله.

په اصطلاح کې: قرآن کریم د الله تعالی کلام دی، پر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم باندې په عربي ژبه نازل شوی، په صحیفو کې لیکل شوی، موږ ته په تواتر، پرته له کومې شبهې را نقل شوی دی، تلاوت یې عبادت ګڼل کېږي، یو سل او څوارلس سورتونه لري.

په قران کریم باندې د ایمان حکم

پدې باندې یقین او باور کول فرض دي چې قرآن کریم د الله تعالی کلام دی، د ده پر ذات پورې قایم دی، که څوک د قرآن (د الله تعالی د کلام) له قدیم والي څخه منکر شي کافر کېږي.

د قران کریم نومونه

قرآن کریم په ډېرو نومونو یاد شوی دی چې ځینې یې په لاندې ډول بیانیږي:

قرآن: الله تعالی فرمايي:﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُــرْآنُ﴾[البقــرة: ١٨٥] د رمضان میاشت هغه چې قرآن پکې نازل کړی شوی.

الکتاب: الله تعالی فرمايي: ﴿ ذَلِكَ الْكِتَابُ لاَ رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴾ [البقرة: ١] **ژباړه:** دا هغه کتاب دی چې (هیڅ) شک پکې نشته، د متقیانو لپاره لارښوونه ده.

الحکیم: الله تعالی فرمايي: ﴿ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِــيمِ ﴾ [يــونس: ١] **ژباړه:** دا له حکمتونو څخه د یو ډک کتاب آیتونه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور: الله تعالی فرمايي: ﴿وَأَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُوراً مُّبِينًا﴾ [النساء: ١٧٤] **ژباړه:** او تاسو ته مو ښکاره رڼا نازله کړې (چې قرآن دی).

الفرقان: الله تعالی فرمايي: ﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيراً﴾ [الفرقان ١ آیت] **ژباړه:** هغه ذات برکتناک دی چې فرقان يې د دې لپاره نازل کړ، ترڅو د ټولو خلکو لپاره د وېرې خبر ورکوونکی وي.

الروح: الله تعالی فرمايي: ﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحاً مِّنْ أَمْرِنَا﴾ [الشورى: ٥٢] **ژباړه:** او په همدې توګه موږ تاته هم په خپل امر سره روح راولېږلو.

فعالیت: زده کوونکي دې د قرآن کریم نور نومونه هم ذکر کړي.

پوښتنې

١. کلام تعریف کړئ.
٢. د کلام د اثبات دلائل ذکر کړئ.
٣. د کلام پر صفت باندې د ایمان حکم بیان کړئ.
٤. قرآن کریم تعریف کړئ.
٥. د قرآن کریم د قِدم په هکله د اهل سنتو نظر بیان کړئ
٦. پر قرآن کریم باندې د ایمان حکم بیان کړئ.
٧. د قرآن کریم نومونه له دلیلونو سره ذکر کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د قرآن کریم په اړه یوه مفصله مقاله ولیکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لسم لوست

پر ملائکو ایمان

په تیرو درسونو کې موږ د الله تعالی پر وجود، وحدانیت، اسماوو او صفاتو باندې د ایمان په اړه پوره معلومات تر لاسه کړل، پدې لوست کې به ملائکو، باندې د ایمان په اړه بحث کوو.

د ملائکو تعریف

ملائکه د ملک جمع ده، په لغت کې استازي ته ویل کیږي.

د عقایدو د علم په اصطلاح کې ملائکې د الله ﷻ هغه نوراني او لطیف مخلوق دی چې د الله ﷻ له اوامرو څخه سرغړونه نه کوي.

د تعریف شرح

ملائکې د الله تعالی له غوره مخلوقاتو څخه دي، له نور څخه پیدا شوي دي، په سترګو نه لیدل کیږي، له ټولو ګناهونو څخه معصومې دي، په هیڅ صورت د الله تعالی له اوامرو څخه سر غړونه نه کوي، بلکې هر کار چې الله تعالی ورته وفرمایي، هغه تر سره کوي، د نارینه یا ښځینه نسبت نه ورته کیږي، په هر ډول ښکلو شکلونو سره ځانونه متشکل کولای شي، د اوسیدلو ځای یې آسمانونه دي، له نفسي غوښتنو او شهواتو څخه پاکې دي، خوراک، څښاک او خوب نه کوي.

د ملائکو د وجود د اثبات دلایل

د ملائکو وجود او خلقت د قرآن کریم په مبارکو آیتونو او د نبي کریم صلی الله علیه وسلم پر مبارکو احادیثو ثابت دی:

١. قرآن کریم: الله تعالی د قرآن کریم په مختلفو آیتونو کې د ملائکو یادونه کړې ده، لکه څرنګه چې د النجم سورت کې فرمایي: ﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنْثَى﴾ [النجم: ٢٧] **ژباړه:** یقیناً کوم کسان چې آخرت نه مني هغوی په پرښتو باندې د ښځینه معبودانو نومونه ږدي.

په یو بل مبارک آیت کې الله تعالی فرمایي: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولِي أَجْنِحَةٍ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ [فاطر: ١] **ژباړه:** ثنا ستاینه د الله لپاره ده چې د آسمانونو او ځمکې جوړوونکی او د پیغام رسوونکو، پرښتو ټاکونکی دی. (داسې پرښتې) چې د هغو دوه دوه، درې درې او څلور څلور وزرونه دي، د هغه چې څنګه خوښه وي دخپل مخلوق په جوړښت کې زیاتوالی راولي، بېشکه هغه پر هر څه قادر دی. همدارنګه الله تعالی د النحل سورت په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم آيت کې فرمايي: ﴿يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ﴾ [النحل: ٢]
ژباړه: الله ﷻ دغه ملايکې او روح چې په خپل کوم بنده يې وغواړي د خپل حکم سره يې نازلوي.

٢. حديث شريف

له نبي کريم صلى الله عليه وسلم څخه د ملائکو په اړه زيات احاديث روايت شوي دي چې دلته په لنډ ډول يو حديث بيانوو: «عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا زَالَ يُوصِينِي جِبْرِيلُ بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُوَرِّثُهُ»[1] **ژباړه:** له حضرت عائشې رضي الله تعالى عنها څخه روايت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: جبرائيل عليه السلام به ما ته تل د ګاونډي په هکله توصيه کوله تر دې چې ما ته دا ګومان پيدا شو چې يو ګاونډی به له خپل ګاونډي څخه ميراث وړي.

په ملائکو باندې د ايمان حکم

په ملائکو باندې ايمان راوړل، باور او يقين کول فرض دي، منکر يې د اسلام له کړۍ څخه وتلی ګڼل کېږي.

ملائکې له ټولو ګناهونو څخه معصومې دي

د قرآن کريم زيات شمېر آيتونه د ملائکو پر عصمت دلالت کوي لکه څرنګه چې الله تعالى فرمايي: ﴿لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾ [التحريم: ٦] **ژباړه:** په هغه څه کې چې الله تعالى امر ورته کوي نافرماني يې نه کوي او هغه څه سرته رسوي چې امر ورته کېږي.

همدارنګه په يو بل آيت کې فرمايي: ﴿يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ﴾ [الأنبياء: ٢٠]
ژباړه: شپه او ورځ تسبيح وايي لټي نه کوي.

همدارنګه نور ډېر آيتونه شته چې د ملائکو په عصمت باندې دلالت کوي چې دلته په همدې ذکر شويو آيتونو بسنه کوو.[2]

د ملائکو صفتونه

په قرآن کريم او نبوي سنتو کې د ملائکو ډېر زيات صفتونه ذکر شوي دي چې په لنډ ډول يې ذکر کوو:

١. ملائکې له نور څخه پيدا شوي دي.

---

١ – صحيح البخاري ت – (١٥ / ١٩٨)

٢ – المواقف للامام عضد الدين عبد الرحمن بن أحمد الإيجي، (٣ / ٤٥٣).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. ملائکې په سترګو نه ليدل کېږي، خو که چېرې دوی چاته د ځرګندېدو اراده وکړي نو ليدل يې شوني دي.
۳. ملائکې خپل ځانونه په ښو او ښکلو شکلونو سره متشکل کولای شي.
٤. الله تعالی ملائکې انبیاؤ ته د وحې او داسې نورو ارزښتناکو کارونو په سرته رسولو ګمارلې دي.
٥. پرته له ستونزې څخه د ځمکې او آسمان تر منځ تګ او راتګ کولای شي.
٦. ځینې ملائکې د دوو، ځینې د دريو، ځینې د څلورو او ځینې له دې څخه د زياتو وزرونو خاوندانې دي.
٧. له انسانانو څخه مخکې الله تعالی ملائکې پيدا کړې دي.
٨. ملائکې سره لدې چې معصومې دي او تل د الله تعالی عبادت کوي، خو بيا هم له الله تعالی څخه ډېرې وېرېږي.
٩. ملائکې الله تعالی ته ډېرې نږدې او مقربې دي.
١٠. ملائکې د خارق العادة توان خاوندانې دي.

د ملايکو دندې

ملائکو ته الله تعالی ډېر لوی لوی کارونه او دندې ورسپارلې دي، دوی ته الله تعالی دا توان ورکړی چې ورسپارل شوې دندې په ښه توګه سرته ورسوي، د ملائکو د دندو ډولونه په لاندې ډول بيانېږي:

١. الله تعالی پېغمبرانو ته د وحې په رسولو باندې جبرائيل عليه السلام مکلف کړی دی جبرائيل عليه السلام د ټولو ملايکو څخه غوره او د الله تعالی په وړاندې معزز دی چې د (الروح الامين) په نامه سره يې ياد کړی دی.
٢. ميکائيل عليه السلام ته د اورښتونو او نباتاتو د پالنې دنده ور سپارل شوې ده. ميکائيل عليه السلام هم د الله تعالی په وړاندې لوړه مرتبه او لوی مقام لري، ځکه الله تعالی د جبرائيل په څنګ کې ذکر کړی دی.
٣. اسرافيل عليه السلام ته د قيامت لپاره د شپېلۍ وهلو دنده ورسپارل شوې ده.
٤. ملك الموت (عزرائيل) او د ده ملګرو ته د ارواحو د قبض دنده ورسپارل شوې ده.
٥. کرام کاتبين ته د خلکو د عملونو د ليکلو دنده ورسپارل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦. نکیر او منکر ته په قبر کې له مړو څخه د پوښتنو کولو دنده ورسپارل شوې ده.

په ملائکو باندې د ایمان ګټې

١. د الله تعالی په عظمت پوهېدل.

٢. له مخلوق څخه د الله تعالی غنا، (که موږ له الله تعالی څخه سرغړونه وکړو، نو د الله تعالی نور مخلوق شته چې د هغه عبادت وکړي او الله تعالی له دې ټولو څخه بې پروا او غني دی.

٣. له مؤمنانو سره د الله تعالی له محبت څخه خبرتیا، چې دا د دې لامل کیږي چې بنده ګان د الله تعالی ډېر اطاعت او پیروي وکړي.

٤. د الله تعالی له قدرت او د ده د لښکر له قوت څخه خبرتیا، د ده په نصرت او مرسته ایمان راوړل چې دا په جهاد او دعوت کې د ثبات لامل کیږي.

فعالیت: زده کوونکي دې د ملائکو د عصمت او صفتونو په اړه یو له بل سره مباحثه وکړي.

پوښتنې

١. ملائکې تعریف کړئ.

٢. ملائکې له څه شي څخه پیدا شوې دي.

٣. د ملائکو د اثبات په اړه یو څو دلیلونه ذکر کړئ.

٤. په ملائکو باندې د ایمان حکم بیان کړئ.

٥. د ملائکو صفات په لنډ ډول ذکر کړئ.

٦. د ملائکو دندې په لنډ ډول ذکر کړئ.

٧. پر ملائکو باندې د ایمان څو ګټې بیان کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د ملائکو په اړه یوه مقاله ولیکي چې له لسو کرښو کمه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حدیثو
برخه

يوولسم لوست

د احاديثو اهميت

په تيرو ټولګيو کې مو ولوستل چې حديث د پيغمبر ﷺ د اقوالو، افعالو، او تقريراتو څخه عبارت دی. پدې لوست کې غواړو چې د احاديثو اهميت وپيژنو.

۱ـ حديث د الله ﷻ وحي ده

وحي په دوه ډوله ده

يوه جلي وحي چې له قرآن کريم څخه عبارت ده، اوبله خفی وحي چې دپيغمبر ﷺ له احاديثو څخه عبارت ده، څکه چې پيغمبر ﷺ به خپل اقوال او افعال دجبريل عليه السلام په لارښوونه ترسره کول. الله ﷻ فرمايي: ﴿وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى إِنْ هُوَ إِلاَّ وَحْيٌ يُوحَى﴾ [النجم: ۳، ٤].

ژباړه: او هغه {پيغمبر ﷺ} له نفسي خواهش څخه تاسې ته خبرې نه کوي، بلکې دا وحي ده چې پر هغه نازليږي. نو حديث چې د پيغمبر ﷺ خبرې دي او هم د الله ﷻ له طرفه پر خپل پيغمبر نازله شوې وحي ده، لکه چې پيغمبر ﷺ فرمايلي دي: «أَلاَ إِنِّي أُوتِيتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ».[۱]

ژباړه: څان پوه کړئ! بيشکه ماته کتاب (قران کريم) راکړل شوی، د هغه په څير نورڅه هم راکړل شوي دي (يعنی احاديث) په همدې بناء دپيغمبر ﷺ احاديث دالله ﷻ خفي وحي ده.

۲ـ دپيغمبر ﷺ پيروي.

لکه څرنګه چې دقرآن کريم دلارښوونو پيروي پرمسلمانانو فرض ده، همداسې دپيغمبر ﷺ د سنتو، او احاديثو پيروي هم پرمسلمانانو لازمه ده، څکه د الله ﷻ پيروي د رسول الله ﷺ په پيروی کې نغښتې ده، لکه څرنګه چې د الله ﷻ محبت دپيغمبر ﷺ په محبت پورې تړلی دی. نو څوک چې دپيغمبر ﷺ تابعداري اوپيروي نه کوي او د الله ﷻ نږديوالی په بله لاره کې لټوي، هيڅکله خپل مرام ته نه شي رسيدای. الله ﷻ فرمايي: ﴿قُلْ إِن كُنتُم تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ. . . ﴾ [آل عمران: ۳۱]

ژباړه: ورته ووايه ای پيغمبره! که چيرې په رښتيا دالله ﷻ سره مينه کوئ، نو زما پيروي وکړئ، الله به هم درسره مينه وکړي.

۱- ۱ سنن أبي داود

(c) ketabton.com: The Digital Library

همداراز پیغمبرﷺ فرمايي: «مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ عَصَانِي فقد عصى اللّٰه» [1]

ژباړه: چاچې زما پیروي وکړه په حقیقت کې یې دالله ﷻ پیروي وکړه، اوچاچې زما نافرماني وکړه هغه د الله ﷻ نافرماني وکړه.

دپیغمبرﷺ داقوالو، افعالو، اوکړنوڅخه سرغړونه لویه بد بختي، اوگمراهي ده.

الله ﷻ فرمایلي دي: ﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا﴾ [النساء: ١١٥]

ژباړه: اوڅوک چې د رسولﷺ څخه سر غړونه کوي، وروسته له هغې چې سمه لار ورته څرگنده شي، د مؤمنانو له لارې پرته بله لارخوښه کړي نو هماغه لوري ته به يې وروگرځوو چې ده ورته مخه کړې ده، دوزخ ته به يې ورننباسو او هغه دورتلو بد ځای دی.

همدا راز پیغمبرﷺ فرمایلي دي: «تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا كِتَابَ اللَّـهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ» [2]

ژباړه: ما ستاسې لپاره دوه اساسه پریښې دي هیڅکله به گمراه نه شئ څو پورې چې تاسې پر هغې منگولې لگولې وي چې یو د الله ﷻ کتاب او بل د الله ﷻ د رسول سنت دی.

د پیغمبرﷺ پیروي دا ده چې د هغه ویناوې ومنل شي، لارښوونې يې عملي کړل شي، د ژوند په ټولو برخوکې د هغه دسیرت پیروي وکړل شي او د هغه پر وینـاوو د هیڅچا وینا غوره ونه گڼل شي.

۳ـ حدیث دقرآن کریم شرحه ده

پیغمبرﷺ په خپلو اقوالو افعالو او تقریراتو سره قرآن کریم تفسیر اوشرحه کړې دی.

الله ﷻ فرمایلي دي: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ. . . ﴾ [النحل: ٤٤]

ژباړه: اونازل کړی مو دی تاته ذکر { قرآن کریم } د دې لپاره چې ته بیان کړې خلکوته هغه لارښوونې چې دوی ته رالیږل شوي دي.

---

١ – البخارى.

٢ – موطأ امام مالك

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې امله که څېرې دقرآن کريم په څينو آيتونوکې اجمال پروت وو د پيغمبرﷺ په احاديثو کې د هغې توضيح او تفسير بيان شوی دی لکه چې اللهﷻ فرمايلي دي:
﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ﴾ [البقرة: ٨٣]

ژباړه: لمونځ قايم کړئ. پيغمبرﷺ په خپلو احاديثو سره د لمانځه د درولو طريقه، د رکعتونو شمير، او د لمانځه وختونه په ځانګړي ډول بيان کړي دي.

۴ـ احاديث دشريعت دويم اصل اومصدر دی

په شريعت کې ځينې حکمونه له قرآن کريم څخه ثابت دي، خوځينې نور يې د پيغمبرﷺ په احاديثو ثابت شوي دي، لکه په ميراث کې دجدې (نيا) شپږمه برخه، دکافر او مسلمان ترمنځ له يوبل څخه د ميراث د نه وړلو حکم، دکورنيو خرو د غوښو خوړلوحرمت، د سرساپې وجوب، د ځينو وحشي ژوو حرمت او داسې نور.

کوم احکام چې په احاديثو ثابت دي دهغو حيثيت دقرآن کريم دحکمونو په څيردی الله ﷻ فرمايي: ﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾ [الحشر: ٧]

ژباړه: او څه چې پيغمبر تاسې ته درکړي هغه واخلئ، اوله کوم شي څخه چې يې منعه کړي ياستې مه يې کوئ. د پيغمبرﷺ احاديث د بې شميره ټولنيزو، اقتصادي، سياسي، اخلاقي، اوحقوقي مسايلو دويم مصدر دی.

۵ـ داحاديثو يادول

حديث يادول خورا لوی فضيلت لري، پيغمبرﷺ هغه چاته چې احاديث په يادو يادوي، وربانديې عمل کوي، د عزت او لوی مقام دعا کړې ده او فرمايلي يې دي: «نَضَّرَ اللَّـهُ امْرَأً سَمِعَ مِنَّا حَدِيثًا فَحَفِظَهُ حَتَّى يُبَلِّغَهُ...» [1]

ژباړه: اللهﷻ دې تر او تازه لري هغه شخص چې زموږ حديث واوري، بيا يې ياد کړي او هم يې نورو ته ورسوي.

فعاليت:
زده کوونکي دې په ډله ييزه توګه ځينې هغه احاديث له يادو ووايي چې په تيرو ټولګيو کې يې ياد کړي وو.

١ – سنن أبی داود

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې

۱. د خفي وحې په اړه دقرآن کريم دليل ذکرکړئ.

۲. احاديث د قرآن کريم شرحه ده دا څه معنالري؟ واضحه يې کړئ.

۳. دشريعت اصول او مصادر کوم کوم دي؟ نومونه يې واخلي.

٤. داحاديثو يادول څه فضيلت لري؟

کورنۍ دنده

د لوست د مهمو ټکو په نظر کې نيولو سره د حديثو د اهميت په اړه مقاله وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولسم لوست

په چارو کې تدبیر

عن أنس رضی الله عنه أن رجلا قال للنبي صلى الله عليه وسلم: أوصني يا رسول الله ! فقال له النبي صلى الله عليه وسلم: (خُذِ الأَمْرَ بالتَّدْبِيرِ فإِنْ رَأَيْتَ في عاقِبَتِهِ خَيْراً فأمْضِ وإِنْ خِفْتَ غَياً فأمسِكْ). [شعب الإيمان للبيهقي]

د راوي پېژندنه

انس بن مالك بن نضر ابوحمزه انصاري خزرجي رضي الله عنه پوره لس کاله د رسول الله ﷺ په خدمت کې تېرکړي وو، او په وړوکوالي کې د بدر په غزا کې شريک شوی. په لمانځه کولو کې رسول الله ﷺ ته ډېر ورته و. يو له هغو صحابه وو څخه دی چې زيات شمېر حديث يې روايت کړي دي. له ده څخه د روايت شويو احاديثو شمېر څه دپاسه دوه زره اودوه سوو احاديثو ته رسيږي. دپيغمبر ﷺ له وفات نه وروسته دجهادونو او فتوحاتو په دور کې په بصره کې استوګن شو، او په بصره کې وروستی صحابي و چې د هجرت په سلم کا ل څه د پاسه سلو کلونو په عمر وفات شو.

د ځينو کلمو معنا

١_أوصني:	د امر لفظ دی: ماته نصيحت وکړه.
٢_خُذ:	دامر لفظ دی: واخله، ونيسه، وکړه.
٣_الأَمْرَ:	چاره، کار.
٤_التَّدْبير:	پايلوته په پام لرنې سره چارې سرته رسول.
٥_فأمْضِ:	د امر لفظ دی: پس ترسره يې کړه، سرته يې ورسوه.
٦_غَياً:	د خير ضد، ضلالت او بې لارې.
٧_فأمسِكْ:	د امر لفظ دی: ځان ترې وساته، مه يې کوه.

د حديث ژباړه

له انس رضي الله عنه څخه روايت دی چې يو سړي پيغمبر ﷺ ته وويل: ای د الله رسوله! ماته نصيحت وکړه، نو رسول الله ﷺ ورته وويل: کارونه په پوره غور او تدبير سره کوه، که

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې د کار په پایلو کې خیر او ښېګڼه لیده نو وړاندې ځه او تر سره کوه یې، او که خرابي په نظر درتله نو ځان ترې وساته.

د حدیث حکمت

داسلام سپېڅلی دین تل د انسان د هوسا ژوند په هڅه کې دی. او ځای په ځای انسان ته پدې هکله لازمې او اړینې لارښوونې کوي.

تدبیر یا په کارونو کې سوچ، د چارو پر پایلو نظر لرل، احتمالي ګټې او زیانونه سره مقایسه کول، هدفونه یاد ساتل او پدې توګه د چارو د لړۍ ژوره څارنه او وخت په وخت د هغو ارزونه هغه څه دي چې انسان ته د ژوند په چارو کې بری او موفقیت په برخه کوي، ګټې یې خوندي او تر ممکنه حده د زیانونو مخه نیسي.

فعالیت:
د رسول الله ﷺ له سیرت څخه د هغه د کارونو څو بیلګې په ګروپي شکل په ګوته کړئ او د پلان او تدبیر نښې په کې وښایاست.

د حدیث شریف ګټې

۱_ په نصیحت دصحابه وو ټینګار

صحابه کرام خپلو ځانونو او خپلو چارو ته متوجه وو، او تل د کمال په لټه کې وو. له پیغمبر ﷺ څخه به یې د ځانګړو توصیو او نصیحتونو غوښتنه کوله، او رسول الله ﷺ به هغوی ته هر اړخیز نصیحتونه کول چې وروسته به صحابه کرامو او تابعینو کې دغه کار یو نیک سنت وګرځید او چې کله به سره جلا کیدل او یا به پر سفر روانیدل نو یو بل ته به یې ویل: ماته نصیحت وکړه! او هغوی به د مینې او لورېنې نه په ډک زړه ورته د خیر او نیکمرغۍ نصیحتونه کول.

۲_د تدبیر غوښتنې

په چارو کې د تدبیر غوښتنه دا ده چې مخکې لدې چې انسان په کوم کار لاس پورې کړي لومړی دې د هغه کار په اړه پوره غور وکړي، له خپلو نږدې دوستانو او تجربه لرونکو کسانو سره مشوره وکړي، خپل نیت دې جوړ کړي، شرعي اصول او معیارونه دې په نظر کې ونیسي، موخې دې په ګوته کړي، دهغه کار په وسایلو او امکاناتو دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

غور وکړي او له هغه وروسته دې په پاک الله توکل وکړي او په قوي هوډ سره دې په کار پیل وکړي.، چې دغې عملیې ته (کړښنده)، (خطه) او (پلان) ویل کیږي.

٣_ چارې په غور او تدبیر سره سرته رسول او له تلوار ځخه ځان ژغورل.

د بیړې، او وارخطایی په خلاف کارونه په تدبیر، آرام فکر، سړې سینې، پیل او پایلوته په پام لرنې سره سرته رسول ستره هوښیاري ده چې رسول الله ﷺ پرې امرکړی دی. لکه چې ابوذر ﷺ ته په خطاب کې فرمایي: (اي ابوذره! د تدبیر په څېر هوښیاري نشته!). د همدې لپاره اسلام د تدبیر او غور نسبت د الله لوري ته کړی او هغه بې د نبوت اوپیغمبرۍ یوه برخه گرځولې، او بیړه یې د شیطان له لوري گڼلې: رسول الله ﷺ فرمایي: (تاني، درنگ او فکر کول د الله له لوري دي او بیړه د شیطان له لوري ده). او په بل حدیث کې فرمایې: ښه رویه، په چارو کې غور او اعتدال د نبوت څلیرویشتمه برخه ده.[1]

٤_ د کاري جریان څارنه او ارزونه، او له موخو سره د هغه تطبیقول.

دحدیث شریف د وروستۍ جملې غوښتنه داده چې د کار په اوږدو کې انسان وخت په وخت د کار جریان وڅاري چې څومره په خپل مطلوب مسیر باندې روان دی، که کار له پلان سره سم روان وو او له خپلو موخو سره تړلی او نژدې و نو کار باید دوام وکړي څو بشپړ او تکمیل شي، او که داسې نه و، بلکې د وخت، مال او وسائلو ضیاع وه او تاکل شوي اهداف ورڅخه نه ترلاسه کیدل نو باید کار ودرول شي.

٥_تدبیر او توکل.

توکل یو شرعي امر دی او مسلمان ته ښایي چې تل په الله توکل وکړي. د توکل رښتینی او شرعي مفهوم دادی چې یو مسلمان د کار ټول شرایط، اسباب، وسایل برابر کړي، په کار پیل وکړی او بیا پایلې او نتایج یې الله پاک ته وسپاري، زړه نازړه نشي او په پوره عزم سره په کار پیل وکړي او سر ته یې ورسوي.

---

١ – مسند أحمد بن حنبل

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې

۱_ لاندي کلمې معنا کړئ:

آ_ التدبیر،

ب_ أمض،

ج_ غیا،

د_ أمسک،

۲_ د لوست حدیث شریف په لنډه توګه ترجمه کړئ.

۳_ په چارو کې د تدبیر غوښتنې څه دي؟

کورنی دنده

د تدبیر په هکله یوه مقاله ولیکئ چې له اتو کرښو کمه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سولې اهمیت

عَنْ أَبِى الدَّرْدَاءِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلَ مِنْ دَرَجَةِ الصِّيَامِ وَالصَّلاَةِ وَالصَّدَقَةِ»؟. قَالُوا: بَلَى. قَالَ: « إِصْلاَحُ ذَاتِ الْبَيْنِ. وَفَسَادُ ذَاتِ الْبَيْنِ الْحَالِقَةُ ». [سنن ابی داود]

د راوي پیژندنه

نوم یې عویمر دعامر زوی د خزرج له قبیلې څخه ؤ او په ابودرداء یې شهرت درلود. ډېر لوی فقیه صحابي ؤ. پیغمبرﷺ ورته دحکیم الامة لقب ورکړی ؤ. کله چې مسلمانانو مدینې منورې ته هجرت وکړ، نو پیغمبرﷺ دده او سلمان فارسيؓ ترمنځ د مواخات (وروروګلوی) تړون وتاړه. په ټولو غزاګانو کې درسول اللهﷺ سره ملګری و. حضرت عثمانؓ ددمشق قاضي مقرر کړی و. نوموړی دهجرت په(۳۲)کال دحضرت عثمانؓ دخلافت په دور کې په دمشق کې وفات شو.

د ځینو کلمو معنا

۱. أَلاَ أُخْبِرُكُمْ: آیا تاسو خبر نه کړم؟
۲. بِأَفْضَلَ: په غوره عمل.
۳. إِصْلاَحُ ذَاتِ الْبَيْنِ: دخلکو ترمنځ سوله راوستل.
٤. الْحَالِقَةُ: ددین له منځه وړونکې.

د حدیث ژباړه

له حضرت ابودرداءؓ څخه روایت دی چې رسول اکرم ﷺ وفرمایل: ایا تاسې دداسې عمل څخه خبر نه کړم چې له روژې، لمانځه او صدقې څخه یې درجه لوړه ده ؟ صحابه کرامو وویل: بلی(هوکی) یارسول الله !بیا پیغمبرﷺ وفرمایل: هغه عمل دخلکو ترمنځ سوله اوروغه راوستل دي، خپل منځي فساد اواختلاف دین له منځه وړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حديث حکمت

داسلام له خصوصياتو څخه يوهم دکورنيو، پرګنو، قومونو، او نژادونو ترمنځ اتفاق، وروږګلوي، او يو له بل سره په کړنوکې دهم غږى رامنځ ته کول او ټينګول دي، هرهغه عمل چې دغه وحدت ته زيان رسوي اويايې کمزورى کوي، داسلام مقدس دين دهغه دله منځه وړلو ټولې لارې په ډير دقت سره په ګوته کړي دي، ترڅو مسلمانان د ورونو او خويندو په خير د مينې او اتفاق تر سيورې لاندې د خوشحالى شپې او ورځې تېرې کړي، يو له هغو اسبابو څخه چې ټولنيز وحدت ته ګواښ دى د دوو يا زياتوکسانو تر منځ اختلاف دى پيغمبرﷺ په پورتني حديث کې د اختلاف له منځه وړل د ډيروعباداتوپه پرتله غوره او بهترعمل ګڼلى دى.

فعاليت

زده کوونکي دې د سولې د ګټو په هکله په خپلو منځو کې مباحثه وکړي.

د حديث شريف ګټې

۱_دسولې ارزښت داسلام له نظره

داسلام له نظره دسولې ارزښت له نفلي روژې، نفلي لمونځ اونفلي صدقې څخه غوره دى، ځکه چې په روژه او لمانځه کې يوازې فردي مصلحت پروت دى خو په سوله کې فردي او ټولنيز دواړه مصلحتونه پراته دي او هم په ټولنه کې د فساد د مخنيوي لار ده.

۲_ سوله يووالى رامنځ ته کوي

په دې حديث شريف کې مسلمانان سولې ته هڅول شوي دي، د دې لپاره چې سوله هم وحدت او ملي يووالى تمثيلوي او هم د الله ﷻ په رسى (قرآن کريم) باندې دمنګولو لګولو مقصد ترسره کيږي. خپل منځي اختلافات په دين کې ډېره لويه نيمګړتيا ده، نو ځوک چې د خلکو له منځ څخه د فساد او دښمنى د ورکولو هڅه کوي، دومره لوړه مرتبه لري چې د نفلي لمونځ کوونکو، روژې او خيرات ورکوونکو له مرتبې څخه لوړه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳_خپل منځي اختلافات دينی ضررونه

د اختلاف دوام د خپلو خپلوانو سره د صله رحمی پرې کېدلو، د متقابل احترام لـه منځـه تللو، د نيکو عملونو د نه قبليدلو، د ظلم د دوام، په زړونوکې دکرکې او نفرت زياتيـدلو، او د مقابل لوري په هکله د دسيسو په کار اچولو لامل گرځـي چې دا ټـول د اسـلام لـه نظره ناروا کارونه دي او له دين او ديندارۍ سره په ټکر کې دي.

فعاليت

يو شمېر زده کوونکي دې د دوو کسانو ترمنځ د سولې راوستل تمثيل کړي.

پوښتني

۱ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

آ_أَفْضَل.

ب_إِصْلَاحُ ذَاتِ الْبَيْنِ.

ج_الْحَالِقَةُ.

۲ـ په پورتني حديث کې ولې پر سوله دومره زيات ټينگار شوی دی؟

۳_ خپل منځي اختلافات څه زيانونه لري؟

کورنۍ دنده

د لوست د مهمو ټکو په پام کې نيولو سره د سولې د اهميت په اړه يوه لنډه مقاله وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کارونو کې آسانتیا

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: مَا خُيِّرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَمْرَيْنِ قَطُّ إِلَّا أَخَذَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا، فَإِنْ كَانَ إِثْمًا كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ، وَمَا انْتَقَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِنَفْسِهِ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللَّهِ فَيَنْتَقِمَ بِهَا لِلَّهِ عزوجل). [متفق علیه]

د راوي پیژندنه

حضرت عایشه رضي الله عنها د حضرت ابوبکر صدیقﷺ لور، د پیغمبرﷺ میرمن او د مسلمانانو مور ده د هجرت په دویم کال پیغمبرﷺ ور سره واده وکړ، خورا فقیهه او عالمه ښځه وه، په ځانګړي ډول د پیغمبرﷺ د ژوندانه په هکله یې پوره معلومات درلودل، له پیغمبرﷺ څخه یې (۲۲۱۰) دوه زره دوه سوه لس حدیثونه روایت کړي دي او د هجرت په ۵۸ کال کې وفات شوه.

د ځینو کلمو معنا

۱. مَا خُيِّرَ: واک اواختیار نه دی ورکړل شوی.

۲. بَيْنَ أَمْرَيْنِ: په دوه کارونو کې.

۳. قَطُّ: هیڅکله.

٤. إِلَّا أَخَذَ أَيْسَرَهُمَا: مګرداچې د هغو اسان به یې غوره کاوه.

٥. أَبْعَدَ: ابعد د بعد له مادې څخه اخیستل شوی، دلرې والي معنا لري.

٦. وَمَا انْتَقَمَ: انتقام اوبدله یې نه ده اخیستې.

٧. تُنْتَهَكَ: دانتهاک له مادې څخه اخیستل شوی چې: دپښولاندې کولومعنا ترې نه مراد ده.

٨. حُرْمَةُ اللَّهِ: دالله ﷻ اوامر، نواهي، او احکام.

د حدیث ژباړه

حضرت عایشه رضی الله تعالی عنها فرمایي چې هیڅکله رسول الله ﷺ ته په دوو کارونو کې دیوه د خوښولو اختیار نه دی ورکړل شوی، مګر ده ﷺ به آسانه عمل ترې غوره کاوه، که چیرې ګناه به پکې نه وه، خو که هغه به ګناه وه نو تر ټولو خلکو نه زیات به ترې ځان ترې لرې ساته، او پیغمبرﷺ هیڅکله د خپل ځان لپاره له چا څخه غچ نه دی اخیستی، مګر دا چې د الله ﷻ حقوق به تر پښو لاندې کېدل بیا به یې یوازې د الله ﷻ د رضا په خاطر انتقام اخیسته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي په مرسته د اسلام په مبین دین کې د آسانۍ څو بېلګې ووایي.

د حدیث حکمت

رسول الله ﷺ خورا ډېر غوره صفات درلودل، لکه عفوه، صبر، استقامت، پراخه سینه، په کړو وړو کې آساني کول، د جفا کوونکو سره په غوره توګه برخورد کول او داسې نور چې ځینې یې په دې حدیث کې ذکر شوي دي.

د حدیث ګټې

۱_ د اسلام مقدس دین د اسانی دین دی

اسلامي تعلیمات او ټول تکلیفي احکام د آسانۍ او له مشقت څخه د لرېوالي پر اساس بنا دي چې په هر وخت او هر حالت کې پرې عمل کېدای شي. الله ﷻ خپل بندګان په داسې څه نه دي مکلف کړي چې له کولو یې ناتوانه وي، لکه چې الله تعالی فرمایلي دي: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ [الحج: ۷۸]

ژباړه: او الله ﷻ په دین کې پر تاسې څه سختي نه ده راوستې.

په بل ایت کې الله ﷻ فرمايي: ﴿يُرِيدُ اللهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ الإِنسَانُ ضَعِيفاً﴾ [النساء: ۲۸]

ژباړه: الله ﷻ غواړي چې له تاسې څخه درانه بارونه سپک کړي، ځکه چې انسان له بیوسۍ او کمزورۍ پیدا کړی شوی دی. پیغمبر ﷺ پر دې اساس خپل امت ته په عملي بڼه ورښودلي دي چې دیني او دنیوي کارونه په داسې توګه سرته ورسول شي چې سختي پکې نه وي.

۲_ په ژوند کې د پیغمبر ﷺ پیروي

لکه چې پیغمبر ﷺ دشریعت د آسانتیا اصل او قانون په خپلو عملي کړنو کې پلی کړی و، نو هرمسلمان ته ښايي چې د پیغمبر ﷺ پیروي وکړي، او په دیني او دنیوي کارونو کې آسانه او هغه چې تل یې د سرته رسولو وس ولري غوره کړي.

۳_ د حلم، عفوې، او صبر مقام

صبر او تېرېدنه د یو ریښتني مسلمان له غوره اخلاقي صفتونو څخه دوه صفتونه دي. هغه څوک چې د قدرت په وخت کې عفوه غوره او له انتقام اخیستلو څخه لاس واخلي او د نورو له ظلم او تیري څخه تېر شي په حقیقت کې یې د نبي کریم ﷺ د لارې او سنتو پیروي کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله تعالی عفوه کوونکي داسې ستايلي دي: ﴿وَالْكَاظِمِينَ الغَيْظَ والْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ واللهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ [آل عمران: ١٣٤]

ژباړه: اوپرهيزګاران هغه کسان دي چې غوسه زغمونکي او د خلکو له (بدئ) تېرېدونکي وي، او الله (داسې) احسان کوونکي خوښوي.

٤_ د الله ﷻ احکامو ته په درنه سترګه کتل او د بې حرمتۍ څخه يې ځان ژغورل

قهر او غوسه ګڼ اسباب لري چې ځينې يې ناسم او ځينې يې په دين کې ستايل شوي دي چې په غيرت هم ورڅخه تعبيرکيږي، غيرت هغه وخت د ستاينې وړ دی چې د الله ﷻ د اوامرو، حدودو، او حکمونو تر پښو لاندې کېدلو په وړاندې عکس العمل وي، نو پر داسې مهال سستي کول د ايمان دکمزورۍ څخه پرته بل مفهوم نه لري، که څوک د الله ﷻ او د رسول ﷺ حکمونو او ديني اساساتو او مقدساتو ته د سپکاوي او بې احترامۍ د جرم مرتکب شي، بايد هغه ته جزا ورکړل شي، ځکه د داسې چا په حق کې بې پروايي لويه ګناه ده.

فعاليت: زده کوونکي دې د ښوونکي په مرسته پر هغو مواردو چې غوسه پکې ستايل شوې ده مباحثه وکړي.

پوښتنې

١. لاندې کلمې معنا کړئ:

الف: خُيِّرَ:

ب: بَيْنَ أَمْرَيْنِ:

ج: أَيْسَرَهُمَا:

د: قَطُّ:

٢. د ښو اخلاقو څو مثالونه ذکرکړئ.

٣. د حرمة الله څخه څه مراد دی؟ واضح يې کړئ.

کورنۍ دنده

د بخښنې په اړه يوه مقاله وليکئ چې له لسو کرښو کمه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ظلم مخنیوی

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ –رَضِيَ اللهُ عَنْهُ– عَنِ النَّبِيِّ –صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ– قَالَ: اُنْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا، فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْصُرُهُ إِذَا كَانَ مَظْلُومًا أَفَرَأَيْتَ إِذَا كَانَ ظَالِمًا كَيْفَ أَنْصُرُهُ قَالَ تَحْجُزُهُ أَوْ تَمْنَعُهُ مِنَ الظُّلْمِ فَإِنَّ ذَلِكَ نَصْرُهُ. {رواه البخارى}

د ځینو عبارتونو معنا

۱ـ انْصُرْ أَخَاكَ:	دخپل (مسلمان) وروورمرسته وکړه.
۲ـ تَحْجُزُهُ أَوْ تَمْنَعُهُ مِنَ الظُّلْمِ:	له ظلم څخه به يې راوګرځوه.
۳ـ فَإِنَّ ذَلِكَ نَصْرُهُ:	بې له شکه دغه مرسته ده، له هغه سره.

د حديث ژباړه

د انس ﷺ څخه روايت دی چې نبي اکرم ﷺ فرمايلي: د خپل ورور سره مرسته وکړه، که هغه ظالم وي او که مظلوم. يوه سړي ورته وويل: ای د الله رسوله! که چيرې مظلوم وي مرسته به يي وکړم، مګرکه ظالم وي بيا يې څرنګه مرسته وکړم؟ رسول الله ﷺ وفرمايل: له ظلم څخه يې راوګرځوه، بې له شکه دا مرسته ده، له هغه سره.

د حديث سبب ورود

په مسلم شريف کې له جابر بن عبدالله ﷺ څخه روايت دی چې د پيغمبر اکرم ﷺ په زمانه کې دوه کسان سره په جنګ شول يو يي مهاجر او بل يي انصاري وو. مهاجر آواز وکړ چې ای مهاجرو! د مهاجر مرسته وکړئ، انصاري هم آواز وکړ چې ای انصارو! د انصاري مرستې ته راورسيږئ. پيغمبر ﷺ راووت او ويې وويل: داڅه د جاهليت د زمانې خبرې کوئ؟! اصحابو وويل: په الله ﷻ قسم چې داسې نه ده. دې دوو کسانو يو بل سره ووهل، پيغمبر ﷺ وفرمايل: دا پروا نلري، بايد هر يو له تاسو څخه د خپل ورور سره که هغه ظالم او يا مظلوم وي مرسته کړې وای.

د حديث حكمت

د ظلم او تيري ټول ډولونه حرام دي او له منځه وړل يې د هر مسلمان دنده ده، اسلام خلكو ته په عدل او انصاف امر كړى دى، له مسلمان څخه په كلكه غوښتنه كوي چې په نيكو اخلاقو باندې ځان سمبال كړي، دا ځكه چې د هر ډول پرمختګ او قانونيت د پلې كيدلو اساس عدل او انصاف دى، څرنګه چې ظلم او تيرى د ټولو بدمرغيو لامل دى، نو ځكه پيغمبرﷺ په دې حديث شريف كې د هر ډول ظلم مخنيوى لازم بللى دى. د دې حديث له مخې له ظلم سره مبارزه يوه شرعي وجيبه ده، مسلمان مكلف دى چې له مظلوم سره مرسته وكړي، حق يې ورته واخلي او ظالم له ظلم كولو څخه منع كړي.

فعاليت

په ډله ييزه توګه د فردي او اجتماعي ظلمونو څومثالونه ووايئ.

د حديث شريف ګټې

۱_ د ظلم او ظالم مخنيوى ضروري دى

په هره ټولنه كې زورور اوكمزوري ژوند كوي، ظلم چې عموما د زورورو له خوا د ضعيفو اوكمزورو په مقابل كې ترسره كيږي يو ناوړه خصلت دى.
ظلم ټول انسانيت هلاكوي نو بايد د مخنيوي لپاره يې ټول انسانان يو موټى شي، كه چيرې خلك د ظلم په وړاندې يو له بل سره مرسته ونه كړي، د ظالم لاس له ظلم څخه لنډ نه كړي مظلوم د ظالم له پنجو ونه ژغورل شي نوظلم به دومره پراخه شي چې د ځمكې پرمخ به ژوندي انسانان تر خاورو لاندې او ولاړې آبادۍ به رانسكورې شي.
نو مسلمان مكلف دى چې د ظلم په وړاندې ودريږي او د ظالم مخنيوى وكړي.

۲_ له مظلوم سره مرسته لازمه ده

د هغو حقوقو له جملې څخه چې يو مسلمان يې پر بل لري د مظلوم سره مرسته كول دي، كه چيرې داسې څوك وليدل شي چې پر هغه ظلم او تيرى كيږي، نو پر نورو مسلمانانو لازم دي چې د هغه سره د هرې ممكنې وسيلې له لارى مرسته وكړي، او له ظلم څخه يې وژغوري، دا هغه حق دى چې داسلام مقدس دين ټول مؤمنان پرې مامور كړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳_ له ظالم سره مرسته يعني څه؟

کله چې د ظالم لفظ ذکر شي فکر کيږي چې ظالم هغه څوک دی چې يوازې پر نورو تيری او تجاوز کوي مگر داسې نه ده، څکه ظالم هغه چاته هم ويل کيږي چې پرخپل ځان ظلم کوي، لکه شرک، کفر، ځان وژنه، صغيره اوکبيره گناهونه، چې دا پر خپل ځان او نفس يو ډول ظلم دی. نو لازمه ده چې د هر ډول ظالم لاس له ظلم څخه ونيول شي، ترڅو د دنيوي او اخروي سزاگانو څخه نجات ومومي، له گناه څخه د ظالم ژغورنه په حقيقت کې له ظالم سره مرسته کول دي.

فعاليت

د ظلم څخه لاس نيونه څرنگه کيږی؟ د ښوونکي په مرسته يې په گروپي شکل سره لارې چارې په گوته کړئ.

پوښتنې

۱ـ د حديث راوي معرفي کړئ.

۲ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

أ – اُنْصُرْ أَخَاكَ

ب – تَحْجُزُهُ أَوْ تَمْنَعُهُ مِنْ الظُّلْمِ

ج – فَإِنَّ ذَلِكَ نَصْرُهُ

۳_ظالم چاته ويل کيږي؟

کورنۍ دنده

پورتنی حديث په يادو زده کړئ او هم لوست په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپاړسم لوست

د غضب درملنه

عن عطية قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «إِنَّ الْغَضَبَ مِـنَ الـشَّيْطَانِ وَإِنَّ الشَّيْطَانَ خُلِقَ مِنَ النَّارِ وَإِنَّمَا تُطْفَأُ النَّارُ بِالْمَاءِ فَإِذَا غَضِبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَتَوَضَّأْ». [سنن ابي داود]

د راوي پېژندنه

عطية د عروة زوى د بنو سعد له قبيلې څخه د رسول الله ﷺ يو جليل القدر صحابى وو، له رواياتو څخه وروسته يې له پيغمبرﷺ سره ملاقات کړى، او له هغه مبارک څخه يې ځينې احاديث هم روايت کړي، په شام کې يې مېشته غوره کړه او اولادونه يې په بلقاء سيمه کې اوسېدل.

په ځينو رواياتو کې د **عطية** بن سعد او په ځينو نورو کې د **عطية** بـن عمـرو پـه نامـه يـاد شوى. د ده لمسى عروة د محمد بن **عطية** زوى د عمر بن عبـدالعزيز لخـوا د يمـن والـي ټاکل شوى وو.

د ځينو کلمو معنا

١ـ الْغَضَبُ مِنَ الشَّيْطَانِ: قهراوغوسه د شيطان له خوا وي.
٢ـ خُلِقَ مِنَ النَّارِ: له اور څخه پيداشوى.
٣ـ تُطْفَأُ: مړکيږي
٤ـ فَلْيَتَوَضَّأْ: اودس دې وکړي.

د حديث ژباړه

د عطيه عوفي ﷺ څخه روايت دى چې پيغمبـرﷺ فرمـايلي دي: بـې لـه شـکه غوسـه د شيطان له طرفه وي او شيطان له اور څخه پيدا شوى دى او اور په اوبو مړ کيـږي هرکلـه چې له تاسو څخه څوک غوسه شي نو اودس دې وکړي.

د حديث حکمت

د غوره اخلاقو له جملې څخه يو هم د قهر او غوسې څخه ځان ساتل دي، ځکـه قهـر او غوسه د شيطان له وسوسو څخه پيدا کيږي او شيطان د انسان ازلي دښمن دى، پيغمبـرﷺ مونږ ته د شيطان له دسيسو څخه د خلاصوالي ټولې لارې راپه ګوتـه کـړې دي، چې لـه هغو څخه يو له غوسې څخه ډډه کول دي، ځکه غوسه انسان ډېرو نـاوړو کـارونو تـه اړ باسي چې په نتيجه کې دده د ناکامى لامل کيږي.

فعاليت

زده کوونکي دې د غوسې د ضررونو په هکله يو بل ته معلومات ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حدیث ګټې او احکام

۱ـ غضب کمزوري او زغم قوت دی

ډیر ژر غوسه کېدل د انسان د کمزورتیا نښه ده، لکه چې د غضب په مقابل کې زغم د قوت نښه ده، دا ځکه چې د غوسې پر وخت انسان پر خپلو حواسو کنترول له لاسه ورکوي، که دا حالت دوام ومومي ډیرې ناخوالې رامنځ ته کوي، هغه څوک چې د غضب په حساسه لحظه کې خپل ځان اداره کړي، یقینا ځان یې د بدیو څخه وژغوره او هم یې دغضب په مقابل کې خپل قوت څرګند کړ.

۲ـ د غوسې پروخت خپل ځان اداره کول بریالیتوب دی

کله چې انسان غوسه شي، نو حیواني طبیعت پرې غالب شي، د انسان په باطن کې د شر قوه برلاسی مومي چې په نتیجه کې بشري نفس د خپلو غوښتنو تابع کوي، د الله ﷻ د اوامرو مخالفت ته یې اړ باسي او له نیکیو څخه یې منع کوي، په داسې حالت کې انسان ته په کار ده چې له خپل نفس سره مبارزه وکړي، د خپل نفس د کنترولولو په نیت اودس وکړي چې همدا د نفس د کنترول تر ټولو غوره لار ده.

۳ـ د غوسې بدې پایلې

غوسه دبد اخلاقی سرچینه اویوه وژونکې وسله ده، که چیرې په ژوند کې د غوسې لار تعقیب کړای شي نو ګټې فردي اوټولنیزې ستونزې ورڅخه راولاړیږي.

اـ د غوسې فردي زیانونه

غوسه ډیر مادي، معنوي، روحي او دیني ضررونه لري، دا هغه مهال په ډاګه کیږي چې کله د غوسه ناک شخص حالت ته وکتل شي: رنګ یې بدلیږي، د بدن وینه یې په جوش راځي، د وجود غړي یې بې واکه کیږي، په خبرو کې یې ګډوډي رامنځ ته کیږي، ژبه یې په سپکو ویناوو پیل کوي، کله کله ورڅخه د فسق او کفر الفاظ هم صادریږي دا ټول هغه څه دي چې دده دین او بدن دواړه زیانمنوي.

ب ـ د غوسې ټولنیز ضررونه

غوسه د خلکو په زړونو کې کرکه او نفرت پیدا کوي چې په نتیجه کې د وګړو ترمنځ اختلافات راپاروي، مسلمانان یوله بل څخه جلا کوي، دښمني زیاتوي، ژوند تریخ کوي او د ټولنو د بربادۍ سبب ګرځي.

۴ـ د غوسې لاملونه

په دې حدیث شریف کې د غوسې لامل شیطان ښودل شوی دی، دا په دې معنا چې د کوم انسان زړه د الله ﷻ له ذکر او یاد څخه خالي وي نو په هغه زړه کې شیطان ځای نیسي، شیطان دده پر زړه او ټول جسم باندې مسلط کیږي، آن تردې پورې چې د انسان زړه او ټول بدن د شیطان د وسوسو تابع شي بیا کبر، په خلکو ټوکې او مسخرې کول، په مال، ځان، نسب او چوکۍ غرور کول او داسې نور خویونه د انسان په زړه کې ځای ونیسي، او تل د خلکو د هرې کړنې په مقابل کې ډیر ژر په قهر کیږي، نو پر هر مسلمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

لازم دي چې تل خپله رابطه له خپل رب سره کلکه او خپل زړه د الله ﷻ په يادولو ژوندى وساتي څو د شيطان د دسيسو او وسوسو ښکار نه شي.

۵ـ د غوسې مخنيوی او درملنه

غوسه د نورو ناروغيو په څير يو ډول ناروغي ده، د اسلام مقدس دين ددغې خطرناکې ناروغی د علاج او مخنيوي لارې راښودلې دي، چې ځينې يې په لاندې ډول دي:

۱ـ پرهر چا لازمه ده چې ځان په ښو اخلاقو سمبال کړي، غوره صفتونه خپل عادت وگرځوي، لکه صبر، زغم، په ژوند کې ثبات، په وينا او کړنو کې فکرکول او داسې نور.

۲ـ د غوسې پر وخت د(اعوذبالله من الشيطن الرجيم) ويل.

۳ـ خپل حالت بدلول: که چيرې د غوسې پر وخت انسان ولاړ وي بايد کينې اوکه ناست وي ډېر دې وي، ځکه چې په ولاړه کې انسان انتقام او اقدام ته تيار وي، او کله چې کينې او يا ډېر وي، د غوسې جوش يې کميږي.

۴ـ اودس کول: دا هغه درملنه ده چې په دې حديث کې يې ذکر شوی دی، دا ځکه چې غوسه د انسان په وجود کې حرارت او گرمي پيدا کوي او وينه په جوش راولي خو اودس يا غسل په جسم کې سوړوالی راولي او د وينې حرارت راټيټوي.

همدا راز اودس د عبادت هغه برخه ده چې په کې د الله ﷻ ذکر او ياد ترسره کيږي، دا هرڅه شيطان سپکوی او تېښتې ته يې اړ باسي.

فعاليت

زده کوونکي دې د غوسې د له منځه وړلو په هکله يو بل ته معلومات ورکړي.

پوښتنې

۱ـ لاندې کلمې معنا کړئ:
- الْغَضَبَ مِنَ الشَّيْطَانِ:
- خُلِقَ مِنَ النَّارِ:
- تُطْفَأُ:
- فَلْيَتَوَضَّأْ:

۲ـ د غضب اسباب په لنډه توگه بيان کړئ.

۳ـ د غضب درملنه اوعلاج څه دی؟ په لنډه توگه يې بيان کړئ.

کورنۍ دنده

لوست په خپلو کتابچوکې وليکئ او حديث په يادو زده کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوره خلک

عن جابر قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم: «خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ»
[مسند الشهاب القضاعي]

د راوي پيژندنه

نوم يې جابر او د پلار نوم يې عبد الله، د مدينې منورې د خزرج له قبيلې څخه و، پلار او زوی دواړه جليل القدره صحابه وو، پيغمبرﷺ ورته په يوه شپه کې پنځه ويشت ځله د مغفرت دعاء کړې وه، د بدر او احد څخه پرته يې په ۱۹غزاګانو کې د رسول اللهﷺ سره برخه اخيستې ده، په خپل وخت کې د مدينې منورې لوی مجتهد او مفتي و، د هجرت په (۷۸) کال يې له فاني دنيا څخه سترګې پټې کړې.

د ځينو کلمو معنا

۱ـ خيرالناس: غوره له خلکو څخه.
۲ـ انفعهم: زيات خير رسوونکې له دوی څخه.
۳ـ للناس: دخلکو لپاره.

د حديث ژباړه

جابرؓ فرمايي چې رسو ل اللهﷺ فرمايلي دي: په انسانانو کې غوره هغه څوک دی چې نورو خلکو ته زيات خير او ګټه رسوي.

د حديث حکمت

د ځينو خلکو په آند ښه او غوره کس هغه دی چې د ښه نسب، ډېر ثروت او قدرت څښتن وي، خو پيغمبرﷺ له نورو خلکو سره نيکي کول، خلکو ته مادي او معنوي ګټې رسول د غوره والي معيار ګڼلی دی، دا ځکه چې د اسلام مقدس دين د خير او ښېګڼې دين دی.

فعاليت

زده کوونکي دې په ګروپي شکل له خلکو سره د نيکۍ کولو يو څو مثالونه ووايي.

د حديث شريف ګټې

۱ـ د الله تعالی مرسته

د الله جل جلاله پر وړاندې خلک په يو ډول ندي، هغه څوک چې د خلکو سره په روا کارونو کې مرسته کوي د هغه سره د الله جل جلاله مرسته مل وي او مينه يې ورسره زياته وي، نو بايد موږ د خلکو سره په نيکو کارونو کې مرسته وکړو څو د الله جل جلاله مرسته او مينه مو په برخه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ ښېګڼه څه ته وايي؟

پیغمبرﷺ انسانان دې ته هڅوي چې له نورو سره نیکي وکړي، هغوی ته خیر ورسوي، خوښي وروبښي او د هغوی څخه غمونه او تکلیفونه لرې کړي. مثلاً که چیرې څوک وږی وي ډوډۍ ورکړي، که څوک پوروړی وي د پور په ادا کولو کې ورسره مرسته وکړي، له ناروغ سره د علاج په برخه کې همکاري وکړي او ناپوهانو ته د زده کړې لاره هواره کړي. پیغمبرﷺ د داسې خصلتونو څښتنانو ته د الله جل جلاله د کومک او محبت زیرې ورکړی دی.

فعالیت

زده کوونکې دې په ډلييزه توګه ښه او بد خويونه په ګوته کړي.

؟؟ پوښتنې

۱ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

- خيرالناس:
- انفعهم:
- للناس:

۲ـ د حديث لنډه معنا ووایاست.

۳ـ غوره خلک څوک دي؟

کورنۍ دنده

۱ـ حديث شريف له معنا سره په يادو زده کړئ.

۲ـ (په ښوونځي کې د خير او ګټې کارونه) تر عنوان لاندې لنډه مقاله وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ایمان خصلتونه

عَنْ أَبِی هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الإِيمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الإِيمَانِ ». [متفق عليه]

د راوي پېژندنه

عبدالرحمن بن صخرالدوسي چې پر ابو هريره يې شهرت درلود، د هجرت په اووم کال د خيبر له غزا څخه مخکې د ديرشوکالو په عمر د اسلام په مبارک دين مشرف شو، په همدغه غزا کې يې برخه هم واخيسته، کله چې مدينې منورې ته ورسېد، په نبوي جومات کې يې د علم د زده کړې په غرض په اصحاب صفه کې شامل شو، له همدې امله يې له رسول اللهﷺ څخه (٥٣٧٤) حديثونه روايت کړي دي.

دغه جليل القدر صحابي په تقوی او پرهيزگارۍ مشهور او د قوي ذکاوت خاوند و، چې د هجرت په اته پنځوسم (٥٨) کال کې وفات شو.

د ځينوکلمو معنا

١_الإِيمَانُ:	باور او د زړه کلک تصديق.
٢_بِضْعٌ:	په عربي ژبه کې له دريو څخه تر نهو پورې عدد ته وايي.
٣_شُعْبَةً:	برخه.
٤_أَفْضَلُهَا:	غوره يې.
٥_ادْنَاهَا:	کوچنۍ، او ټيټه يې.
٦_ إِمَاطَةُ:	لرې کول
٧_الأَذَى:	زيان رسوونکي شيان.

د حديث ژباړه

له حضرت ابوهريره ﷺ څخه روايت دی چې پيغمبرﷺ فرمايلي دي: ايمان د څه د پاسه اويا خويونو څخه عبارت دی چې غوره يې د (لااله الا الله) کلمه ويل دي، ټيټه درجه يې له لارې څخه د زيان رسوونکو شيانو لرې کول دي او حياء د ايمان يوه برخه ده.

فعالیت

زده کوونکي دې په لارو کې د ضررې شیانو مثالونه په ګروپي شکل وښيي.

د حدیث ګټې

۱_ دایمان خصلتونه

پیغمبر ﷺ ایمان د داسې ونې سره تشبیه کړی چې ډېر ښاخونه ولري ځینې یې اوچت، ځینې یې متوسط، او څه یې ټیټ وي، دا په دې معنا چې ایمان د ډیرو خصلتونو او خویونو څخه عبارت دی چې د ژوند له اوچتې سطحې څخه پیل او د ژوند تر ټیټې سطحې پورې ځانګړې احکام او سپیڅلې لارښوونې لري چې د بېلګې په ډول یې په دې حدیث کې د عقیدې په برخه کې کلمه طیبه، د ټولنیز ژوند په برخه کې د لارې پاکول، او د اخلاقو په برخه کې د حیاء ذکر راغلی دی.

۲_ د توحید کلمه

د توحید کلمه د (لا إله إلا الله محمد رسول الله)څخه عبارت ده چې د الله ﷻ په الوهیت او وحدانیت دلالت کوي، د ټولو ادیانو او پیغمبرانو د دعوت اساس او بنسټ په دې مبارکه کلمه ولاړ دی نو پر هر مسلمان لازم دي چې د دې کلمې په معنا ځان پوه کړي، پر غوښتنو یې عمل وکړي او تر سیورې لاندې یې ژوند تېرکړي. (لا إله إلا الله) یوازې د ژبې کلمه نه ده، او نه یوازې مفکوره ده، بلکې په الله ﷻ د ایمان عنوان دی، علم او عمل دی، د عقیدې، شریعت او د ټولنې د هوسا ژوند د متضمن نظام نوم دی.

۳_ د لااله الا الله فضیلت

(لااله الا الله) داسې ستره کلمه ده چې په ویلو یې انسان د اسلام په مبارک دین کې داخلیږي ، له تیرو ګناهونو څخه داسې پاکیږي لکه چې د مور څخه نوی زیږېدلی وي او لـه هلاکیدو څخه نجات مومي. پیغمبرﷺ فرمايي: « مَنْ كَانَ آخِرُ كَلاَمِهِ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ ».(۱)

زیاره: د چا چې اخرنی وینا (لااله الا الله) وي جنت ته به داخل شي.

پیغمبرﷺ فرمايلي دي: «لو أنَّ السماوات السَبعَ والأرضين السبعَ، وضعْنَ فِي كفةٍ ووضعت لا إله إلا الله فِي كفة مالت بهن لا إله إلا الله»(۲)

---

۱ – سنن أبی داود.

۲– الدعاء للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: که چیري اووه اسمانونه او اووه طبقې زمکه دتلې په یوه پله کې واچول شي او د (لااله الاالله) کلمه د تلې په بله پله کې واچول شي، نو هرومرو به کلمه طيبه پرې درنه وي.

٤_ د (لااله الا الله) غوښتنه:

د دې کلمې تقاضا په الله ﷻ، د هغه پر ملایکو، د هغه په رسولانو او د هغه ﷻ پر کتابونو ایمان درلودل دي. همدا راز د الله ﷻ او د هغه دلېرل شوي پیغمبر ﷺ اتباع او پیروي کول، یوازې د الله ﷻ څخه ویره او د هغه سره محبت، د مافوق الاسباب امید یوازې د الله ﷻ څخه کول، له الله ﷻ څخه د حاجتونو غوښتل، یوازې الله ﷻ ته عاجزي او سر ټیټول، د هغه د نعمتونو شکر اداءکول او د مصیبت پر وخت یوازې له هغه څخه مرسته غوښتل دي.

٥_ له لارو او سرکونو څخه د زیان رسوونکو شیانو لرې کول

په نظافت او پاکوالي د اسلام سپېڅلي دین ډېر ټینګار کړی او هغه یې د ایمان نیمایي برخه ګڼلې دی. د دې لوست په حدیث شریف کې د لارو پاک ساتلو ته د ایمان یوه څانګه ویل شوې ده، چې دا د چاپېریال د پاک ساتلو په ارزښت دلالت کوي.

د دې حدیث شریف په بنسټ د هر مسلمان دا دنده ده چې د لارو په پاک ساتلو کې خپله ټوله هڅه وکړي او له هر هغه څه څخه چې لارویانو ته د زیان رسولو او د لارې د ککړتیا لامل ګرځي ځانونه وساتي.

٦_ حیاء د ایمان یوه برخه ده

حیاء له داسې خصلت څخه عبارت ده چې انسان له ناوړه کارونو، سپکو عاداتو او پوچو ویناوو څخه ژغوري، حیاء ځکه د ایمان برخه ګڼل شوې چې د حق لورې ته بلنه کوي او د خیر خوا ته انسانان هڅوي.

حیاء سراسر خیر دی پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: «الْحَيَاءُ خَيْرٌ كُلُّهُ»

ژباړه: حیاء ټوله خیر ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوکه چیرې حیاء د زده کړې مانع وګرځي، یا د خپل حق د غوښتلو په لار کې خنډ شي او یا هم د حق ویلو مانع وګرځي، نو بیا دا حیا نه بلکې د انسان په کمزورۍ دلالت کوي.

پوښتنې

۱ـ ابوهریره ﷺ څوک و؟

۲ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

- الإِيمَانُ:
- بِضْعٌ:
- شُعْبَةً:
- إِمَاطَةُ:
- الأَذَى:

۳ـ د توحید غوښتنې څه دي؟

۴ـ له لارې څخه د زیان رسوونکو توکو لرې کول څه اهمیت لري، په اړه یې لنډ معلومات ورکړئ.

کورنۍ دنده

د حیاء په اړه لنډه مقاله ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعصب

عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– قَالَ: « لَيْسَ مِنَّا مَنْ دَعَـا إِلَـى عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ قَاتَلَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ مَاتَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ ». [سنن أبي داود]

د راوی پېژندنه

نوم يي جبيراو د پلار نوم يي مطعم د قريشو له قبيلې څخه و، ډېر حليم او په علم الانساب کې يي خورا زياته پوهه درلوده. يو له هغو کسانو څخه و چې هغه پانړه يې خيرې کړه کومه چې د بنو هاشم او بنو مطلب د مقاطعې په غرض قريشو ليکلې وه، هغه شخص و چې قريشو د بدر د بنديانو په سر د خبرو لپاره د استازي په توګه د پيغمبرﷺ حضور ته ليږلی و، کله چې د پيغمبرﷺ خوا ته راغی او د (الطور) سورت تلاوت يې واوريده، نودده په زړه يي زياته اغېزه وکړه، هماغه و چې د حديبې له سولې وروسته يې اسلام ومانه. نوموړی د هجرت په (۵۸) کال کې وفات شو.

د ځينو کلمو معنا

۱–لَيسَ مِنَّا: زموږ له ډلې (دين) څخه نه دی.

۲_ مَنْ دَعَا إِلَى عَصَبِيَّة: څوک چې قوم پرستی، نژاد پرستی. . . ته بلنه کوي.

۳_مَنْ قَاتَلَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ: څوک چې د قوم پرستی، نژاد پرستی. . . لپاره جنګيږي.

٤_مَنْ مَاتَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ: څوک چې د قوم پرستی، نژاد پرستی په لاره کې مړشي.

د حديث ژباړه

له جبير بن مطعمﷺ څخه روايت دی چې پيغمبرﷺ فرمايلي دي: زموږ له ډلې څخه نه دی هغه څوک چې تعصب ته بلنه کوي، زموږ له ډلې څخه نه دی، هغه څوک چې د عصبيت په خاطر جګړه کوي او زموږ له ډلې څخه نه دی هغه څوک چې د عصبيت په فکر مړشي.

د حديث حکمت

عصبيت (تعصب کول له قبيلې، قوم، ژبې، نژاد، سيمې او داسې نورو سره) هم دجاهليت دزمانې راپاتې ميراث دی چې تل بشريت ګواښوي او آرامې ته ولنې ړنګوي، لـه همدې امله پيغمبرﷺ په کلکو الفاظو سره ناروا او حرامه پديده ګڼلې ده. نو په هر مسلمان بانـدې لازمه ده چې د ايمان له غوښتنې سره سم د جاهليت لـه دې نـاولې پديـدې سـره پـه هـر شکل کې چې وي مبارزه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حدیث شریف ګټې

۱_ تعصب د جاهلیت شعار

له خپلې کورنۍ، قبیلې، نژاد، ژبې او سیمې څخه په ناحقه دفاع، او ملاتړ کولو ته تعصب ویل کیږي.

له اسلام څخه مخکې به خلکو له خپلو خپلوانو، کورنیو او قبیلو څخه په حق او باطل دواړو حالتونو کې دفاع کوله، دا کار لوی زړورتوب او شجاعت ګڼل کېده، کله چې د اسلام مبارک دین څرګند شو، نو د نورو ظالمانه جاهلي رسمونو په څیر یې د قوم پرستۍ، او نژاد پرستۍ لمنه هم ور ټوله کړه، عصبیت یې کلک وغنده، خلکو ته یې امر وکړ چې په اسلام کې یو له بل سره د مرستې اساس یوازې پر عدالت او تقوی ولاړ دی. الله ﷻ فرمایلي دي: ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُوا عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾[المائدة:۲]

ژباړه: او یو له بل سره په نیکۍ او تقوی کې مرسته وکړئ، د ګناه او ظلم په کارونو کې یوله بل سره مرسته مه کوئ.

۲- په اسلام کې د برترۍ معیار

په جاهلي دور کې د عصبیت په خاطر به پټو سترګو جنګونه کول، یو د بل پرخلاف دسیسې جوړول، په قوم، نسب او حسب فخر کول لوی ویاړ بلل کېده، مګر اسلام تواضع، د ژوندانه په چارو کې یوله بل سره مرسته او نیک عملونه د برترۍ معیار وټاکه، خلکو ته یې په ډاګه کړه چې په مسلمانانو کې هغه څوک غوره دی چې له الله ﷻ څخه ډېر ویریږي او د تقوا خاوند وي. الله ﷻ فرمایلي دي: ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُم عِنْدَ اللهِ أَتْقَاكُم﴾ [الحجرات: ۱۳]

ژباړه: بېشکه د الله ﷻ په وړاندې په تاسو کې هغه څوک ډېر غوره دی چې له الله ﷻ څخه ډېر ویریږي.

له تقوا پرته په مال، نسب، حسب او د پلرونو او نیکونو په میرانو ویاړ کول هیڅ ارزښت نه لري.

۳_عصبیت ته بلنه حرام عمل دی

اسلام عصبیت ته بلنه په بشپړه توګه حرامه کړې ده، که هغه بلنه قبیلوي رنګ ولري، که اقلیمي، سمتي او یا ژبنۍ بڼه ولري، ځکه چې عصبیت ته بلنه د نژادونو، قومونو او پرګنو ترمنځ نفرت پیدا کوي، اسلامي ورورګلوي له منځه وړي، او انساني ټولنه چې بنیاد یې په یووالي ولاړ دی بربادوي، خلک د ځان غوښتنې په بد مرض اخته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عصبيت د ريښو په ويستلو سره له ټولنې څخه ظلم او د نورو په حقوقو تجاوز کميږي او د انسانانو ترمنځ د مرستې، مينې او محبت اړيکې لا پياوړې کيږي. الله ﷻ دجاهليت دزمانې د ناخوالو اوبې اتفاقی لرې کولو په هکله فرمايي:

﴿وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا﴾ [آل عمران: ١٠٣].

ژباړه: اود الله ﷻ هغه نعمت ياد کړئ کله چې تاسې په خپلو کې دښمنان وئ، بيا يې ستاسو د زړونو ترمنځ مينه واچوله نودده د نعمت په برکت سره ورونه شوئ.

٤_ د عصبيت لپاره جګړه

پيغمبر ﷺ جاهليت له بيخه ويستلی، د هغه زهرجنه ماده يې له منځه وړې، لکه څرنګه چې عصبيت ته د بلنې ټول ډولونه يې حرام کړي، همدا راز د عصبيت په بناء جګړه کول يې هم حرام کړي دي.

پيغمبر ﷺ فرمايلي دي: «ومن قُتِلَ تحت راية عمية، يغضب للعصبية، ويقاتل للعصبية فليس من أمتي»[1]

ژباړه: څوک چې د عصبيت د بيرغ لاندې مړ شي، څوک چې د عصبيت په خاطر په غوسه کيږي او څوک چې د عصبيت په لاره کې جنګيږي زما له امت څخه نه دی.

٥_ د جاهليت مرګ

څوك چې په پټو سترګو د عصبيت په خاطر په ژبه، لاس او نورو وسيلو سره مبارزه او جګړه کوي، په دې لاره کې مړ شو، نو د ده مرګ د جاهليت د زمانې د مړو په څير ناوړه مرګ دی.

٦ – د جاهليت له عصبيتونو سره مبارزه:

د دې لوست د حديث شريف او د قرآن کريم او د پيغمبر اکرم ﷺ د سنتو د نورو نصوصو په بنسټ، له هر ډول عصبيتونو سره (که هغه قومي، سيمه ايز، ژبني، نژادي او داسې نور وي) جهاد او مبارزه کول د هر مسلمان دنده او شرعي رسالت دی، ځکه عصبيت ډېره خطرناکه او هلاکوونکې ناروغي ده، چې په ټولنه کې د امنيت ټينګښت او اسلامي وروګلوي کمزورې کوي او د خلکو تر منځ د دښمنيو او کړکيچ پيدا کيدلو لامل ګرځي.

---

[1] – رواه مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت

د ښوونکي په مرسته دې زده کوونکي د جاهلیت د زمانې د شخړو او جنګونو په هکله معلومات سره شریک کړي.

پوښتنې

۱. د حدیث راوي څوک دی معرفي یې کړئ.
۲. لاندې کلمې معنا کړئ:
ا_ لَيْسَ مِنَّا:
ب_مَنْ دَعَا إِلَى عَصَبِيَّةٍ:
ج _ مَنْ قَاتَلَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ:
د _ مَنْ مَاتَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ:
۳. قوم پرستي د اسلام له نظره څه حکم لري؟
٤. که څوک د عصبیت په خاطر جنګیږي او په دې لاره کې مړ شي، د ده مرګ د اسلامي شریعت له مخې څه حکم لري؟

کورنۍ دنده

د لوست حدیث په یادو زده کړئ.
(په اسلام کې د برترۍ معیار) تر عنوان لاندې لس کرښې مقاله ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مؤمن شان (حالت)

عن صهيب بن سنانٍ – رضي الله عنه –، قَالَ: قَالَ رسولُ الله – صلى الله عليه وسلم – «عَجَباً لأمْرِ المُؤمنِ إنَّ أمْرَهُ كُلَّهُ لَهُ خيرٌ ولَيسَ ذلِكَ لأَحَدٍ إلا للمُؤْمِنِ: إنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكانَ خيراً لَهُ، وإنْ أصَابَتْهُ ضراءُ صَبَرَ فَكانَ خَيْراً لَهُ ». [رواه مسلم]

د راوي پېژندنه

نوم يې صهيب الرومي د پلار نوم يې سنان بن مالك دى، لاكوچنى و چې روميانو د موصل په ځينو برخو حمله وكړه او دى يې له ځانه سره په اسارت بوت، دروميانو په منځ كې رالوى شو، له دې كبله په رومي مشهور و. له لومړنيو مؤمنانو څخه و.

په ټولو غزاګانو كې يې له رسول الله ﷺ سره ونډه اخيستې وه. د هجرت په اته ديرشم (۳۸) كال په مدينه منوره كې وفات شو.

د ځينو كلمو معنا

۱. عَجَباً: تعجب دى (يعنى زه تعجب كوم)
۲. لأمْرِ المُؤمن: دمؤمن حالت(ژوند) ته.
۳. إنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ لَهُ خيرٌ: دده ټول ژوند دده لپاره خير دى.
٤. إنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ: كه ورته خوشحالي ورسيږي.
٥. إنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءُ: كه ورته ضرر اوتكليف ورسيږي.
٦. فَكانَ خَيْراً لَهُ: نودده لپاره خير دى.

د حديث شريف ژباړه

له صهيب رضي الله عنه څخه روايت دى چې رسول الله ﷺ فرمايلي دي: د مؤمن حالت د تعجب وړ دى! دده ټول ژوند دده لپاره خير دى چې دا خير د هيچا لپاره نشته مګر يوازې د مؤمن لپاره دى. كه خوشحالي ورته ورسيږي شكر باسي نو دا ورته خير دى، اوكه ضرر او يا كوم تكليف ورته ورسيږي نو صبر پرې كوي چې دې كې هم د ده لپاره خير دى.

د حديث حكمت

هر انسان په ورځني ژوند كې له مختلفو حالاتو سره مخ كيږي، كله خوښي او سوكالي، كله پريشاني او تكليفونه چې دا دواړه حالته اكثره د انسان په عادي ژوند مستقيماً منفي اغېز لري او په ډېرو وختونو كې د باطني ناروغيو لامل ګرځي، لكه ځان لوى ګڼل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

غرور او داسې نور همدا راز ځینې وخت ناهیلي، اندیښنې، د زړه نا آرامي او داسې نور حالات ورته پیښیږي.

پیغمبرﷺ په دې حدیث کې د دغو دوو ډولو ناروغیو د درملنې لپاره دوه مهم بنسټونه ښودلي دي: یو دا چې د خوښۍ او نعمت پر مهال د اللهﷻ شکر پرځای کول او دویم د ستونزو او پریشانۍ پر مهال له صبر څخه کار اخیستل دي. که چیرې انسان دغه دوه لوی خویونه په خپل ژوند کې پلي کړي، نونه یوازې دا چې د ژوند هره لحظه به یې په راحت او ډاډ تیریږي، بلکې د ژوندانه په هر ډګر کې به تل بریالی وي.

د حدیث شریف ګټې

۱ـ انسان ازمویل کیږي

انسان د ژوند په هره شیبه کې تر آزمینبت لاندې وي، کله د خیر او راحت په آزموینه کې وي لکه ښه صحت، مال، اولاد. . . ، او کله دکړاوونو، لکه مرګ، مرض، فقر او داسې نورو ستونزو سره مخ وي. اللهﷻ فرمایي: ﴿وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً﴾ [الأنبیاء: ۳۵] ژباړه: اومونږ په بدو، او ښو (حالاتو کې) ستاسې آزمینبت کوو.

نوځوک چې په اللهﷻ ایمان نه لري ارو مرو په دغه امتحان کې له ناکامۍ سره مخ کیږي، یوازې مؤمن دی چې په اللهﷻ د کلک ایمان له برکته په دغه ازمینبت کې کامیابیږي، دا ځکه چې مؤمن په دې کلک باور لري چې خیر او شر یوازې د اللهﷻ له لوري دي، په هرحال کې خپل کارونه اللهﷻ ته سپاري او له هغه څخه مرسته غواړي.

۲ـ د نعمت او خوښۍ حالت

ښه ژوند د اللهﷻ هغه ستر نعمت دی چې له کبله یې د بنده زړه خوشحالیږي. خوشحاله ژوند یوازې په مالدارۍ پورې تړلی نه دی، بلکې د اللهﷻ نور معنوي نعمتونه هم شته چې انسان ورته اړتیا لري، لکه امنیت، روغتیا، وخت او داسې نور. بنده ته ښایي چې وربانديې خوښي ښکاره کړي او د اللهﷻ شکر پرځای کړي.

اـ مال او دولت

د اللهﷻ له نعمتونو څخه یو نعمت سرمایه او شتمني ده، لکه نقدې پیسې، د کر او کښت ځمکه، تجارت، صنعت او داسې نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مال او دولت له لارې انسان خپل، ديني او دنيوي هدفونه ترلاسه کوي او هم د دنيا ښکلا او ښايست دی. الله ﷻ فرمايي: ﴿الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ [الکهف: ٤٦]
ژباړه: مال او اولاد د دنيايي ژوند ښکلاده.

ب ـ روغتيا

صحت هم د نورو نعمتونو په څير ارزښتناک نعمت دی، روغ بنده په ډېره آسانی سره خپل دنيوي او اخروي کارونه سرته رسوي، خورا زيات فضيلتونه يې په برخه کيږي، د نورو نعمتونو ښه احساس کوي او ورځخه خوند اخلي بالعکس ناروغ انسان د هر ډول نعمت له احساس څخه محروم وي. پيغمبر ﷺ يوه سړي ته داسې نصيحت وکړ: «اِغْتَنِمْ خَمْسًا قَبْلَ خَمْسٍ, شَبَابَكَ قَبْلَ هَرَمِكَ, وَصِحَّتَكَ قَبْلَ سَقَمِكَ. . . . »[1]

ژباړه: پنځه شيان د پنځو نورو د راتلو څخه مخکې غنيمت وګڼه: خپله ځواني د خپل زړښت له راتلو څخه مخکې غنيمت وګڼه، خپله روغتيا له ناروغی څخه مخکې غنيمت وګڼه. . . .

ج ـ امنيت

امنيت د الله ﷻ له نعمتونو څخه داسې ارزښتناک نعمت دی چې د انسان ځان، کورنی، مال، عزت او ابرو، مادي او معنوي مصالح په کې له ګواښونو څخه خوندي وي.
نور نعمتونه د دې نعمت تر سيوري لاندې پايښت لري، که چيرې امنيت نه وي نو انسان له هيڅ ډول نعمت څخه ګټه نه شي اخيستلای. الله ﷻ د مکې پر خلکو د خپلو پيرزوينو په لړکې يوه پيرزوينه امنيت هم حساب کړی او فرمايلي يې دي: ﴿فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ۝الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ﴾ [قريش: ٣، ٤]
ژباړه: نو په کار ده (قريشو ته)چې د دې کور د پروردګار عبادت وکړي د هغه ذات چې دوی ته يې خوراک ورکړ پس له لوږې څخه، او امنيت يې ور په برخه کړ پس له ويرې څخه.
يعنې پر دوی لازم وو چې د امنيت د نعمت شکر يې ادا کړی وای او يوازې د يو الله ﷻ عبادت يې کولای.

١- المستدرک للحاکم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د_ فارغ وخت

فارغ وخت هم د نورو نعمتونو په څېر خورا ستر نعمت دی، مگر خلک ورڅخه غافل دي، په عبث تېرېدو يې هيڅ پروا نه کوي، حال دا چې د انسان او وخت ترمنځ يوه چوپه مسابقه روا نه ده. تاواني انسان هغه دی چې د ځان او نورو لپاره له وخت څخه گټه پورته نه کړي.

۳ـ پر نعمتونو شکر ويستل

شکر د عربي ژبې لفظ دی، د نعمت تصور او د هغه اظهار ته وايي. ضد يې کفران دی چې له نعمت څخه سترگو پټولو او هيرولو ته ويل کيږي.

کله چې بنده ته کومه خوشحالي او خير ورسيږي او په زړه کې په دې کلکه عقيده ولري چې دا هرڅه د الله ﷻ له خوا دي، بل څوک د خير او شر مالک نه دی او دغه حقيقت په ژبه او عمل کې څرگند کړي همدا شکر بلل کيږي. خو دا د شکر ټيټه مرتبه ده او لوړه مرتبه يې کومه ټاکلې اندازه نه لري. د الله ﷻ پر نعمتونو شکر ويستل واجب دي.

۴ـ د شکر ډولونه

سره له دې چې شکر ادا کول کومه ټاکلې اندازه نه لري، خو بيا هم ځينې ډولونه يې په لاندې ډول بيانيږي:

آـ په زړه کې د شکر اداء کول

په زړه کې د نعمت تصور او يادونه داده چې د نعمت لوروونکي ذات سره د هغه د راليږلي کتاب او پيغمبر ﷺ سره د زړه له کومې مينه او محبت ولري او دغه محبت په عمل کې ثابت کړي نو همدې ته په زړه کې د شکر ادا کول ويل کيږي.

ب ـ په ژبه شکر ادا کول

د نعمتونو په مقابل کې د الله ﷻ ثناء او صفت بيانول د ژبې شکر بلل کيږي، په ژبه شکر د زړه هغه احساسات بيانوي چې د بنده په زړه کې پراته دي. په ژبه د الله ﷻ د احسانونو شکر ادا کول ځکه اړين دي چې له يوې خوا د احسانونو د حقيقي مالک حق پرځای کول دي او بل پلو د خپل ښه حالت نورو ته ښکاره کول دي دا په دې معنا چې د ټولو احسانونو او نعمتونو ښښونکی او مالک يوازې يو الله ﷻ دی، له الله ﷻ پرته بل هيڅوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خير يا شر واک نه لري، همدا راز د نعمتونو په لاس ته راوړلو کې بنده هيڅ واک نلري، دا يوازې د الله ﷻ پيرزوينه ده او بس داسې نه لکه چې قارون ويلي وو: ﴿قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ عِنْدِي﴾ [القصص: ۷۸]

ژباړه: قارون وويل: دا خو ماته د هغې پوهې له کبله راکړل شوي چې زه يې لرم.

ج ـ په اندامونو شکر اداء کول

په اندامونو شکر اداء کول د الله ﷻ د نعمتونو قدرداني کول دي. د نورو شکرونو په پرتله دا ډول شکر ډير ارزښتاک دی، ځکه په اندامونو شکر ويستل د شکر عملي بڼه ده او په شريعت کې زيات احکام داسې دي چې که عملي بڼه ونه لري، نو کوم اهميت نه لري لکه لمونځ چې د اندامونو صدقه او شکر تمثيلوي، که عملاً اداء نه شي، په زړه کې يې دکولو اراده هيڅ ارزښت نه لري.

۵ـ د شکر ګټې

شکر د الله ﷻ پر احسانونو له اعتراف څخه عبارت دی، چې بنده يې له پوره اداء کولو څخه ناتوانه دی. شکر ويستل د شکر کوونکي لپاره ډيرې ګټې او ښې پايلې لري چې ځينې يې په لاندې ډول دي:

آـ شکر د قيامت په ورځ دالله ﷻ د ديدار سبب دی

له هرڅه لومړی شاکر بنده ته د قيامت پر ورځ د الله ﷻ ديدار په برخه کيږي. دا هغه لاسته راوړنه ده چې مسلمان يې تل هيله لري.

ب ـ الله ﷻ ته د نږدېوالي احساس

شاکر انسان د دې خبرې احساس کوي چې الله ﷻ د خپلو بندګانو څخه په ده احسان او مهرباني کړې ده نو همدا شان اميد دی چې ده ته به دده د ګناهونو ببښنه هم وکړي او توبه او عبادات به يې قبول کړي.

ج ـ شکرمسلمان ته اطمينان اوروحي راحت وربښي

د الله ﷻ پر نعمت شکر ويستل مسلمان ته تل پاتې اطمينان وربښي. کله چې بنده په دې خبره عقيده ولري چې د هرډول خير او نعمت حقيقي مالک يوازې يو الله ﷻ دی، انسان يې يوازې د دې لپاره د دغه نعمت مجازي مالک ګرځولی چې د الله ﷻ له نعمت څخه په هغه شان ګټه واخلي څرنګه چې الله ﷻ يې غوښتنه کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې

۱ـ د حديث راوي څوک دی؟ معرفي يې کړئ.

۲ـ شکر څه ته وايي، او په څو ډوله دی؟

۳ـ شکر ويستل څه ګټې لري؟

کورنۍ دنده

لوست په خپلو کتابچوکې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو ويشتم لوست

پر تکاليفو صبر

(د تير لوست دوام)

«. . . . . وإنْ أصَابَتْهُ ضرَّاءُ صَبَرَ فَكانَ خَيْراً لَهُ »

دا يوڅرګند حقيقت دی چې انسان په ژوند کې له ستونزو سره مخ کيږي، مالي او بدني زيانونه ور اوړي خو مسلمان دا تهول د الله له لوري امتحان بولي او په صبر يې مقابله کوي، د نن ورځې لوست مو د صبر په هکله دی.

د صبرحقيقت

که چيرې مؤمن ته کوم ضرر، تکليف او غم ورسيږي نو پرې صبر کوي، ژړا، چيغې او شکايت نه کوي، بلکې د مصيبت او غم اجر له الله ﷻ څخه غواړي، تل د ځان لپاره په مصيبت کې د استقامت دعاء کوي، چې په نتيجه کې الله ﷻ ورته اجر ورکوي.

دصبر اهميت

په قرآن کريم او احاديثوکې مسلمان صبرته هڅول شوی دی، لکه چې الله ﷻ فرمايي: ﴿وَاسْتَعينوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلاةِ﴾ [البقرة: ٤٥] **ژباړه:** او مرسته وغواړئ له (الله ﷻ څخه) په صبر او لمانځه سره.

په بل ځای کې فرمايي: ﴿إِنَّ اللهَ مَعَ الصَّابِرينَ﴾ [البقرة: ١٥٣] **ژباړه:** بې شکه الله ﷻ (په مرسته کې) له صابرينو سره ملګری دی. په بل ځای فرمايي: ﴿وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ﴾ [البقرة: ١٥٥] **ژباړه:** او زيری ورکړه صبرکوونکو ته. صبر دانسان له دوامداره مبارزې څخه عبارت دی، انسان تل د ډول ډول دښمنانو سره په مبارزه کې ښکيل وي. په دغه مبارزه کې د انسان کاميابي په صبر پورې تړلې ده، يوازې صبر دی چې انسان پرې خپل هدف ته رسيږي، صبر د دښمن په مقابل کې د قوي ډال حيثيت لري، نو مؤمنانو ته ښايي چې د کړاوونو پر وخت صبر وکړي، او له بې صبرۍ څخه ځان وژغوري، ځکه چې الله ﷻ مسلمانان په صبرازمايي. الله ﷻ او پيغمبر ﷺ مؤمنانو ته په صبر امر کړی، اوصبرکوونکي يې ستايلي دي:

﴿وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ﴾ [البقرة: ١٧٧]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: او مؤمنان هغه کسان دي چې په کړاوونو، رنځونو او د جګړې پر مهال صبرکوونکي وي.

۷ـ د صبر ډولونه

صبر په درې ډوله دی:

۱– صبر د الله ﷻ په طاعت.

۲ – صبر په مصيبت.

۳– صبر له معصيت څخه.

۱ـ صبر په طاعت

د الله ﷻ د اوامرو په پرځای کولو او له نواهيو څخه يې په ځان ژغورلو کې تکليف او په بشري نفس باندې يوډول سختي راوستل دي. له دغې سختی سره بايد داسې مقابله وشي، څو انسان پرخپل لوی دښمن برلاسی شي چې هغه نفس او شيطان دي. الله ﷻ فرمايلي دي: ﴿إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ﴾ [يوسف: ۵۳] **ژباړه:** بيشکه نفس حتماً (انسان ته) په بدی امرکوي. همدا راز فرمايي: ﴿وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾ [ص: ۲۶] **ژباړه:** اوپه هوس پسې مه ځه چې بيا به دې د الله له لارې واړوي.

د شيطان په اړه فرمايي: ﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا﴾ [فاطر: ٦] **ژباړه:** بې شکه شيطان ستاسې دښمن دی نو په دښمنۍ يې ونيسئ.

دا درې واړه انسان ته ګمراهي او نفسي غوښتنې ښايسته کوي او د الله ﷻ له اطاعت څخه يې لرې باسي نو مسلمان ته لازم دي چې د دوی د مبارزی لپاره خپله ملا کلکه وتړي ترڅو وربانديې غالب شي، نفس دې ته وادار کړي چې د الله ﷻ اوامرو ته غاړه کيږدي او هم خپل خواهشات د شريعت تابع کړي. په دې کار کې صبر، زغم او د سختيو ګاللو ته اړتيا ده، نو څوک چې خپل نفس د الله ﷻ د حکمونو تابع کړي او له ګناهونو څخه يې وژغوري، نو په حقيقت کې په خپل پټ دښمن برلاسی شو.

۲ـ په مصيبتونو صبر کول

په مصيبتونو صبر د الله ﷻ فيصلو ته غاړه له ايښودلو او د مصيبت په هکله مخلوق ته د شکايت نه کولو څخه عبارت دی. کوم مصيبتونه چې انسا ن ته رسيږي ډير زيات دي، چې ځينې يې په لاندې ډول دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپلوانو او دوستانو پر مړيني صبر

تر ټولو ډېر سخت غم او مصيبت د اولاد، مور، پلار او دوستانو مړينه ده، د دې خلکو د مرگ پر وخت صبر ځکه ضروري دی چې په دې کې له خپل رب سره د انسان د اړيکو قوت او نږديوالی څرگنديږي.

د خلکو په اذيتونو صبر

دا شوني ده چې انسان د داسې خلکو له ضرر سره مخ شي چې د شريعت او اخلاقو له حدودو څخه د باندې وي، پدې صورت او تر هغه ځايه چې له شرعي اصولو څخه مخالفت نه وي شوی هغه څوک چې ضرر ورته رسېدلی وي بايد صبر وکړي او د هر واړه ضرر په وړاندې د انتقام غوښتنه ونه کړي، خو دا بايد په ياد ولرو چې دلته صبر د تل لپاره د ظلم او ضرر قبلولو په معنا سره نه دی، بلکې له صبر څخه مراد د حلم او برده بارۍ له دايرې څخه نه وتل دي.

په ناروغی کې صبر

ناروغي داسې مصيبت دی چې هر انسان ورسره مخ کيږي، صبر کول پرې د مؤمن د گناهونو د رژيدو لامل گرځي. پيغمبرﷺ چې د ام العلاء پوښتنې ته ورغی او ورته يې وويل: «أبْشِري يا أم العَلاء، فإن مَرَضَ الُمسلِم يُذهبُ اللهُ به خَطَايَاهُ، كما تُذهب النار خَبَثَ الذهبِ وَالفِضةِ»[1]

ژباړه: خوشحاله شه ای ام العلاء! کله چې مسلمان ناروغ شي الله ﷻ د ده گناهونه داسې پاکوي لکه اور چې د سرو او سپينو زرو خيری پاکوي.

۳ـ صبر له معصيت څخه

له الله ﷻ څخه د وېرې او د هغه د لويي په خاطر، د هغه پاک ذات څخه د حياء په نيت له گناهونو څخه ځان ژغورل ، د هرډول ناروا او سرکشی څخه ځان ساتل له معصيت څخه صبر بلل کيږي.

---

١ – أبو داود

(c) ketabton.com: The Digital Library

له معصیت څخه صبر ځکه ضروري دی چې له ګناهونو څخه ځان ساتل په هر مسلمان فرض دي، په دې ډول صبرسره مؤمن د خپل ایمان قوت ساتي، ځکه په ګناهونو او نا فرمانیو سره د مؤمن ایمان کمزوری کیږي.
مسلمان باید د حرامو شهوتونو او ګناهونو په وړاندې مقاومت وکړي او د نفس او شیطان غوښتنو ته تسلیم نه شي، همدغه مقاومت د ګناهونو په وړاندې له صبر څخه پرته بل څه نه دي.

پوښتنې

۱ـ صبر تعریف کړئ.
۲ـ د صبر اهمیت وواياست.
۳ـ په ناروغتیا کې صبرکول څه فایده لري؟
۴ـ له ګناهونو څخه د صبر کولو څو مثالونه وواياست.

کورنۍ دنده

د لوست مهم موضوعات په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه ویشتم لوست

د مسلمان حقوق

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِﷺ قَالَ: « حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ سِتٌّ». قِيلَ: مَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: « إِذَا لَقِيتَهُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ وَإِذَا دَعَاكَ فَأَجِبْهُ وَإِذَا اسْتَنْصَحَكَ فَانْصَحْ لَهُ وَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ فَشَمِّتْهُ وَإِذَا مَرِضَ فَعُدْهُ وَإِذَا مَاتَ فَاتَّبِعْهُ ». [رَوَاهُ مُسْلِمٌ]

د ځینو عباراتو معنا:

۱. لَقِيتَهُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ:	چې ورسره مخامخ شوې نو سلام پرې واچوه.
۲. دَعَاكَ فَأَجِبْهُ:	چې یې دمیلمستیا بلنه درکړه نو قبوله یې کړه.
۳. اسْتَنْصَحَكَ فَانْصَحْ لَهُ:	چې درڅخه د نصیحت غوښتنه وکړي، نصیحت ورته وکړه.
٤. عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ:	چې وپرنجیده او (الحمدلله) یې ووایه.
٥. فَشَمِّتْهُ:	نوورته په (یرحمك الله) دعاء وکړه.
٦. مَرِضَ فَعُدْهُ:	چې ناروغ شو نوپوښتنه یې وکړه.
۷. مَاتَ فَاتَّبِعْهُ:	چې مړشو نو د جنازې لمانځه ته یې ورشه.

د حدیث ژباړه

له حضرت ابوهریره ﷺ څخه روایت دی چې پیغمبرﷺ فرمایلي دي: د یو مسلمان پر بل مسلمان شپږ حقونه دي. پوښتنه وشوه چې ای د الله رسوله! هغه کوم حقونه دي؟ پیغمبرﷺ وفرمایل: کله چې ورسره مخامخ شوې نو سلام پرې واچوه، کله چې د میلمستیا بلنه درکړي نو هغه قبوله کړه، کله چې درڅخه د نصیحت غوښتنه وکړي نو نصیحت ورته ورکړه، او چې کله وپرنجیږي او الحمدلله ووایي نو ورته په (یرحمك الله) دعاء وکړه، چې کله ناروغه شي پوښتنې ته یې ورشه او چې کله مړشو نو د جنازې لمانځه ته یې ورشه.

د حدیث حکمت

دغه حدیث شریف د مسلمانانو یو پر بل باندې ځینې حقونه بیانوي، چې د دې حقونو مراعاتول د ټولنې د وګړو تر منځ د ورورګلوۍ او مینې د اړیکو په غښتلي کولو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اساسي نقس لوبوي، په هر مسلمان باندې لازمه ده چې د نورو خلکو د حقونو په پيژندلو او مراعاتولو سره په ټولنه کې د يووالي او وحدت د ټينګښت لامل و ګرځي.

د حديث ګټې اوحکمونه

۱- دمسلمان د حق پيژندنه

له حق څخه مراد هغه څه دي چې سرته رسول يې فرض، واجب، سنت او يا مستحب وي. دلته ورڅخه مطلب د مسلمانانو تر منځ د خواخوږۍ هغه اخلاقي نظام دی چې يو مسلمان د بل مسلمان د متقابل درناوي په بناء پرې مکلف دی.

۲_ د سلام اچولو حق

له ښو اخلاقو څخه يو سلام اچول دي، کله چې يو مسلمان د بل مسلمان سره مخ شي بايد په سلام اچولو سره خپله ليدنه پيل کړي.

غوره مسلمان هغه دی چې د سلام په اچولو کې لومړی شي. سلام اچول د اسلام خصوصيت، د پيغمبرﷺ سنت او ثواب ورکول يې واجب دي.

۳ـ هغه ځايونه چې سلام پکې نه اچول کيږي

په سلام اچولو کې سنت طريقه دا ده چې وړوکی به پر لوی سلام اچوي، پر لاره تيرېدونکی به پر ناست سلام اچوي، لږ خلک به په ډيرو سلام اچوي، مګر ځينې داسې حالات شته چې سلام اچول پکې غوره نه دي لکه:

- پر لمونځ کوونکي.
- د قرانکريم پر لوستونکي.
- د علم د زده کړې پر حلقه.
- پر واعظ او خطيب باندې.
- پرمؤذن چې په آذان مصروف وي.
- پر هغه چا چې په قضاء حاجت ناست وي، يا په حمام کې وي.
- د ډوډۍ خوړلو يا اوبو څښلو پر وخت، که چيرې سلام اچوونکی په خوراک کې ورسره ګډون نه غواړي.
- هغه څوک چې په ګناه يا بې ګټې کارونوکې مشغول وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤_ د بلنې (میلمستیا) منل

که یو مسلمان بل مسلمان ته د کوم مناسبت په بناء لکه واده، عقیقه او یا بې له کوم مناسبته د میلمستیا بلنه ورکړي نو پر بلل شوي لازم دي چې دعوت یې ومني، ځکه پیغمبرﷺ فرمايي: "مَنْ دَعَاكُمْ فَأَجِيبُوهُ". ژباړه: که څوك مو میلمستیا ته دعوت کړي بلنه یې ومنئ.

دا ځکه چې د دعوت په منلو سره د مناسبت خوشحالي زیاتیږي، که مناسبت نه وي نو د بلنې شکریه ترسره کیږي، که بلنې ته ځواب ورنکړای شي د زړه د بدوالي لامل ګرځي او نیکو اړیکو ته زیان رسیږي. خو که چیرې په میلمستیا کې ناروا عمل ترسره کېده نو مسلمان باید له داسې دعوت څخه ډډه وکړي او له ګناه څخه ځان وساتي.

٥_ نېکه مشوره ورکول

که څوك له چا څخه په کارونو کې مشوره وغواړي نو لازم دي چې ورته نېکه مشوره ورکړي. که چیرې په کولو کې یې ګټه وه باید ورته وهڅول شي او که پکې د ضرر ویره وه باید ورڅخه وژغورل شي. د مشورې ورکولو پر مهال باید داسې مشوره ورکړي چې د هغه دنیوي او اخروي سرلوړي پکې نغښتې وي. په کار ده چې په مشورې ورکولوکې د هر ډول غولونې او غوره مالی څخه ډډه وشي، ځکه چې دا په مشوره ورکولو کې خیانت دی.

٦_ عطسې (پرنجې) ته ځواب ورکول

د پرنجې په ذریعه الله ﷻ د انسان له مغزو څخه زیان رسوونکې مواد بهر ته راوباسي، چې دا په بنده باندې د الله ﷻ لوی احسان دی، بنده ته ښايي چې د الله ﷻ د دغه نعمت شکر اداء کړي او پر ژبه (الْحَمْدُ لِلَّهِ) ووايي. بل مسلمان ورور باید له اوریدلو سره سم ورته دعاء وکړي، او ووايي: (يَرْحَمُكَ اللَّهُ) الله ﷻ دې پرتا ورحمیږي. له دې څخه وروسته پر پرنجې کوونکي لازم دي چې د خپل مسلمان ورور ځواب په (يَهْدِيكُمُ اللَّهُ وَيُصْلِحُ بَالَكُمْ) سره ورکړي. نوڅوك چې د پرنجې پر وخت د الله ﷻ ستاینه ونه کړي نو د دعاء مستحق هم نه دی، ځکه چې ده له دوو نعمتونو څخه ځان بې برخې کړ، یو د الله ﷻ د ستاینې (الْحَمْدُ لِلَّهِ) ویلو څخه، او بل د مسلمان ورور له دعاء (يَرْحَمُكَ اللَّهُ) څخه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷_ د ناروغ پوښتنه

د مسلمان له حقونو څخه یو هم د ناروغۍ په حالت کې د هغه پوښتنه کول دي خصوصاً که ناروغ د خپلوانو یا دوستانو څخه وي چې د دوی د ناروغۍ پوښتنه د نورو په نسبت ډېره ضروري ده.

د ناروغ لیدل او د هغه د حال پوښتنه ډیر لوی فضیلت لري. که څوک د مریض تر څنګ کیناست، پر ده د الله ﷻ خاص رحمت رانازلیږي او ملایکې ورته د مغفرت دعاء کوي. که څوک دکوم ناروغ پوښتنې ته ورشي باید هغه ته تسلي او ډاډ ورکړي، هغه ته د صحت منلې دعاء وکړي او ورته پر مرض د صبر توصیه وکړي.

۸_ د مسلمان په جنازه کې برخه اخیستل

یو له هغو وجایبو څخه چې مسلمان یې پر غاړه لري داده چې د بل مسلمان د نیکبختۍ په فکر کې اوسي. کله چې مسلمان مړشي نو د هغه د اعمالو دروازه وتړل شي او د نورو دعاوو ته ډېر محتاج شي، نو له دې امله پر نورو مسلمانانو د ده حق دی چې په اړه یې الله ﷻ ته سوال او زارۍ وکړي چې د ده ګناهونه ور وبښي او راتلونکی ژوند یې ښایسته کړي. د مسلمان په جنازه کې په ګډون کولو سره د مړي، او د مړي د خپلوانو حقوق ادا کیږي او هم په جنازه کې ګډون کوونکي ته لوی اجر په برخه کیږي.

پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: «مَنْ اتَّبَعَ جَنَازَةَ مُسْلِمٍ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا وَكَانَ مَعَهُ حَتَّى يُصَلَّى عَلَيْهَا وَيَفْرُغَ مِنْ دَفْنِهَا فَإِنَّهُ يَرْجِعُ مِنْ الْأَجْرِ بِقِيرَاطَيْنِ كُلُّ قِيرَاطٍ مِثْلُ أُحُدٍ وَمَنْ صَلَّى عَلَيْهَا ثُمَّ رَجَعَ قَبْلَ أَنْ تُدْفَنَ فَإِنَّهُ يَرْجِعُ بِقِيرَاطٍ»[۱]

ژباړه: څوک چې د ایمان په بناء او د ثواب په نیت د مسلمان په جنازې پسې روان شي، تر هغې ورسره وي چې د جنازې لمونځ پرې وکړي او هم یې له دفن کولو څخه فارغ شي، نو بې شکه ده ته د سرو زرو د دوو دینارونو په اندازه ثواب په برخه شو چې د هر دینار وزن د احد د غره په اندازه دی، او چاچې وربانديې د جنازې لمونځ وکړ، بیا ورڅخه له دفن کولو مخکې راستون شو نو د یو دینار په اندازه ثواب ورکول کیږي.

---

۱ - صحیح البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت

که مسلمان مړشي نو دکومو کارونو ثواب پس له مرګه ورته رسیږي؟ زده کوونکي دې په ډله ییزه توګه پورتنی سوال ځواب کړي.

پوښتنې

۱ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

۱ _ وَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ:

ب _ فَشَمِّتْهُ:

ج _ وَإِذَا مَرِضَ فَعُدْهُ:

د _ وَإِذَا مَاتَ فَاتَّبِعْهُ:

۲_ د سلام اچولو ګټې ووایاست.

۳_ د ناروغ زیارت کوونکی باید کوم کارونه وکړي؟

۳_ د جنازې لمونځ څه حکم لري ؟

کورنی دنده

د لوست حدیث په یادو زده کړئ، او د لوست ګټې په کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه مخی

عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ تَجِدُونَ النَّاسَ مَعَادِنَ فَخِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقِهُوا وَتَجِدُونَ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ فِي هَذَا الْأَمْرِ أَكْرَهُهُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ فِيهِ وَتَجِدُونَ مِنْ شِرَارِ النَّاسِ ذَا الْوَجْهَيْنِ الَّذِي يَأْتِي هَؤُلَاءِ بِوَجْهٍ وَهَؤُلَاءِ بِوَجْهٍ. [متفق عليه]

د ځينو کلمو معنا

۱_ مَعَادِنَ:	د معدن جمع ده، کانونه.
۲_خِيَار:	غوره کسان.
۳_الْجَاهِلِيَّة:	له اسلام څخه مخکې زمانه.
٤_إِذَا فَقِهُوا:	چې پوهه او فقاهت تر لاسه کړي.
٥_أَكْرَهُهُمْ:	تر ټولو بد ګڼونکي.
٦_شِرَار:	د شرير جمع ده، د خيار ضد دی، بد خلک.
۷_ذَا الْوَجْهَيْنِ:	دوه مخی.
۸_هَؤُلَاءِ:	هغوی.

د حديث ژباړه

له ابوهريره ﷺ څخه روايت دی، چې رسول الله ﷺ وفرمايل: تاسو به خلک د کانونو او معدنونو د زيرمو په څير ومومئ، نو څوک چې له هغوی څخه له اسلام نه دمخه په جاهليت کې غوره وو هغوی به په اسلام کې هم غوره وي، پدې شرط چې پوهه او فقاهت تر لاسه کړي. تاسو به د منصبونو او مسؤوليتونو په اړه غوره خلک هغه ومومئ چې ځان منصب او مقام ته رسول ډېر بد ګڼي مګر دا چې منصب او مقام ورته وسپارل شي او ده نه وي غوښتی. تاسو به تر ټولو شرير او بد خلک دوه مخي ومومئ چې ځينو خلکو ته په يو مخ ورځي او ځينو نورو ته په بل مخ.

د حدیث حکمت

په دې مبارک حدیث کې رسول الله ﷺ لومړی هغه انساني لوړ ارزښتونه په ګوته کړي چې په هر وخت کې د انسانیت په خیر، د ټولنې په ګټه او د ټولو په وړاندې غوره او مطلوب دي، بیايې هغه ناوړه صفات ذکر کړي چې دانساني لوړو ارزښتونو پر خلاف د انسانیت په تاوان او دټولنې په ضرر دي، هر څوک یې بد او ناوړه ګڼي.

د حدیث شریف ګټې

۱_ انسانان داسې دي لکه طبیعي زېرمې

رسول الله ﷺ انساني پرګنې له طبیعي زیرمو او کانونو سره ورته بللې دي، فرمايي: «تَجِدُونَ النَّاسَ مَعَادِنَ» خلک به د طبیعي زیرمو په څیر ومومئ، چې ځینې یې اصیل او ځینې یې کم اصله وي، ځینې یې ډېر ارزښتناک او ډېر قیمتي وي، ځینې یې بیا ارزښت او قیمت نلري، ځینې کانونه د سرو زرو وي، ځینې د سپینو زرو وي.

انسانان که چیرې په سمه توګه تربیه او په ګټورو لارو کې استخدام کړل شي نو په ټولنه کې به تر ټولو غوره اوبا ارزښته بنه پیداکړي.

۲_ که څوک له اسلام څخه مخکې هم د نیکو اخلاقو او انساني فضایلو خاوند وي او له اسلام راوړلو څخه وروسته هم دغه غوره خویونه په هغه کې موجود وي نو د دې حدیث شریف له مخې دغه سړی له غوره خلکو څخه شمېرل کیږي، د اسلام سپېڅلی دین هغو انساني غوره او نیکو خویونو ته چې د بشري فطرت له مخې په انسان کې پیدا شوي وي وده او پراختیا ورکوي.

۳_هغه څوک چې دیني پوهه ولري

د اسلام له نظره غوره والی هغه مهال بشپړ دی چې دیني پوهه ورسره ملګرې وي یعنې دیني پوهه د غوره والي اساسي برخه ده.

پیغمبرﷺ فرمایلي: «مَنْ يُرِدْ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ»[۱]

ژباړه: چاته چې الله ﷻ دخیر اراده وکړي، نو فقاهت او په دین کې پوهه ور په برخه کړي.

---

۱ - صحیح البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤_د منصب په اړه غوره خلك

پیغمبرﷺ فرمايي چې د منصبونو او مسؤولیتونو په اړه غوره خلك هغه دي چې ځان منصب او مقام ته رسول تر ټولو بد ګڼي، ځکه چې یوخو په طبیعي توګه عهده او منصب تکلیف او کړاو لري. خو تر ټولو غوره خلك هغه دي چې عهده او منصب یو امانت او مسؤولیت ګڼي، د هغه دحق اداکولو څخه په ویره کې وي او اندیښنه ورسره وي چې هسې نه دغه امانت ترې ضایع شي.

خو که چاته له غوښتنې او تمې پرته منصب او مقام ور وسپارل شي، نو په دې صورت کې منصب په غاړه اخیستل د غوره والي خلاف ندی، نه په کې کوم ډول کراهت شته بلکې ملا به ورته کلکه ترې او له خلکو سره په مشوره او دالله تعالی په توکل به یې پر مخ بیایي، یقینا چې الله تعالی به ورسره مرسته کوي رسول اللهﷺ فرمايي: «مَنْ ابْتَغَى الْقَضَاءَ وَسَأَلَ فِيهِ شُفَعَاءَ وُكِلَ إِلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أُكْرِهَ عَلَيْهِ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ مَلَكًا يُسَدِّدُهُ»[1]

ژباړه: چاچې قضاء او منصب وغوښت، په واسطو او سپارښتونو یې ترلاسه کړنو خپل ځان ته به وسپارل شي، د الله ﷻ لخوا به مرسته ورسره نه کیږي، که څوك دمنصب منلوته اړ کړای شو او د مسلمانانو لخوا ور وسپارل شو، نو الله ﷻ به یې مرستې ته پرښتې راولیږي.

د اسلام له سیاسي او حکومتي اخلاقو څخه دادي چې باید د اهلیت او کفایت لـه مخې منصب او عهدې ته وړاندې کړای شي، نه داچې خلك خپله ورته په دروغو او رښتیاوو کمپاین وچلوي. که چاته منصب او چوکۍ د مسلمانانو د اعتماد پر اساس ورکړل شوه، نو الله پاك به ورسره مرسته وکړي.

٥_دوه مخی انسان

ذوالوجهین هغه چاته وايې چې هرې ډلې ته د هغوی دخوښۍ او خوشحالۍ خبرې کوي، داسې ورته څرګندوي چې دی ددوی خواخوږی او له مخالفینو سره یې وران دی. چې دغه تعامل او چلن د منافقت، دروغو او غوړه مالۍ زیږنده ده.

د انسان په زړه او سینه کې چې نېك نیتونه او پخې ارادې وي نو چلن او سلوك یې په عمومي توګه له ټولو سره اصولي، متوازن او یو شان وي.

---

١ – رواه الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه مخي ډېر بد صفت دی، دوه مخی انسان سربېره پردې چې په ټولنه کې د نفاق، کرکې او دښمنی تخم کري، په خپله د ځان لپاره هم ډېرې نورې ناخوالې رامنځته کوي، خپل عزت له لاسه ورکوي او د نورو په وړاندې بې آبرو کېږي.

د اسلام مبارک دين دغه ناوړه صفت په کلکه غندلی او مسلمانان يې ترې په ټينګه منع کړي دي.

٦ـ د دوه مخي انسان سزا

امام بخاري له ابوهريره ﷺ څخه د رسول الله ﷺ دغه حديث هم نقل کړی:

«لا يَنبَغِي لِذي الوَجَهين أنْ يَكونَ أَمِيناً» [١]

ژباړه: دا شوني نه ده چې له دوه مخي څخه امين شخص جوړ شي.

په همدې توګه د عمار بن ياسر څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چې په دنيا کې دوه مخونه ولري د قيامت په ورځ به د اور دوه ژبې ولري.

فعاليت

زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي او د دوه مخی د بدو پايلو په اړه دې مباحثه وکړي.

پوښتني

١. د حديث ترجمه ووایاست.
٢. د منصب په اړه غوره خلک څوک دي؟
٣. ذوالوجهين څوک دی؟
٤. د ذوالوجهين سزا بيان کړئ.

کورنی دنده

د سيرت له معتبر کتاب څخه د عمر بن عبد العزيز (رح) دخلافت منلو کيسه ولولئ او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

---

١ – الأدب المفرد للبخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خوب آداب

عن الْبَرَاء بْن عَازِب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا أَتَيْتَ مَضْجَعَكَ فَتَوَضَّأْ وَضُوءَكَ لِلصَّلَاةِ ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ وَقُلْ: اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ رَهْبَةً وَرَغْبَةً إِلَيْكَ لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ فَإِنْ مُتَّ مُتَّ عَلَى الْفِطْرَةِ. [صحيح البخاري]

د راوي پېژندنه

نوم يې براء، د پلار نوم يې عازب او د انصارو د اوس لـه قبيلې څخه و. پـلار او زوى دواړه جليل القدره صحابه وو. د بدر د غزا پـر مهـال د عمـر د كمـوالي لـه كبلـه ورتـه پيغمبرﷺ په غزا كې د ګډون اجازه ورنه كړه، خو د هجرت په دريم كال يې د احـد پـه غزا كې برخه واخيسته، د دې غزا په شمول يې د پيغمبرﷺ سره په څوارلسو غزاګانو كې برخه اخيستې وه. د هجرت په دوه اويايم (۷۲) كال د عبدالله ابن الزبيرﷺ د خلافت پـر وخت په كوفه كې وفات شو.

د ځينو كلمو معنا

۱. مَضْجَعَكَ: ستا د خوب ځاى.
۲. اضْطَجِعْ: ډېره ولګوه.
۳. عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ: په ښي اړخ باندې.
٤. أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ: سپارلى مې دى خپل ځان تاته.
٥. وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ: او پريښى مې دى خپل كار تاته.
٦. وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ: او تكيه كړې مې ده خپله ملا تاته. (يعنى پرتـا مـې خپـل ځـان سپارلى).
۷. رَهْبَةً وَرَغْبَةً إِلَيْكَ: ستا له ويرې اوستا په هيله تاته رجوع كوم.
۸. لَا مَلْجَأَ: د تيښتې ځاى نشته.
۹. وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ: ستا له عذابه د پناه اخيستو ځاى نشته مګرېوازې ته يې.
۱۰. الْفِطْرَةِ: د اسلام په دين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حدیث ژباړه

د حضرت براء بن عازبرضي الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر ﷺ راته وویل: کله چې دې د خوب ځای ته د تللو اراده وکړه نو د لمانځه د اوداسه په څیر اودس وکړه، بیا په ښي اړخ ډډه ووهه او دا دعا ووایه: ای الله ﷻ خپل ځان مې تا ته تسلیم کړی دی او خپل کار مې تاته سپارلی دی (یعنی پر تا مې توکل کړی دی) او خپله ملا مې ستا ساتنې او حفاظت ته تکیه کړه په داسې حال کې چې ستا له عذابه ویریږم او ستا د رضامندۍ امید لرم. نشته ځای د تیښتې، نشته دی خلاصون ستا له عذابه، مګر یوازې ته یې. ایمان مې راوړی په هغه کتاب چې تا نازل کړی دی، ایمان مې راوړی په هغه پیغمبر چې تا رالیږلی دی، که چیرې (په همدې شپه کې) مړ شوې، نو خاتمه به دې د اسلام په دین وي.

د حدیث حکمت

پدې حدیث شریف کې نبي کریم ﷺ د خوب ځینې اداب بیان کړي دي، اسلام د ژوند کولو لپاره مکمل او هر اړخیز نظام او قانون دی، د بشر لپاره د ژوند په ټولو برخو کې ښکاره او ځانګړې لارښوونې لري، نو له دې امله دا د تعجب خبره نده چې پیغمبر اکرم ﷺ مسلمانانو ته د خوب په اړه لارښوونې کړې دي.

د حدیث ګټې او احکام

۱ـ خوب ته د بدن اړتیا

انسانان د ورځې له خوا کارکوي او د کار له امله یې بدن ستړی او ستومانه کیږي، جسم یې ارامۍ ته اړتیا پیداکوي الله ﷻ د خپلو بندګانو د راحت لپاره شپه رالیږلې ده چې په کې ویده شي، ترڅو ستړتیا یې ختمه او بدن یې دسبا دکار لپاره چمتو وي. الله ﷻ فرمایي: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ﴾ [یونس: ٦٧]

ژباړه: الله ﷻ هغه ذات دی چې پیدا کړې یې ده، شپه ستاسې لپاره چې آرام پکې وکړئ.

خوب د الله ﷻ نعمت دی، پکار ده چې د دې نعمت شکر پرځای کړل شي د دې نعمت د شکر ادا کول، په دې کې دي چې مسلمان د خوب پر وخت د خوب آداب مراعت کړي.

۲ـ خوب هم عبادت کیدای شي

سره له دې چې خوب انساني ضرورت دی، خو که چیرې مسلمان په دې نیت ویده شي چې د الله ﷻ عبادت او بندګۍ لپاره یې بیا ذهن اوجسم تازه والی پیداکړي، ترڅو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷻ عبادت په ښه شان ترسره کړي، په مسنونه طريقه ويده او بيا راپاڅيږي نو په دې صورت کې خوب چې يو عادت دی، په عبادت بدليږي.

۳ـ له ويده کېدو څخه مخکې اودس کول

خوب ډير آداب لري چې ځينې يې په دې حديث شريف کې ذکر شوي دي چې يو يې له خوب څخه مخکې اودس کول دي. مسلمان ته په کار ده چې په طهارت او اوداسه ويده شي ترڅو په خوب کې د شيطان له شر او وسوسو څخه په امن کې وي.

۴ـ په ښي اړخ ويده کېدل

د خوب له آدابو څخه دا هم دي چې بايد بنده په ښي اړخ ويده شي او پر مخې ويده کېدل مکروه دي.

۵ـ د ويده کېدو پر وخت مسنون اذکار لوستل

کله چې مسلمان د ويده کېدو اراده وکړي، بايد مسنون اذکار ولولي، لکه دآيـة **الكرسي** لوستل، د اخلاص سورت او د معوذتينو لوستل او داسې نور صحيح اذکار چې د احاديثو په کتابونو کې ذکر شوي دي، کله چې له خوبه را پاڅيږي نوبايد له خوب څخه د راپاڅيدو دعاء ووايي، لکه: «الحَمْدُ لِلّهِ الّذي رَدَّ عَلَيّ رُوحِي، وَعافاني في جَسَدِي، وأذِن لي بذِكْرِهِ » [1]

. ژباړه: ثناء او ستاينه ده هغه ذات لره چې زما روح يې بيا ماته راوګرځاوه، زما بدن يې روغ وساته، اوماته يې د خپل ذکر فرصت راپه برخه کړ دا ځکه چې خوب د مرګ په څير دی، هرکله چې الله ﷻ له بنده څخه نيم روح واخلي، هغه ورته بيا ورو‌بخښي، بنده لره ښايي چې شکر پرې وباسي.

۶ـ پر وخت ويده کيدل

د خوب له آدابو څخه دا هم دي چې انسان بايد پر وخت ويده شي او له بې خوبۍ څخه ځان وژغوري.

پيغمبر ﷺ د ماسخوتن له لمانځه څخه مخکې ويده کېدل او د ماسخوتن له لمانځه څخه وروسته مجلس کول بد ګڼل. البته که چيرې ناسته او مجلس د علماوو، نيکانو او حاجتمندو سره وي، يا د علمي مطالعې په خاطر وي، بيا کوم باک نه لري، په دې شرط چې د سهار لمانځه ته په پاڅيدو کې کوم خنډ رامنځ ته نه شي. پر وخت ويده کيدل

---

١ – الأذكار النووية

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډيرې فايدې لري، يوه داچې په وخت ويده کيدلو کې د پيغمبرﷺ پيروي عملي کيږي بل دا چې د شپې په خوب سره ذهن او د بدن غړي پوره راحت مومي چې د ورځې خوب دغه خاصيت نه لري. همدا راز که څوک پر وخت ويده شي سهار له خوبه د پاڅېدو پر مهال بنده تر او تازه وي او لمانځه ته په مينه او آسانۍ سره تللای شي.

پوښتني

۱ـ د حديث راوي څوک دی معرفي يې کړئ.

۲ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

– أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ:

– وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ:

– لَا مَلْجَأَ:

– وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ:

– الْفِطْرَةِ:

۳ـ پيغمبرﷺ صحابي ته دخوب کوم آداب ورپه ګوته کړي وو ؟

۴ـ پر وخت ويده کېدل څه ګټې لري؟

کورنۍ دنده

د خوب د آدابو په برخه کې لس کرښې مقاله وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه ویشتم لوست

اسلام د ژوندانه نظام

هر مسلمان پر دې باور لري چې الله تعالی زمونږ پیدا کوونکی او څښتن دی، د بشر د لارښوونې لپاره یې پر وخت پر وخت پیغمبران راستولي، چې جناب محمد ﷺ تر ټولو وروستی پیغمبر دی، د اسلام کامل دین یې راوړی څو خلکو ته سمه عقیده، غوره اخلاق او د ژوندانه د هرې برخې لارې چارې وښیي او حلال او حرام ورته بیان کړي.

اسلام د ژوندانه ټولو برخو ته ورشامل دی، لکه څرنګه چې یې باورونه، خویونه او عبادات بیان کړي، همدا ډول د کورني ژوند، سیاست، اقتصاد، امنیت، تعلیم او د ژوند د ټولو برخو لپاره ځانګړی نظام لري.

په هر مسلمان لازمه ده چې د اسلام ټولې برخې وپیژني، باور پرې ولري او عمل ورباندې وکړي.

فعالیت

د قرآن او سنتو لاندینی هر یو عبارت د وګړو د ژوندانه په کومې برخې پورې اړه لري؟ ویې لولئ او په نوبت یې مباحثه وکړئ.

١ – الله تعالی فرمایي: ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾ [النور:٥٦] لمونځ بر پا کړئ او زکات ورکړئ.

٢ – ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ﴾ [النحل:٩٠] بیشکه الله تعالی په عدل امر کوي.

٣ – ﴿وَأَعِدُّوا لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ﴾ [انفال :٦٠] د دوی (سره د جنګ) لپاره هغه پیاوړتیا چې په توان کې مو وي برابره کړئ.

٤ – ﴿وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ﴾ [الشوری:٣٨] او د مسلمانانو چارې په خپل منځ کې په مشوره وي.

٥ – رسول الله ﷺ فرمايي: «الحكمة ضالةُ المؤمن أينما وجدها فهو أحق بها» حکمت د مؤمن ورکه ده، هر چیرې یې چې بیامومي، دی تر نورو د هغې په لاس ته راوړلو ډیر حقداره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرانو زده کوونکو ! مونږ او تاسو د توحید د کلمې په منلو له الله تعالی سره دا تړون کړی، چې د بندګی او ژوند نظام به ستا منو او د بل چا نظریات او طرحې به چې د دین پر خلاف وي نه منو.

په قرآن کریم کې راغلي: ﴿أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَن يُتْرَكَ سُدًى﴾ [القيامة:٣٦] آیا انسان ګمان کوي چې سریله (بې واګو) دې خوشې کړای شي.

نو انسان د علم د کم والي له امله د الله تعالی له لوري لارښوونو ته اړتیا لري.

څرنګه چې الله تعالی په هر څه پوره علم لري او ټول انسانان د ده بندګان دي، نو هغه قوانین چې ده موږ ته رالیږلي دي له نیمګړتیا او تېرې څخه پاک دي او په هغې کې هېڅ ډول نیمګړتیا او تېری نشته.

پوښتنې

١. د اسلام دین درې سترې برخې لري: عقیده، اخلاق او احکام، یو یو مثال د هر یوه لپاره بیان کړئ.
٢. ((د اسلام دین د ژوند د هرې برخې لپاره احکام لري)) دا عبارت شرحه کړئ.
٣. له کلمې طیبې سره د لوست اړیکه بیان کړئ.
٤. آیا له تاریخي پېښو څخه د انسانانو یو پر بل د ظلمونو مثالونه بیانولی شئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږ ويشتم لوست

د اسلام اقتصادي نظام

د دې لپاره چې د اسلام اقتصادي نظام وپېژنو، نو بايد د هغه تعريف او بنسټيزې ځانګړتياوې بيان کړو.

تعريف:

د اسلام اقتصادي نظام د قرآن او سنتو له لارښوونو او د اسلام پوهانو له نظرياتو څخه عبارت دی چې د وګړو لپاره د مال د لاس ته راوړلو او مصرفولو لارې چارې بيانوي.

په قرآن کريم کې راغلي: ﴿لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ﴾ [النساء: ۲۹] په خپل مينځ کې يو د بل مال په ناروا مه سره خورئ.

له پورتني آيت څخه جوتيږي چې وګړي مال درلودلی شي، په نورو لازمه ده څو د هغه درناوی وکړي، اوپه ناروا يې ورڅخه وانخلي.

همدا راز په قرآن او سنتو کې سود، قمار، رشوت او ټګي حرام ښودل شوي او د بيعې (پلورلو پېردولو) اجارې، شرکتونو او نورو معاملاتو لپاره احکام او شرطونه ټاکل شوي، دزکات، صدقاتو، بيت المال او ميراث په هکله په تفصيل سره احکام ښودل شوي، د امت علماوو د قرآن او سنتو دا لارښوونې شرحه کړې او د نورو مالي معاملاتو احکام يې هم د قرآن او سنتو په رڼا کې بيان کړي، چې دا ټولې لارښوونې او احکام د اسلام اقتصادي نظام تشکيلوي.

په اوسنۍ نړۍ کې مطرح اقتصادي نظامونه:

په اوسنۍ نړۍ کې د اسلام پر اقتصادي نظام سربيره دوه نور اقتصادی نظامونه هم مطرح دي چې خلک يې پيروي کوي: کاپيټاليزم او سوسياليزم.

کاپيټاليزم

چې پانګه والی نظام او آزاد بازار هم ورته وايي د غربي کلتور اقتصادي اړخ دی، چې وګړو ته اقتصادي ډګر کې په زياته آزادی ورکولو ولاړ دی او په دې هکله د دولت چارې محدودې ګڼي، د دې نظام پر بنسټ سود او قمار جواز لري، او ا فراد کولی شي چې له ډېرو لارو زياته پانګه لاس ته راوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوسیالیزم (ټولنیز اقتصاد)

دا نظام له وګړو شخه د آزاد کاروبار کولو حق اخلي، د تولید وسایل یوازې دولتي ګڼي، وګړو ته د خصوصي ملکیت درلودلو حق نه ورکوي، ټول خلك باید دولت ته کار وکړي او له دولت شخه د خپلو اړتیاوو په اندازه مال تر لاسه کړي، د وګړو یو له بل سره مزدوري کولو ته اجازه نه ورکوي.

فعالیت

شاګردان دې د پورتنیو معلوماتو په رڼا کې په لاندې صورتونو کې د درې واړو اقتصادي نظامونو نظر بیان کړي او څلور صورتونه دې نور هم په صنف کې مطرح کړي.

عمل	د اسلام له نظره	د کاپیتالیزم له نظره	د سوسیالیزم له نظره
۱ – سود خوړل			
۲ – له فرد سره ډیریوري کول			
۳ – دولتي ماموریت			
٤ – زکات ورکول			

پوښتنې

۱. د اسلام اقتصادي نظام تعریف کړئ.

۲. دکاپیتالیزم او سوسیالیزم مهم عناصر راوپیژنئ.

کورنۍ دنده

د ښوونکي او د کلي د امام په مرسته د قرآن کریم درې اقتصادي توصیې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوه ویشتم لوست

د اسلامي اقتصاد ځانګړتیاوې

څرنګه چې په اوسنۍ نړۍ کې درې ډوله اقتصادي نظامونه مطرح دي، پانګوالي، سوسیالستي او د اسلام اقتصادي نظام، نو مونږ باید د دې نظامونو سترې ځانګړتیاوې وپیژنو، ترڅو یې یو له بل څخه بېل کړای شو، دا ځانګړتیاوې په لاندې توګه بیانیږي:

۱ – د اسلام اقتصادي نظام د اسلامي دین یوه برخه ده، خو سرمایه داري او سوسیالستي نظامونه د بشر له فکر څخه راوتلي، په هغو کې دیني لارښوونو ته ځانګړې پاملرنه نه ده شوې.

۲ – دوه ډوله ملکیت

په اسلامي اقتصاد کې ملکیت په دوه ډوله دی، خصوصي ملکیت او ټولنیز ملکیت، هر وګړی کولی شي په روا لارو چارو د مال خاوند شي، همدا راز دولت هم ملکیت لري چې د بیت المال په نامه یادیږي، په اسلام کې نه په فرد باندې پر روا اقتصادي کړو وړو څه بندیز شته او نه پر دولت، په دې توګه که د خلکو مصلحت غواړي چې دولت باید په اقتصادي چارو کې شریک شي دا کار کولی شي، خو په سرمایه داري نظام کې اصل دا دی چې دولت باید یوازې امنیت راولي او اقتصادي کړنې ونلري، تجارت، تولید، ترانسپورت، آبادي، تعلیم او کرنه باید ټول خصوصي وي.

په سوسیالیزم کې د دې پر خلاف پورتنۍ ټولې چارې باید دولت سرته ورسوي او وګړي باید یوازې له دولت سره په تعامل کې وي، هیڅوک باید خصوصي ملکیت ونلري.

فعالیت

د کتابونو او د مضمون د ښوونکي په مرسته د رسول الله ﷺ او راشدو خلفاوو د زماني د بیت المال په هکله نور معلومات تر لاسه کړئ.

۳ – اقتصادي مقیده آزادي

په اسلام کې هر وګړی اختیار لري، کوم کاروبار چې وغواړي، هغه سر ته ورسوي، په عامو حالاتو کې له دولت څخه اجازې اخیستلو ته اړ نه دی، نو په اقتصادي چارو کې آزادي لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو دا آزادي مطلقه او بې واگو نه ده پرېښودل شوې، بلکه نورو ته د ضرر د نه رسولو او له نورو سره د مرستې لپاره څه بنديزونه او مکلفيتونه ورباندې لګېدلي، لکه د سود، قمار او ټګۍ حراموالی او د زکات، عشر او ماليات لزوم.

خو په سرمايه داري نظام کې فرد ته په اقتصادي چارو کې مطلقه آزادي ورکړل شوې، او په سوسياليستي نظام کې له فرد څخه آزادي اخيستل شوې ده.

٤ – ټولنيز خوندي توب

په اسلام کې دولت د ټولنې په نمايندګی دنده لري، چې دوګړو لپاره دومره کارو وبار پيدا کړي چې د هغوی د خوندي توب لپاره بسنه وکړي، که يو څوک د مرض، معيوبيت، ماشومتوب او يا بوډاتوب له کبله په کار کولو قادر نه وي، نو دولت بايد د هغوی د خوندي توب لپاره دومره څه ورکړي چې لږ تر لږه يې ژوند ورباندې روان شي. که څه هم په سوسياليزم کې د ټولنيز خونديتوب اصل شته، خو په کاپيتاليزم کې دا مسأله د يو اصل په ډول شتون نه لري، ځکه په دې نظام کې هيڅوک له بل سره په مرسته کولو ملکف نه دي.

پوښتنې

١ – د اسلامي، سرمايه داري او سوسيالستي اقتصادي نظامونو رابطه له دين سره بيان کړئ.

٢ – د غبرګوني (خصوصي او دولتي) ملکيت په هکله د درې ډوله مطرحو نظامونو نظر بيان کړئ.

٣ – اقتصادي مقيده آزادي څه ته وايي ؟

٤ – ټولنيز خوندي توب شرح او د درې واړو مطرحو اقتصادي نظامونو نظر د هغه په هکله بيان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلامي اقتصاد ښيګڼې

دا منل شوي خبره ده چې په اقتصادي نظامونو کې هغه غوره دی چې وګړو ته زياته ښيرازي او پرمختګ ورپه برخه کړي، له کړاوونو، ناخوالو او ظلمونو څخه يې وژغوري، ولسونه په ښه توګه له خپلو وسائلو (ځمکې، معدنونو، اوبو) څخه ګټه واخلي او خپل عايدات په عادلانه توګه په لومړيتوبونو کې ولګوي.

هغه اقتصادي نظام ناسم دی چې د پرمختګ مخه ونيسي او يا هم سرمايې د محدودو خلکو په لاس کې وغورځوي، چې عام ولسونه په خوښه او ناخوښه بيا د هغوی غلامان وګرځي، په پايله کې د وګړو تر مينځ دښمني راوپاروي او د ټولنې د افرادو تر مينځ د حسد او بېلتون لامل وګرځي.

که څه هم د کاپيتاليزم لومړنی شعار چې د فرد آزادي ده په ظاهره ښه برېښي، خو په عمل کې يې نتيجه دا شوه چې د افرادو تر مينځ يې په پانګو کې واټن زيات کړ، ځينې خلک د سود قمار او نورو ناروا معاملو له کبله زيات مالداره شول او ځينې نور د ډېرې بې وزلۍ له امله د مجبورۍ په حالت کې د هغوی تر اغيز لاندې راغلل، څرنګه چې په دې نظام کې د زکات او صدقاتو قانون نشته، د دولت واک هم محدود دی او د مالدارو خلکو مالونو کې تصرف نشي کولی، نو د پانګه والو او فقيرو خلکو تر مينځ فاصله پيدا کيږي او نا امني او دښمني خپريږي.

فعاليت

سرمايه د لږو خلکو لاس ته په ورتلو سره، عام خلک د هغوی په مقابل کې څنګه ځان مجبور ګڼي ؟ بحث پرې وکړئ.

په سوسياليزم کې څرنګه چې خصوصي ملکيت نشته او هر څوک دولت ته کار کوي، هيچا ته د هغه د عمل عوض نه ورکول کيږي، که لږ کار وکړي او که ډير، که ښه کار وکړي نوښت پکې راولي او که بې کاره، يوازې د اړتيا په اندازه مال ورکول کيږي، نو خلک کوښښ نه کوي او پر مختګ مېنځ ته نه راځي.

په اسلام کې د پورته دواړو نظامونو عيبونه نشته، ناروا کاروبار چې په لږ وخت کې د ډېرې سرمايې د ټولولو سبب ګرځي لکه سود او قمار حرام ګڼل شوي دي. که يو څوک ډېر مال په روا توګه تر لاسه کړي، د هغه په مرګ د ده مال د ميراث د قانون پر بنسټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووېشل شي، هر چا ته لږ لږ ورسيږي، نو که دا نظام په سمه توګه عملي شي د پانګه والو او فقيرانو تر مينځ واټن کميږي، د زکات او صدقاتو له امله د دوی تر مينځ خوا خوږي پيدا کيږي او په ټولنه کې د دښمنۍ په ځای مينه ټينګيږي.

فعاليت

په قرآن کريم کې راغلي ﴿كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنكُمْ﴾ [الحشر : ۷] د دې لپاره چې (دا مال يوازې) ستاسو د غنيانو تر مينځ لاس په لاس نه وي. د دې آيت په هکله مباحثه وکړئ.

همدا راز په اسلام کې خصوصي ملکيت د پولو دننه شتون لري، خلک د خپل کار ګټې په خپله تر لاسه کوي، نو په کار کې کوښښ او ابتکار کوي، پدې توګه ټولنه د پرمختګ په لوري روانيږي له همدې کبله په نړۍ کې د سوسيالستي اقتصاد ستري نمونې په شوروي اتحاد کې دوه لسيزي وړاندې سقوط وکړ. له ۲۰۰۷ ميلادي کال څخه راپديخوا سرمايه داري اقتصاد هم له سختو ستونزو سره مخ دی. سره له دې چې دا دواړه نظامونه اوس له خپلو بنسټيزو ځانګړتياوو څخه تېر شوي او د اسلامي اقتصاد لور ته د تجربو په کولو نژدې شوي، سوسيالستانو خصوصي ملکيت ومانه، کاپيتاليستانو دولتي ملکيت او په اقتصادي چارو کې د دولت فعال رول ومانه.

پوښتنې

۱. د اقتصاد کوم ډول نظامونه کامياب او غوره وي، او کوم ډول نظامونه ناکاره ګڼل کيږي.
۲. په سرمايه داري نظام کې ستره ستونزه دا ده چې دولت په اقتصادي چارو کې له مداخلې څخه منع شوی، د دې اصل ناوړه پايلې څه دي او اسلام په دې هکله څه حکم کوي ؟
۳. په اسلامي اقتصاد کې تر ډېرې اندازې داسې تدابير نيول شوي چې د وګړو تر مينځ سرمايه عادلانه توزيع شي، په دې تدابيرو کې د ځينو نومونه واخلئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهه ویشتم لوست

د میراث د علم اساسات

د میراث تعریف

د میراث علم هغه اصول او قواعد دي چې د هغو په وسیله د میت (مړي) له متروکې شخه د هر وارث حقوق پیژندل کیږي.

موضوع: د میراث د علم موضوع د میت متروکه ده.

غرض: د دي علم غرض په متروکه کې د مستحقینو د حقوقو پیژندل دي، ترڅو د متروکې هرمستحق دمړي له متروکې څخه خپله برخه واخلي او یو پر بل باندې ظلم و نه کړي.

د میراث د علم غوره والی

د میراث علم ته نیم علم ویل شوی دی، رسول الله ﷺ فرمایي: «تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَعَلِّمُوه فَإِنَّهُ نِصفُ الْعِلْمِ...»[1]

ژباړه: د فرائضو علم (میراث) زده کړئ، هغه نورو ته ور زده کړئ، ځکه هغه نیم علم دی.

د میراث ارکان

میراث درې ارکان لري چې عبارت دي له مورث، وارث او موروث څخه:

مورِث: هغه مړي ته ویل کیږي چې مال یا حق پریږدي.

وارث: هغه څوک دی چې د میراث مستحق وي.

موروث: پاتې مال یا ترکې ته ویل کیږي.

د میراث شرطونه: میراث لاندې شرطونه لري.

۱ – د مورِث مړینه.

۲ – د وارث ژوند وروسته د مورث له مړینې څخه.

---

[1] – دغه حدیث حاکم په خپل مستدرک کې ذکر کړی دی.

په اسلام کې میراث

له اسلام څخه مخکې عربانو، میراث هغه چاته ورکاوه چې وسله یې پورته کولی شوای او په جګړو کې یې ګډون کولای شوای، ښځو او ماشومانو ته میراث نه ورکول کېده، ښځې نه یوازې دا چې له میراث څخه بې برخې وې، بلکې دوی په خپله هم په میراث وړل کېدې او له خپلو ټولو حقونو څخه محرومې وې.

د اسلام د مبارك دین په راتلو سره، عدالت تامین شو، د ټولنې د افرادو تر مینځ اړیکې د دوستۍ او ورورولۍ پربنسټ بنا شوې.

په اسلام کې میراث خپلوانو ته د نژدیوالي او اړتیا له مخې ورکول کېږي، نو په هغه صورت کې چې نژدې خپل موجود وي، لېرې خپل له میراث څخه محرومېږي، لکه لمسی چې د زوی د شتون په صورت کې له میراث څخه بې برخې وي.

د نارینه وو برخه ځکه په میراث کې د ښځو له برخې څخه زیاته وي چې د نارینه وو اړتیاهم زیاته وي، هغوی د اولادونو اوښځونفقه په غاړه لري.

د متروکې متعلق حقوق

مخکې یاده شوه چې د میراث د علم موضوع د مړي متروکه ده، د مړي په متروکې پورې لاندې څلور حقونه تړلي دي:

۱- د مړي تکفین او تجهیز:

تکفین یوازې کفن ورکولو ته وایي او تجهیز عام دی، ځکه تجهیز هر هغه څه ته ویل کیږي چې د مړي په ښخولو پورې اړه لري لکه کفن ورکول، قبر کندل، ښخول او داسې نور.

۲- د مړي پوروونه:

که له تکفین او تجهیز څخه څه پاتې شي، د مړي پوروونه به ورڅخه اداء کوي.

۳- د مړي وصیت:

که مړي وصیت کړی وي، نو د هغه وصیت به د قرض له اداء کولو څخه وروسته د پاتې متروکې په درېیمې برخې کې جاري کیږي.

۴- د وارثانو حق:

له تکفین اوتجهیز، دین او وصیت څخه وروسته پاتې مال پر وارثانوباندې وېشل کیږي او وارثان په لاندې ډلو وېشل شوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذوي الفروض(د فرض خاوندان): ذوي الفروض هغه کسان دي چې په قرآن عظيم الشان کې ټاکلي برخې لري.

عصبه: عصبه هغه خپلوان دي چې مړي ته يې دپلار له لوري نسبت کېږي او له ذوی الفروضو څخه پاتې مال دوی ته ورکول کيږي.

ذوی الارحام: هغه خپلوان دي چې ذوی الفروض اوعصبه نه وي، لکه ماما.

دپورتنيو مستحقينو د نشتوالي په صورت کې د مړي مال، ذوي الارحاموته ورکول کيږي.

موصی له: چې په ټول مال ورته وصيت شوی وي او له پخوانيو وارثانو څخه يو هم موجود نه وي نو ترکه ده ته ورکول کيږي.

بيت المال: د پورته ذکر شوو اشخاصو د نشتوالي په صورت کې د مړي مال بيت المال ته ورکول کيږي.

پوښتنې

۱- د ميراث د علم تعريف، غرض او موضوع ووایاست.

۲- د مړي متروکې پورې څو حقونه تړاو لري، بيان يې کړئ.

۳- له اسلام څخه پخوا عربو کې د ښځو او ماشومانو د ميراث حالت څه و؟

۴- که چيرې څوک د خپل ټول مال وصيت وکړي او مړ شي، پدې باره کې څه ډول عمل اجرا کيږي؟

۵- د مړي وارثان په ترتيب سره بيان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیرشم لوست

د میراث په هکله قراني لارښوونې (۱)

په قرآن کریم کې ډېر احکام په اجمالي ډول ذکر شوي او ځینې په تفصیل سره راغلي، له هغې جملې نه د میراث احکام دي، الله ﷻ په خپل مبارک کتاب قرآن عظیم الشان کې د میراث احکام په پوره تفصیل سره په دریو آیتونو کې بیان کړي، چې مونږ یې دلته په دریو لوستونو کې له ژباړې او تفصیل سره بیانوو.

﴿یُوصِیکُمُ اللّهُ فِي أَوْلاَدِکُمْ لِلذَّکَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنثَیَیْنِ فَإِن کُنَّ نِسَاء فَوْقَ اثْنَتَیْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِن کَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلأَبَوَیْهِ لِکُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن کَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِن لَّمْ یَکُن لَّهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِن کَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلأُمِّهِ السُّدُسُ مِن بَعْدِ وَصِیَّةٍ یُوصِي بِهَا أَوْ دَیْنٍ آبَآؤُکُمْ وَأَبناؤُکُمْ لاَ تَدْرُونَ أَیُّهُمْ أَقْرَبُ لَکُمْ نَفْعاً فَرِیضَةً مِّنَ اللّهِ إِنَّ اللّهَ کَانَ عَلِیما حَکِیمًا﴾ [النساء: ۱۱]

ژباړه: ستاسې د اولادونو په باب الله تعالی تاسې ته لارښوونه کوي، چې د نارینه برخه د دوو ښځو په اندازه ده، که (د مړي وارثان) له دوو نه زیاتې لوڼې وي، نو هغوی ته دې د ترکې له دریو نه دوه برخې ورکړای شي او که صرف یوه لور وارثه وي نو نیمایې ترکه د هغې ده.

که د مړي اولادونه وي نو د هغه مور او پلار هر یو ته دې د ترکې شپږمه برخه ورکړل شي او که یې اولاد نه وي، وارثان همدا مور او پلار وي نو مور ته دې دریمه برخه ورکړل شي.

که د مړي وروڼه او خویندې وي نو مور به د شپږمې برخې حقداره وي (دا ټولې برخې به) هغه وخت بېلېږي چې د مړي وصیت پلې او پور یې اداء شي. تاسې نه پوهېږئ چې ستاسې د مور پلار او ستاسې له اولاد نه کوم د ګټې له پلوه درته ډېر نږدې دي، دا برخې الله ټاکلي دي، په یقیني توګه الله عالم او د حکمت څښتن دی.

فعالیت

د پورتني آیت ژباړه په دقیق ډول وګورئ، چې د چا میراث یکې ټاکل شویدی، د کومو شرطونو په اساس د خپلو ټاکلو برخو مستحق ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنی آیت د لاندې کسانو برخې بیانوي:

۱ــ د نارینه اولاد برخه د ښځینه اولاد په پرتله دوه برابره ده.

۲ــ له زامنو څخه پرته ځانته د لوڼو برخه:

الف: نیمایي: که لور یوه وي.

ب: دوه دریمې: که لوڼه له یوې څخه ډېرې وي.

کتنه: که د لوڼو پر ځای ځانته خور یا خویندې وي، همدا برخې ورکول کېږي.

۳ــ د مور او پلار لپاره ټاکلې برخه:

الف: شپږمه: مور او پلار هر یو ته دمړي د اولاد (که نارینه وي یا ښځینه) د شتون په صورت کې.

ب: د مړي د اولاد د نلرلو په صورت کې مور ته درېمه برخه ورکول کېږي او پلار عصبه ګرځي.

ج: د وروڼو د موجودیت په صورت کې مور شپږمه برخه اخلي که پلار وي او که نه وي.[1]

فعالیت

پورتنی لیکنې ته وګورئ او د هر یو صورت لپاره د آیت برخه ذکر کړئ.

پوښتنې

۱- مور په کوم حالت کې درېمه برخه مال اخلي؟

۲- لور ته څه وخت نیمایي مال ورکول کیږي؟

۳- مور او پلار څه وخت د مال شپږمه برخه وړي؟

٤- پلار کوم وخت عصبه ګرځي؟

کورنۍ دنده

پورتنی آیت حفظ کړئ.

---

۱ - که پلار وي وروڼه میراث نه وړي، خو د مور برخه له دریمې څخه شپږمې ته راکموي، که پلار نه وي او اولاد هم نه وي، نو وروڼه په خپله عصبه ګرځي، په دې حالت کې هم د مور برخه له دریمې څخه شپږمې ته راکمیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو دیرشم لوست

د میراث په هکله قراني لارښوونې (۲)

د نساء سورت په (۱۲)آیت کې الله ﷻ فرمایي:

﴿وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّكُمْ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُم مِّن بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَو امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِن كَانُوا أَكْثَرَ مِن ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ﴾

ژباړه

ستاسې ښځو چې څه پرېښي دي، د هغه نیمایي برخه تاسې ته رسیږي که اولاد یې نه وي، که یې اولاد وي بیا د ترکې څلورمه برخه ستاسې ده، البته که وصیت یې کړی وي د وصیت د پوره کېدو او پور له اداء وروسته.

ښځې به ستاسې د ترکې نه د څلورمې برخې حقداري وي، که تاسې بې اولاده وئ، که ستاسې اولادونه وو بیا ستاسې د ترکې نه د هغوی اتمه برخه ده، وروسته له وصیت د پوره کولو نه چې تاسې وصیت کړی وي او وروسته د پور له اداء کولو نه.

او که هغه نارینه یا ښځینه (چې د هغه میراث باید وویشل شي) بې اولاده هم وي، مور او پلار یې هم ژوندي نه وي، خو د (مور له طرفه) یې یو ورور یا یوه خور موجوده وي نو ورور او خور هر یوه ته به شپږمه برخه رسیږي. او که دوی له یوه نه زیات وي نو د ټولې ترکې په دریمه برخه کې برخه وال دي، کله چې سرته رسیدلی وصیت پوره شي او پور اداء شي، پدې شان چې زیان رسوونکی نه وي، دا د الله له لوري حکم دی او الله پوه باخبره او زغمناك دی.

فعالیت

پورتنی آیت وګورئ او لاندې شیان ترې راوباسئ.

۱ – د ښځې ټاکل شوې برخه د شرطونو سره.

۲ – د خاوند ټاکل شوې برخه له شرطونو سره.

۳ – پرته له دې دواړو د بل چا د میراث په هکله پکې څه ویل شوي؟ بیان یې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتني آیت کریمه کې د لاندې کسانو برخې ذکر شوې:

۱_ د ښځې لپاره په قرآن کریم کې دوه ډوله برخې بیان شوې.

الف: اتمه: د مړي د اولاد د شتون په صورت کې.

ب: څلورمه: د مړي د اولاد د نه موجودیت په صورت کې.

۲_ د مېړه لپاره په قرآن کریم کې دوه ډوله برخې بیان شوې:

الف: نیمایي: د ښځې د اولاد د نه شتون په صورت کې.

ب: څلورمه: د ښځې د اولاد د شتون په صورت کې.

۳_ دکلاله له میراث څخه د مورني ورونو او خویندو برخې:

کلاله: هغه نارینه یا ښځینه شخص ته ویل کېږي چې ژوندی پلار او اولاد و نه لري، د میراث ویش یې په لاندې ډول دی:

الف: شپږمه: که مړی یو مورنی ورور یا خور ولري.

ب: دریمه: که مورني ورونه یا خویندې او یا دواړه ډلې له یو څخه زیاتې وي.

کتنه: مورني ورونه او خویندې د پورته ډول میراث مړي په مال کې برابره برخه لري.

پوښتنې

۱- ښځه له مېړه څخه څومره میراث وړي؟ په تفصیل سره یې بیان کړئ.

۲- مېړه د ښځې په مال کې څومره حقدار دی؟روښانه یې کړئ.

۳- د میراث وېش به له وصیت او دین څخه وړاندې تر سره کیږي که څنګه؟

۴- مورنی اولاد د ژوندي مثال په ورکولو سره روښانه کړئ.

۵- د مورني اولاد میراث د قراني لارښوونو په رڼا کې بیان کړئ.

٦- مورنی ورونه څه وخت میراث وړي؟

کورنی دنده

پورتنی آیت حفظ کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د میراث په هکله قراني لارښووني (۳)

د النساء سورت په (۱۷۶)آیت کې الله جل جلاله فرمايي:
﴿يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلاَلَةِ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَآ إِن لَّمْ يَكُن لَّهَا وَلَدٌ فَإِن كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِن كَانُواْ إِخْوَةً رِّجَالاً وَنِسَاء فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللّهُ لَكُمْ أَن تَضِلُّواْ وَاللّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴾

ژباړه

خلك له تا څخه (د کلاله په باب) فتوی غواړي ووايه: الله تاسې ته د کلاله په هکله فتوی درکوي.

که څوك بې اولاده ومري (او پلار يې هم نه وي) او د هغه يوه خور وي، نو هغه به د مړي نيمايي ترکه واخلي، که خور بې اولاده ومري نو ورور به د هغې وارث وي.

که د مړي وارثان دوه خويندې وي، نو هغوی به د ترکې له دريو نه د دوو برخو حقدارې وي، که ډېر ورونه او خويندې وي، نو د هر نارينه به د هرې ښځې په تناسب دوه چنده برخه وي.

الله تاسې ته حکمونه تشريح کوي چې تاسې لار ورکې نه شئ او الله په هر شي پوه دی.

فعالیت

د پورتني آيت په رڼا کې لاندې پوښتنې ځواب کړئ:

۱ – کلاله څه ته وايي ؟

۲ – يوه خور چې ځانته وي څومره ميراث وړي؟

۳ – که خويندې له يوې څخه زياتې وي او ورور ونلري، نو څومره ميراث وړي؟

٤ – ورونه او خويندې که سره يو ځای شي، ورور د خور په نسبت څومره برخه اخلي؟

د بې اولاده سړي يا ښځې چې مور او پلار يې هم مړه وي د ميراث ويش: داسې څوك که مورنی ورور، ورونه، خور او يا خويندې ولري، نو د ميراث برخې يې په لاندې ډول دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱_ د خویندوبرخې: که له پورته ډول میراث څخه یوازې پلارنۍ خویندې پاتې وي، برخې یې په لاندې توګه دي:

الف: نیمایي: که چېرې د مړي نه یوازې یوه پلارنۍ خور پاتې وي.

ب: دوه دریمې: که د مړي خویندې له یوې څخه ډېرې وي.

۲_ که له دې ډول مړي څخه پلارني[1] ورونه او خویندې دواړه پاتې وي، نو د میراث په وېش کې نارینه ته دوه او ښځینه ته یوه برخه ورکول کېږي.

د میراث مړي میراث په هغه صورت کې چې ورونه او خویندې ورڅخه په ګډه پاتې وي ورور د خور دوه برابره برخه اخلي، یعني یو ورور په درې افغانیو کې دوه افغانۍ اخلي.

۳- که خور اولاد ونه لري، ورور یې وارث دی.

پوښتنې

۱- کلاله چا ته ویل کېږي؟

۲- د هغې دریمې برخې خاوندان څوک دي، چې سړي او ښځې پکې د میراث په وېش کې برابر دي؟

۳- ورور د خور په اندازه څومره برخه اخلي؟

٤- د شپږمې برخې خاوندان په ګوته کړې.

کورنۍ دنده

پورتنی آیت حفظ کړئ.

[1] له پلارني ورور یا خور څخه دوه ډوله ورونه او خویندې مراد دي، سکنی او یواځې له پلار څخه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذوي الفروض او د هغوی برخې

په قرآن کريم کې د ذوی الفروضو لپاره شپږ برخې بيان شوې دي:

۱- نصف	(نيمه)	$(\frac{۱}{۲})$
۲- ربع	(څلورمه)	$(\frac{۱}{۴})$
۳- ثمن	(اتمه)	$(\frac{۱}{۸})$
۴- ثلثان	(دوه پردرې)	$(\frac{۲}{۳})$
۵- ثلث	(درېيمه)	$(\frac{۱}{۳})$
۶- سدس	(شپږمه)	$(\frac{۱}{۶})$

د ميراث په علم کې نصف، ربع او ثمن په لومړي ډول، ثلث، ثلثان او سدس په دوهم ډول يادېږي.

ددې معلومو برخو خاوندان او مستحقين دولس (۱۲) کسان دي چې څلور يې نارينه او اته يې ښځينه دي.

د ميراث په مسايلو کې د هريوه له پاره مختلف حالات دي او په بيل بيل حالت کې هر يوه ته بېله برخه ټاکل شوې ده. نوضروري ده چې د هر يوه حالت په مختصره توګه ذکر شي، تر څو ګران زده کوونکي د ميراث له مهمو او زياتو پېښېدونکو مسايلو څخه خبرشي.

فعاليت

د ذوی الفروضو دا پورته څرګندې برخې له قرآن کريم څخه راوکاږئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نارینه وو احوال

هغه نارینه چې معلومې برخې لري څلور تنه دي:

۱- پلار:

پلار درې حالته لري:

الف: که له پلار سره د مړي زوی یا د مړي د زوی زوی که څه هم تـری راښـکته وی موجود وي، نو په دې حالت کې پلار ته سدس ($\frac{1}{6}$) ورکول کیږي.

ب: که له پلار سره د مړي لوریا دمړي دزوی لور (که څه هم ترې راښکته وي) موجود وي نو په دې حالت کې پلار ته سدس ($\frac{1}{6}$) او د عصوبت برخه دواړه ورکول کیږي.

ج: که د مړي اولاد (۱)(نارینه وي او که ښځینه) او یا له هغه نه کښته موجود نه وي، نـو په داسې حالت کې پلار یوازې عصبه دی او معلومه برخه په دې حالت کـې نـه ورکـول کیږي بلکې ټول مال وړي.

۲- صحیح نیکه۲:

نوموړی د پلار د نشتوالي په صورت کـې د پـلار پـه ډول دی مگـر پـه څوصـورتونوکې ورسره توپیر لري چې دمیراث په کتابونو کې یې تفصیل موندل کیږي.

که چېرې د مړي پلار او نیکه دواړه پاتې شي. د نیکه حق ساقط او مال ټول د پلار دی.

۳- اخیافي (مورنی) ورور او خور: څرنگه چې اخیافي ورور او خور د میراث پـه تقسیم کې سره یو شان دي او کوم فرق نه لري، نو د دواړو احوال یو ځـای ذکـر کیـږي که څه هم په حقیقت کې هر یو یې جلا صنف گڼل کیږي او درې احواله لري:

الف: که یو اخیافي ورور یا یوه اخیافي خور وي برخه یې شپږمه ($\frac{1}{6}$) ده.

ب: که دوه یا زیات وي دریمه برخه ($\frac{1}{3}$) اخلي. نارینـه او ښـځې یـې پـه استحقاق او تقسیم کې یو شان دي.

ج: که د مړي زوی یاله هغه نه ښکته پاتې شي اخیافي ورور او خور ساقطیږي.

۴- زوج (میړه) دوه حالته لري:

---

۱ - د اولاد کلمه نارینه او ښځینه دواړو زیږندو ته شامله ده .

۲ صحیح نیکه هغه دی چې مړی ته په نسبت کې یې ښځه نه وي راغلې اوکه راغلې وي فاسد جد بلل کیږي اوفاسد جد له ذوي الارحاموڅخه گڼل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: که چېرې د هغه مړه شوې ښځه اولاد ولري، نو مېړه ته د ښځې د متروکې څلورمه ($\frac{1}{4}$) ورکول کيږي.

فعاليت

د ميراث د آيتونو څخه هغه برخه ذکر کړئ چې د ښځې او خاوند ميراث پکې له شرطونو سره ټاکل شوی.

ب: او که مړه شوې ښځه اولاد و نه لري نومېړه ته يې نيمايي ($\frac{1}{2}$) متروکه ورکول کيږي.

فعاليت:

د نصف، ربع او ثلث خاوندان څوک دي ؟

پوښتني

۱. د وارثانو لپاره ټاکل شوې برخې څو دي بيان يې کړئ؟
۲. پلار څو احواله لري واضح يې کړئ؟
۳. صحيح جد تعريف کړئ؟
٤. د اخيافي خويندو او وروڼو احوال وليکئ.
٥. زوج څو احواله لري بيان يې کړئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلور دېرشم لوست

د ښځینه ذوي الفروضو احوال

هغه ښځې چې څرگندې برخې لري اته (۸) دي:

(۱)ښځه (ماندینه):

ښځه هم د مېړه په شان دوه حالته لري:

الف: که له مېړه څخه زوی یا لور پاتې نه وي. ښځې ته د میړه له ما ل څخه څلورمه $(\frac{۱}{۴})$ برخه رسیږي.

ب: که له مېړه څخه زوی یا لور پاتې وي، ښځې ته د میړه له مال څخه اتمه $(\frac{۱}{۸})$ برخه ور رسیږي.

که له مړي څخه له یوې نه زیاتې ښځې پاته شي، دوی ټولې په همغه ټاکلې برخه $(\frac{۱}{۴})$ یا $(\frac{۱}{۸})$ کې سره شریکې دي.

۲- لور:

لور درې حالته لري:

الف: که له مړي څخه یوه لور پاتې شي د متروکې نیمایي $(\frac{۱}{۲})$ برخه په میراث وړي.

ب: دوو یا زیاتو لوڼو ته د متروکې دوه ثلثه $(\frac{۲}{۳})$ ورکول کیږي.

ج: که چېرې له مړي څخه زامن او لوڼې دواړه پاتې شي، نو بیا لوڼې عصبه گرځي او یو ورور د دوو خویندو اندازه اخلي. دمثال په توگه: که یو هلك او یوه نجلی پاتې شـي د متروکې $(\frac{۲}{۳})$ د هلك او $(\frac{۱}{۳})$ د نجلی حق کیږي.

فعالیت: پورتني حالات عملاً په ټولگي کې تمثیل کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د زوی لور:

که له مړي څخه زوی اویا دوه لوڼې پاتې وي، نو د زوی لور له میراث څخه محرومیږي او په نورو صورتونو کې مېراث ورکول کیږي چې تفصیل یې د میراث په کتابونو کې ذکر دی.

۴- سکه خویندې (هغه چې د پلاراو موردواړو څخه وي):

سکه خویندې پنځه احواله لري:

الف: یوې ته نیمایي ورکول کیږي.

ب: دوه یا زیاتو ته ثلثان $(\frac{۲}{۳})$ورکول کیږي.

ج: که سکه ورور ور سره وي عصبه کیږي او ورور د دوو خویندو برابره برخه اخلي.

د: که چېرې د مړي د زوی لور ور سره پاتې وي، دوی عصبه گرځي.

هـ: که چېرې د مړي پلار پاتې شوی وي د خور حق ساقطیږي.

۵- د پلار له خوا خویندې:

علاتي خویندې د اعیاني ورونړو او خویندو د نه شتون په صورت کې د اعیاني خویندو په ډول دي، خو په ځینو مواردو کې فرق لري چې د میراث په کتابونو کې په تفصیل سره بیان شوي.

٦- مور:

مور درې احواله لري:

الف: مور هغه وخت سدس $(\frac{۱}{٦})$ اخلي چې د مړي زوی یا لمسی موجود وي که څه هم ترې ښکته وي اویا دا چې دوې یازیاتې خویندې یا وروڼه له هر حیثه چې وي موجود وي.

ب: د ټول مال ثلث $(\frac{۱}{۳})$ هغه وخت اخلي چې له پورته ذکر شوو اشخاصو څخه یو هم موجود نه وي.

ج: د پاتې مال ثلث $(\frac{۱}{۳})$ هغه وخت اخلي چې یو له زوجینو ورسره وي او دا یوازې دا لاندې دوه صورتونه لري چې په دې ډول دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- مثال: چې ښځه مړه شي، میړه، پلار او مور ورڅخه پاته شي، د ټول مال نیمایي دمیړه، د پاته مال دریمه برخه دمور او دوه دریمې یې په عصوبت دپلار کیږي.
اصل مسأله له: ۲ ضرب ۳ = ۶ درې برخې (نیمې د هغو) د میړه لپاره اوله نیم څخه پاته مور ته ثلث یعنې یوه برخه اودپلار لپاره دوه برخې دي.

ښځه ۳ ضرب ۲=۶

مړی

میړه	مور	پلار
۳	۱	۲

۲- مثال: چې میړه مړ شي، ښځه، پلار او مور ورڅخه پاته شي، ښځې ته د ټول مال څلورمه، مور ته دپاتې مال دریمه او نور په عصوبت دپلار کیږي.

میړه ۴

مړی

ښځه	پلار	مور
۱	۲	۱

په پورته دواړو صورتونو کې مور یو د زوجینو له فرض نه وروسته د پاتې مال دریمه برخه اخلي.

۷- جده (نیا): صحیح جده[1] $(\frac{1}{6})$ برخه میراث وړي. د مور په شتون ټولې جدې ساقطیږي او د پلار په شتون یوازې د پلار له خوا نیا له میراث څخه محرومیږي.
د جدو نور احوال د میراث په کتابونو کې موندل کیږي.

---

۱ ـ صحیح جده هغې انی ته ویل کیږي چې مړي ته په نسبت کې یې فاسد جد راغلی وي. لکه د پلار مور، یا د پلار د پلار مور یا د مور د مور مور ، او مور د پلار مور صحیح جده نه ده هغې ته رحمي یا فاسده جده ویل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸- اخيافي خور:

د اخيافي خور حالات د اخيافي ورور په حالاتو کې ذکر شوي دي.

پوښتنې

۱- د لور احوال بيان کړئ.

۲- زوجه څو حالته لري واضح يې کړئ.

۳- اعياني خويندې څو احواله لري بيان يې کړئ.

٤- مور څو احواله لري واضح يې کړئ.

۵- اياجدات هر وخت د ميراث حق لرونکې وي او که څنګه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

عصبات

د عصباتو د میراث قاعده

له مړي څخه د عصباتو د میراث استحقاق هغه ته د درجې د نژدېوالي او لېرې والي پر اساس ټاکل کيږي. هر څوک چې په درجه کې مړي ته نـژدې وي لـومړی حق د هغه دی او بیا ورپسې نژدې چې ترتیب یې پدې ډول دی:

۱- د مړي فرع یعنې زامن که څه هم ترې را ښکته وي.

۲- د مړي اصل یعنې پلار که څه هم ترې پورته وي.

۳- د مړي د پلار جزء یعنې ورونه که څه هم ترې کښته وي.

۴- دمړي د نیکه جزء یعنې کاکا او زامن یې که څه هم ترې کښته وي.

که له مړي څخه داسې عصبه پاتې شي چې په مرتبه او درجه کې سره برابر وي. بیا د قرابت(نژدې والي او خپلوۍ) قوت اعتبار لري. یعنې چې له دوو خواو له مړي سره قرابت ولري، هغه مقدم دی، له هغه نه چې له یوه پلوه قرابت ولري، لکه ورونه چې مړي ته په درجه او مرتبه کې یو برابر دي. مګر په قوت او قرابت کې سره توپیر لري. مثلاً ځینې اعیاني وي او ځینې علاتي وي.

علاتي ورونه د اعیاني ورونو د موجودیت په صورت کې لـه میراث څخه محروم دي، ځکه اعیاني قرابت له علاتي نه قوي دی. حتی که اعیاني خور د مړي د لور په سبب عصبه شوي وي، هم د علاتي ورونو د میراث مانع ګرځي، ځکه چې قرابت یې لـه علاتي ورور څخه قوي دی.

فعالیت

د عصباتو ترتیب په ژوندي مثال سره روښانه کړئ.

حجب

حجب په لغت کې منع ته وایي او په اصطلاح کـې حجب دې تـه وایـې چې یـو معین شخص د بل معین شخص د موجودیت له کبله لـه ټـول او یـا یـوې برخې میراث څخه محروم شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حجب په دوه ډوله دی:

۱- دنقصان حجب.

۲- د حرمان حجب.

د نقصان حجب: دې ته وايي چې يو ښوك د بل چا د موجوديت له کبله په جز يې توګه له ميراث ځنخه محروم شي.

دحرمان حجب: دې ته وايي چې يو انسان د بل انسان د موجوديت له کبله په بشپړه توګه له ميراث ځنخه محروم شي.

د حرمان د حجب په نسبت ورثه دوې ډلې دي. يوه ډله يې هيڅ حجب حرمان نه قبلوي او دا ډله دغه شپږ کسان دي لکه:

۱- زوی

۲- پلار

۳- ميره

۴- لور

۵- مور

۶- ښځه

له دې پرته نور وارثان په يوه حالت کې مستحق او په بل حالت کې محروم ګڼل کيږي.

فعاليت

داسې درې ډلې وارثان ذکر کړئ چې ځينې وخت په کلي توګه له ميراث نه محروميږي

پوښتني

۱ د عصباتو ترمنځ د ميراث د استحقاق قانون روښانه کړئ.

۲- حجب تعريف او په څو ډوله دی ؟

۳- د حرمان حجب کوم حجب ته وايي ؟

٤- هغه کومه ډله اشخاص دي چې هيڅ وخت له ميراث ځنخه نه محروميږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سهمونو (برخو) مخرجونه

د برخو د خاوندانو په بحث کې یادونه و شوه چې ټولې ذکر شوې برخې د خدایﷻ په کتاب کې شپږ دي چې بیا په دوو ډولونو ویشل شوي دي. یو ډول نصف، ربع او ثمن دی. دوهم ډول ثلثان، ثلث او سدس دی.

څرنګه چې ذکر شوې برخې ټولې یو کسري عدد جوړوي، که هره یوه ځانته موجوده شي، نو د برخو مخرجونه د هغه کسر مخرج دی. د نصف مخرج دوه، د ربع مخرج څلور، د ثمن مخرج اته، د ثلثان او ثلث مخرج درې او د سدس مخرج شپږ دی.

که په مسأله کې د یوې نوعې له سهمونو څخه دوې یا درې برخې موجودې شي، نو هر عدد چې د جزء لپاره مخرج وي هغه عدد د هغه جزء د ضعف (دوه چنده) او د کمزوري لپاره هم مخرج وي.

د مثال په ډول په لومړي ډول کې چې نصف، ربع او ثمن دی. ثمن د ربعې جزء دی. کوم عدد چې د ثمن لپاره مخرج وي یعنې (۸) نو د اته عدد د ثمن د ضعف $(\frac{۱}{۴})$ او د ضعف ضعف $(\frac{۱}{۲})$ لپاره هم مخرج دی.

همدارنګه په دوهم ډول کې د سدس مخرج (۶) دی نو همدا عدد د ثلث او ثلثان لپاره هم مخرج دی. که د لومړۍ نوعې نصف د دوهمې ټولې نوعې او یا یوې برخې سره په مسأله کې راشي نو مخرج یې شپږ دی (مسأله له شپږو) نه کیږي.

لکه: ښځه مړه شوه مېړه، مور او مورنی ورور ورځخه پاتې شول.

	٦	
مېړه	مور	مورنی ورور
نیمایي	دریمه	شپږمه
(۳)	(۲)	(۱)

د زوج لپاره نصف، د ام لپاره ثلث او د اخ لأم لپاره سدس دی چې اصل (مسأله له شپږو) نه کیږي.

که د لومړی نوعې څخه ربعه د ټولې دوهمې او یا یې له ځینو برخوو سره راشي د مسألې مخرج (۱۲) کیږي لکه په دې مسأله کې: سړی مړ شو ښځه، پلارنی او سکنی خویندې ورڅخه پاتې شوې.

۱۲

مړی

ښځه	پلارنی خویندې	سکنی خویندې
ربع	سدس	ثلثین
(۳)	(۲)	(۸)

که د اولې نوعې ثمن له ټولې دوهمې نوعې او یا یې له ځینو برخو سره په مسأله کې راشي د مسألې مخرج له (۲۴) څخه کیږي لکه په دې مسأله کې: شخص مړ شو ښځه، مور، دوه لونې او تره ورڅخه پاتې شول.

۲۴

مړی

ښځه	مور	دوه لونې	تره
ثمن	سدس	ثلثان	عصبه
(۳)	(۴)	(۱۶)	(۱)

له ذکر شوي بیان څخه څرګندیږي چې د میراث د مسألې مخرج به له لاندې مخرجونو څخه بهرنه وي.

(۲-۳-۶-٤-۸-۱۲-۲٤) نو د میراث د مسألو لپاره مخرجونه (۷) اووه تعین شوي او سهمونه شپږ دي.

پوښتنې

۱- د ذوی الفروضو ټولې تعین شوې برخې څو دي؟

۲- نصف له لومړی نوعې څخه چې له ټولې دوهمې نوعې یا ځینو برخو سره ګډ شي مسأله د څو نه کیږي؟

۳- ربع چې په مسأله کې له ثلث او سدس سره یو ځای شي مسأله د څو نه کیږي؟

٤- ثمن چې له دوهمې نوعې سره یو ځای شي د مثال په راوړلو سره مسأله توضیح کړئ.

٥- د میراث د مسألو لپاره ټول مخرجونه څو دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوه دېرشم لوست

عول

عول په لغت کې میلان او ظلم ته وايي چې د غلبې په معنی هم استعمالیږي. د میراث په اصطلاح کې عول دې ته وايي چې د سهمونو اندازه د مخرج په پرتله زیاته شي یعنې کله چې د مسألې مخرج معلوم او د وارثانو سهمونه ټول سره جمع شي د سهمونو مجموعه د مسألې له مخرج نه تجاوز وکړي، نو دې حالت ته په میراث کې عول وايي.

د لومړي ځل لپاره حضرت عمرﷺ پر عول باندې حکم کړی دی، ځکه د ده په زمانه کې داسې مسأله پېښه شوې وه. لکه: ښځه مړه شوه مېړه، مور او پلارنۍ خور ورڅخه پاتې شول.

اصل مسأله ۶ عول يې ۸ اته

مړی

مېړه	مور	پلارنۍ خور
نصف	ثلث	نصف
۳	۲	۳

په پورته مسأله کې نصف له لومړي نوعې څخه د دوهمې نوعې له ثلث سره ګډ شوی، نو ځکه مسأله له شپږوڅخه شروع کېږي. د شپږو نصف چې (۳) دی د زوج لپاره دی او ثلث يې دوه دی چې د مور لپاره دی، نصف يې (۳) دی چې د اخت لاب لپاره دی او د ټولو مجموعه ۳+۲+۳=۸ کېږي یعنې د سهمونو مجموعه اته او د مسألې مخرج شپږ دی نوځکه مسأله عول کوي له شپږو نه اتو ته چې د مړي متروکه به اته برخې شي او په پورته ډول به سهام هر وارث ته ورکړی شي.

حضرت عمرﷺ له نورو صحابه وو کرامو سره چې حضرت عثمانﷺ، حضرت علیﷺ حضرت ابن عباسﷺ او حضرت ابن مسعودﷺ له هغې جملې څخه وو مشوره وکړه. حضرت ابن عباسﷺ عول ته اشاره وکړه او نور و ټولو يې تائيد وکړ او هیچا مخالفت و نه کړ. هماغه و چې د مړي متروکه په اتو حصو په پورتني ترتیب و ویشل شوه. نو ځکه يې مشروعیت ثابت دی او د هغه مطابق په عولیه مسألو کې اجراء کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت

ښاغلی ښوونکی دې د زده کوونکو په مرسته دا لاندې مسألې وڅېړي چې عول کوي او که نه او هم دې مخرج ورته وټاکي.

۱ – سړی مړ شو یوه ښځه، څلور لوڼه، پلار او مور ورڅخه پاتې شول.

۲ – ښځه مړه شوه مېړه، دوه لوڼې، پلار او مور ترې پاتې شول.

۳ – ښځه مړه شوه یوه خور، مېړه، پلار او مور تري پاتې شول.

٤ – سړی مړ شو، دوه ښځې، دوه لوڼې، مور او پلار تري پاتې شول.

پوښتنې

۱ - عول تعریف کړئ.

۲ – د لومړي ځل لپاره عول د چا په زمانه کې رامنځ ته شو؟

۳ – داسې یوه مسأله جوړه کړئ چې د دولسو نه یې دیارلسو ته عول کړی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عددونو ترمنځ تماثل، تداخل، توافق او تباين پېژندل

په ځينو مسايلو کې داسې پېښيږي چې په يوې يا څو ډلو باندې برخې پوره نه تقسيميږي بلکې کسري وي. د دې لپاره چې هر چا ته پوره پوره برخې ورسيږي او کسر پيدا نه شي نو تصحيح ته ضرورت محسوسيږي او تصحيح د عددونو پر تماثل، تداخل، توافق او تباين باندې بناء کيږي، نوځکه له تصحيح نه وړومبی د دوی پيژندل ضرور دي.

تماثل: د هغو دوو يا زياتو عددونو ترمنځ نسبت ته ويل کيږي چې هغه عددونه سره مساوي وي، لکه پنځه پنځه يا درې درې او داسې نور.

تداخل: د اعدادو ترمنځ داسې نسبت ته وايي چې يو په بل کې داخل وي لکه ۲ او ۴، ۳ او ٦ او داسې نور، داسې هم ويلای شو: هغه عددونه چې وړوکی يې په لوی پوره تقسيم شي، لکه: ۷ او ۲۱ او نور تداخل بلل کيږي.

توافق: د عددونو ترمنځ داسې نسبت ته وايي چې که يو عدد بل عدد ته متوجه کړی شي هغه نه محوه کوي ليکن دريم عدد هغه دواړه محوه کوي لکه: ۸ او ۲۰. اته چې شلو ته متوجه شي په دوه کرته ۱۶ جدا کيږي او څلور باقي پاتې کيږي خو څلور چې شلو ته متوجه کړو په پنځه کرته او چې اتو ته يې متوجه کړو په دوه کرته يې تماموي. نو اته او شل په څلورو(بالربع) توافق لري، ځکه هغه عدد چې دا دواړه محوه کوي (۴) دی.

تباين: د دوو عددونو ترمنځ هغه نسبت ته وايي چې يو بل نه محوه کوي او دريم عدد يې هم نه شي محوه کولی، لکه: ۹ او ۲۰ چې د دوی ترمنځ تباين موجود دی.

فعاليت

د لاندې عددونو تر منځ نسبت ذکر کړئ.

[۲۰، ۵ / ۹، ۱۱ / ۲٦، ۸ / ۷، ۷]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عددونو تر منځ د توافق او تباین د پيژندلو طريقه:

له لوی عدد څخه وړوکی تفريق کيږي، تر څو مفروق منه لـه مفـروق عـدد څخه پـاتې شي، له هغه وروسته کم عدد له ډير عدد څخه تفريـق کيـږي، همـدا عمليـه پـه همـدې شکل ادامه پيدا کوي، تر څو دواړه عدده سره يو شي.

که د دوی اتفاق په يوه و، د دوی تر منځ تباين دی، که په دوو متفق شول نو پـه نـصف توافق دی، که په دروو متفق شول، نو توافق يې په ثلث دی او که په څلورو متفق شول، توافق يې په ربع دی، همداسې تر اخره ادامه پيدا کوي.

پوښتنې

۱. د تماثل تعريف او مثال بيان کړئ.
۲. د تداخل تعريف له مثاله سره وليکئ.
۳. توافق سره له مثاله واضح کړئ.
٤. د تباين تعريف د يو مثال په ترڅ کې وليکئ.
٥. د اعدادو تر منځ د توافق او تباين د پيژندلو طريقه و واياست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهه دیرشم لوست

تصحیح

تصحیح له صحت څخه اخیستل شوي چې صحت روغوالي ته وايي. د مرض او ناروغۍ ضد ده او د میراث د علم په اصطلاح کې تصحیح عبارت ده له وړوکي عدد نه د برخو اخیستل په داسې شان سره چې د مستحقینو په برخو کې کسر واقع نه شي.

د مسایلو تصحیح په اصل کې د ریاضي د علم برخه ده او د میراث په علم کې د اړتیا له کبله په تفصیل سره راغلي چې هغه په دې لنډ بحث کې نه ځایيږي، خو د بېلګې په ډول دوه مثاله راوړو:

لومړی مثال: که د هرې ډلې برخې د هغې ډلې پر وارثانو باندې پوره تقسیم شي او هېڅ کسر پکې رانه شي، نو اصل مسأله په خپله تصحیح ده او کوم ضرب ته ضرورت نه لري لکه: چې شخص وفات شي، پلار، مور او دوه لوڼه ورڅخه پاته شي، د مور بې شپږمه، د لوڼو بې دوه ثلثه او باقي بې په عصوبت د پلار کیږي.

مسأله ۶

مړی		
پلار	مور	دوه لوڼې
۱	۱	۴

دویم مثال: کله چې د برخو په ویش کې په یوه برخه کسر واقع شي او دسهامو او د رؤوسو تر منځ بې توافق موجود وي، نو د رؤوسو وفق د مسألې په اصل کې ضربوو، دضرب حاصل د مسألې تصحیح جوړيږي. او د هرچا سهم چې په مضروب کې ضرب شي حاصل بې د تصحیح څخه د هغوی برخه ده. لکه: شخص مړ شو پلار، مور او لس لوڼې ورڅخه پاتې شوې.

اصل مسأله۶ ضرب۵= ۳۰ تصحیح۳۰ده

مړی		
پلار	مور	لس لوڼې
۱ضرب۵=۵	۱ضرب۵=۵	۴ضرب۵=۲۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلور په لسو پوره نه تقسیمیږي او نسبت د څلورو او لسو ترمنځ موافقت بالنصف دی، نو د لسو نیمایي چې پنځه دي باید په اصل مسأله کې چې شپږ دي ضرب کړو، د ضرب حاصل یې (۳۰) کیږي چې همدغه د مسألې تصحیح ده.

فعالیت

لاندې مسایل دې پداسې ډول حل شي چې د هیڅ وراث برخه کسر ونلري:

۱ – سړی مړ شو دوه ښځې، شپږ لونې، دری خامن، پلار او یا مور ترې پاتې شول.

۲ – ښځه مړه شوه، میړه، دری خویندی او یو لمسی یې وارثان دي.

۳ – ښځه مړه شوه دوه مورني وروڼه، پلار، مور او خاوند یې وارثان دي.

پوښتنې

۱- د تصحیح لغوي او اصطلاحي معنی بیان کړئ.

۲-که د هرې طایفې برخې په وارثانو پوره تقسیم شي د تصحیح صورت څرنګه دی واضح یې کړئ؟

۳- که د یوې ډلې وارثانو د برخو ویشل کسري شي، د برخو او وارثانو د شمېر تر منځ موافقت وي، د مسألې تصحیح به په څه ډول وشي ؟ د یو مثال په ترڅ کې یې واضح کړئ.

٤- یوه داسې مسأله له خپل فکر څخه حل کړئ چې په هیڅ طائفه کسر نه وي راغلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلو ېنتم لوست

د وارثانو تر منځ د متروکې د تقسیم طریقه

کله چې د مړي متروکه د مړي په وارثانو تقسیموو، نو لومړی باید متروکه په نقودو(افغانیو) واړول شي، له دې وروسته به د وارثانو لپاره د مسألې تصحیح وشي، بیا د مسألې د تصحیح او متروکې تر منځ نسبت وکتل شي. که چېرې د متروکې او تصحیح ترمنځ نسبت تباین و، نو کوم سهم چې د هر وارث لپاره د تصحیح له مسألې نه رسیږي، هغه به په ټوله متروکه کې ضربوو او د ضرب حاصل به پر تصحیح د مسألې باندې تقسیموو.

د مثال په توګه: یو تن مړ شي، پلار، مور او دوه لوڼې ترې وارثان پاته شي اوترکه (۷)دیناره وي، د تقسیم عملیه په لاندې توګه صورت مومي.

مسأله۶

مړی		
پلار	مور	دوه لوڼې
۱	۱	۴

دلته اصل مسأله (۶) او متروکه (۷) دیناره ده چې پر (۶) پوره نه تقسیمیږي او نسبت د ۶ او ۷ ترمنځ تباین دی، نو د پلار لپاره له اصل مسألې نه یوه برخه ده. یو به په (۷) کې ضرب کړو او حاصل ضرب (۷) به د مسألې پر تصحیح (۶) تقسیم کړو، حاصل تقسیم چې $(1\frac{1}{6})$ کیږي د پلار برخه شوه.

همدا شان د مور حق $(1\frac{1}{6})$دیناره کیږي.

د لور برخه د مسألې څخه دوه ده، کله چې په متروکه کې ضرب شي ۱۴کیږي، که په شپږو تقسیم شي دوه صحیح یو پر درې دیناره هرې یوې لور ته رسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فورمول

$$\frac{\text{ترکه} \times \text{سهم هر وارث}}{\text{تصحیح مساله}}$$

او که د مسألې د تصحیح او متروکې ترمنځ نسبت توافق وي، نو باید د هر وارث برخه د متروکې په وفق کې ضرب او د تصحیح پر وفق باندې تقسیم شي، حا صل تقسیم د هر وارث برخه تشکیلوي.

فورمول:

$$\frac{\text{وفق ترکه} \times \text{سهم هر وارث}}{\text{وفق تصحیح}}$$

مثلاً: که په پخوانی مسأله کې متروکه (۸) دیناره وه.

مسأله ۶

مړی

پلار	مور	دوه لوڼې
شپږمه	شپږمه	ثلثان
۱	۱	۴

دلته ګورو چې د (۶) او (۸) ترمنځ موافقت بالنصف دی، نو د هر وارث سهم باید د متروکې په نیمایي کې ضرب شي او بیا حاصل ضرب د تصحیح په نیمایي تقسیم شي.
د پلار لپاره له اصل مسئلې نه یو او نیمایي د متروکې (۴) دي. ۱×۴=۴ کیږي، کله چې د مسئلې پر نیمایي (۳) تقسیم شي ۱,۳۳ کیږي. همدارنګه د مور برخه ۱,۳۳ دیناره ده.
د یوې لور برخه چې له مسئلې نه دوې برخې ده، هم د متروکې په نیمایي (۴) کې ضربیږي ۲×۴=۸ کیږي چې کله د تصحیح پر نیمایي (۳) باندې تقسیم شي خارج قسمت ۲,۶۶ کیږي چې د هرې لور برخه تشکیلوي.

فعالیت

یو لک او شل زره افغانی پر لاندې وارثانو وویشئ.
پر میړه ، درې خامنو، څلورو لوڼو، پلار او مور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوڅلوېښتم لوست

تخارج

تخارج له خروج څخه اخيستل شوی دی او د ميراث د علم پـه اصطلاح کـې تخارج د وارثانو ترمنځ هغه سوله ده چې کوم وارث د وارثانو لـه ډلـې څخه د يـو معين شـي پـه اخيستلو سره ځان له منځه وباسي او خپله برخه نورو وارثانوته پريږدي، دا کار روا دی په دې شرط چې ټول وارثان وربانديې راضي شي، نو که کوم وارث په يوه شي له متروکې څخه له نورو وارثانو سره سوله وکړي د هغه وارث برخه به د تصحيح د مسألې نـه طرح او باقي متروکه به په پاتې سهامو تقسيم شي، لکه چې ميره د متروکې له ما ل څخه پـه يوه شي سوله وکړي لکه په دې مسأله کې: ښځه مړه شوه مېړه، مـور او تـره تـرې پـاتې شول.

د مسألی اصل له ميږه سره ۶

مړی

ميړه	مور	تره
نصف	ثلث	عصبه
۳	۲	۱

کله چې زوج په يو شي سره سوله وکړي، نو له متروکې څخه هغه شی غورځـول کيـږي او باقي متروکه په پاتې سهامو چې د مور برخه (۲) او د تره برخه (يوه) ټولې درې برخې وي تقسيميږي، دوه برخې د مور او يوه برخه د تره کيږي. او يا په دې مسأله کې:

مسأله ۸ ضرب ۴= ۳۲

مړی

ښځه	۴زامن
ثمن (اتمه)	عصبه
۱ ضرب ۴=۴	۷ ضرب ۴= ۲۸

که یو زوی پر یوه شي سوله وکړي او له منځه ووځي، نو د یوه زوی برخه (۷) ده او کله چې (۷) له (۳۲) نه کم شي (۲۵) پاتې کیږي، نوځلور برخې(۲۱) برخې درې زامنو تـه چې د هر یو زوی لپاره (۷) رسیږي ورکول کیږي.

پوښتنې

۱. متروکه پر وارثانو باندې څرنگه وېشل کیږي؟ طریقه یې واضح کړئ.
۲. که یو سړی مړ شي او متروکه (۲٤) افغانۍ وي د هر وارث برخه څو کیږي؟
۳. تخارج تعریف کړئ
٤. که یوه ښځه مړه شي او له دې څخه میړه، موراو تره پاته شي او میړه سره په یو شي جوړه راشي، له خپلې برخې تېر شي، نوره متروکه به څنگه ویشل کیږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه څلویښتم لوست

رد

رد په لغت کې رجوع او بېرته ګرځولو ته وايي او په اصطلاح کې د عصبه و د نشتوالي په صورت کې ذوي الفروضو ته د متروکې پاتې برخه د هغوی د برخو په اندازه، ورکول دي.

د عول په عکس په رد سره د ذوی الفروضو برخې زیاتیږي او اصل مسأله کمیږي، خو په عول کې اصل مسأله زیاتیږي او د ذوی الفروضو برخې کمیږي.

رد زوج او زوجې ته نه ورګرځي

لومړی مثال: څوک مړ شو او دوې لوڼې ورځخه پاتې شوې.

اصل مسأله له ۳ ځخه ده خو ۲ ته ردیږي

مړی ———————

دوه لوڼه

یعني ټول مال به په دوو لوڼو ویشل کیږي.

دویم مثال: ښځه مړه شوه مېړه او درې لوڼه ورځخه پاتې شوې.

مساله د۱۲ځخه ده خو رد به یې ٤ ته کیږي

مړی ———————

میړه	۳درې لوڼې
ربع	ثلثان
۳	۸

۳+۸=۱۱ یوه برخه زیاتیږي، هغه بیرته یوازې لوڼو ته ورګرځي، چې د لوڼو برخه (۹)کیږي او د هرې لور(۳) برخې رسیږي، کله چې د اختصار عملیه تر سره شي، نو مسأله (۴) رد کیږي.

حمل

د مړي د نورو وارثانو په اړه د متروکې ټول مسایل پخوا ذکر شول خو که چیرې د وارثانو په ډله کې د مور په ګیډه کې حمل هم شامل وي، نو د مړي متروکه به په وارثانو تقسیم او د حمل برخه به موقوفه پاتې شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حمل لپاره د برخې په موقوف پرېښودو کې علماء ډېر اختلاف لري خو په دې خبره فتوی ده چې په يو زوی يا يوه لورکې چې د هر يوه برخه ډېره وي، هغه به موقوفه پاتې کېږي او کله چې ماشوم پيدا شي، که د ټول موقوفه مال مستحق وي هغه به ورکړي او که د ټول موقوفه مال مستحق نه وي خپله ټاکلې، حصه به ورکړل شي او زياته اندازه چې د هر وارث د برخې نه موقوفه پرېښودل شوې وي هغه وارث ته دې ورکړ شي.

پوښتنې

١- لاندې مسائل حل کړئ:

- د مړي نه درې خويندې او مور پاتې دي.
- د سړي د مرگ نه وروسته څلور لونې او ښځه پاتې دي.
- د مړي نه يوه لور، مور او ښځه پاتې دي.

٢- د رد معنی څرگنده کړئ.

٣- رد کومو ذوی الفروضو ته نه ورکول کېږي؟

٤- که چېرې د مړي په وارثانو کې د مور په گېډه ماشوم وي څه به ورسره کېږي ؟

٥- حمل ته به څومره برخه پرېښودل کېږي؟

٦- کله چې ماشوم وزېږېده د ده د برخې سره به څه کېږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېيم ځلوېښتم لوست

جهاد

د اسلام ټول قوانين ددې لپاره دي چې انسان په مادي او معنوي اړخونو کې پرمختګ وکړي او کمال ته ورسيږي، نو که د وګړي او ټولنې ايمان، استقلال، ابرو او عزت د تېري او ګواښ لاندې راځي، په وړاندې يې ستونزې او موانع رامنځ ته کيږي، د اسلام مبارك دين ددې موانعو د لرې کولو لپاره د ځانګړو احکامو په رعايت سره جهاد لازم کړی چې دمضمون پدې برخه کې به د جهاد تعريف او احکام ولولو، او له حکمتونو سره به يې اشنا شو.

د جهاد تعريف

جهاد په لغت کې د جَهد له کلمې څخه اخېستل شوی چې د خپل قدرت او توان څخه نهايي کار اخېستلو ته وايي.

په اصطلاح کې: د خدای (ﷻ) په لار کې په ځان، مال، ژبه او داسې نورو باندې مبارزه او کوښښ جهاد بلل کيږي.[1]

د جهاد حکم

جهاد فرض کفايي دی، نو هرکله چې د ضرورت په وخت کې د خلکو يوه ډله جهاد کوي، له نورو څخه فرضيت ساقطيږي. خو که چېرې دښمن تېری وکړ او له اسلامي ټاټوبي او مسلمانانو څخه د دفاع او کافرو ته د ماتې ورکولو په خاطر ټولو مسلمانانو ته ضرورت و، بيا فرض عين ګرځي.

د جهاد د رواوالي دليل

١- قرآن: الله (ﷻ) فرمايي: ﴿قَاتِلُواْ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَلاَ بِالْيَوْمِ الآخِـرِ﴾ [التوبـة: ٢٩]

ژباړه: جګړه وکړئ له هغو کسانو سره چې په الله تعالی او د اخرت په ورځ ايمان نه لري.

٢- سنت: رسول الله (ﷺ) فرمايي: «الجهاد ماض إلى يوم القيامة» جهاد د قيامت تر ورځې پورې دوام لري.

٣- اجماع: ټول امت له پخوا څخه تر دې دمه د جهاد په فرضيت باندې د شرايطو د پوره کېدو په صورت کې اتفاق کړی.

---

١ - بدائع الصنائع

د جهاد تاريخي پس منظر:

رسول الله (ﷺ) په مكي دوران كې په هيڅ ډول پر عملي مقابلې لاس پورې نكړ، بلكې ديارلس كاله يې په صبر او زغم دين ته خلك راوبلل، په ژبني بلنې او تمثيل سره يې اسلام د خلكو په زړونو كې ورځاى كړ، په دې دور كې رسول الله (ﷺ) بدې په نېكۍ او كنځلې په خندا ځوابولې، د كفارو د ضرر رسونې او ځورونې مقاومت يې په سوله ييزه توګه كاوه. مسلمانان به دده د مباركو ستركو لاندې ځورېدل اوو‌ژل كېدل، خو رسول الله(ﷺ) به دوى ته داسې لارښوونه كوله: "له جنګ نه لاس واخلئ او لمونځ ته مخه كړئ". په دې هم د كفارو زړه نه سړېده، بغض او كينه كې يې لړوالى نه راته، بالآخره مسلمانان مجبور شول چې خپل كور او ځاى پرېږدي او هجرت وكړي، حتى داسې ورځ هم راغله چې مشركانو د مسلمانانو مال، ملكيت، ځمكې او فصلونه په خپل منځ كې وويشل، بيا هم رسول الله (ﷺ) د كوم شكايت غږ پورته نكړ، د دوى هر ډول سپكاوى يې وزغمه، ترڅو چې الله تعالى د خپلې تشريع مطابق- چې په نړۍ كې به د ظالم لاس نيوى په زور سره كيږي- خپل پيغمبر ته د جهاد كولو فرمان صادر كړ.

د جګړې اجازه

وروسته له دې چې مسلمانان په مدينه منوره كې ځاى پرځاى شول، په دويم هجري كال كې ورته د دفاع اجازه وركړل شوه، لومړنى آيت چې په دې هكله نازل شوى په ډېره خوږه لهجه د جهاد د روا والي علت او حكمتونه بيانوي، فرمايي:

﴿إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ۞ أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ۞ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَن يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيراً وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ۞ الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ [الحج: ۳۸ – ۴۱]

ژباړه: (بېشكه الله (جل جلاله) له مؤمنانو څخه دفاع كوي. پاك پروردګار هيڅ خيانت كار كافر نه خوښوي، هغوى ته د جنګ كولو اجازه وركړل شوه چې نور ورته د جنګ لپاره راغلل ترڅو و جنګيږي، خداى (جل جلاله) د دوى په مرسته قادر او بس دى، دوى د خپل ښار او وطن څخه برناحقه په داسې حال كې ايستل شوي چې هيڅ جرم يې پرته له دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ویل یې زمونږ پروردګار الله (جل جلاله) دی نه درلود. که چېرې خدای(جل جلاله) یو پر بل دفع نکړي، ضرور به د راهبانو عبادتخونې، د عیسویانو کلیساوې، د یهودو معبدونه او هغه جوماتونه چې د خدای (جل جلاله) نوم پکې ډېر یادیږي وران شي، بېشکه الله (جل جلاله) د هغه چا سره چې دده (د دین) ملګری دی، ملګرتیا کوي، بېشکه خدای (جل جلاله) د ډېر قدرت خاوند او غالب دی. هغه کسان چې په ځمکه کې مو ورته قدرت (واک) ورکړ، لمونځونه دروي، زکاتونه ورکوي، نیکی ته بلنه کوي، د بدی نه منع کوي او د ټولو چارو پای الله (جل جلاله) لره دی.

فعالیت

ځیني وایي: که چېرې د اسلام دین د رحمت دین وي، ولې د جنګ دستور ورکوي؟ جنګ خو بد شی دی، د هغه څه په رڼا کې چې تاسې ولوستل ځواب ورکړئ.

پوښتنې

۱- جهاد لغتاً او اصطلاحاً څه معنا لري؟

۲- د جهاد حکم بیان کړئ؟

۳- د جهاد د رو اوالي دلیل وواياست.

۴- د جهاد د تاریخي پس منظر په هکله لنډ معلومات ورکړئ.

کورنی دنده

د جهاد د رواوالي د حکمت په هکله لنډه مقاله ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جهاد لاسته راوړني

د جهاد تعريف، حکمت او پس منظر مو چې د اسلام ستر لارښود (ﷺ) وربانـدې مـامور شـوی ولوسـتل، اوس ښـايي چې د جهـاد مـوخې او د اسـلام پـه پيـل کې د جنګ د څرنګوالي په هکله هم څه ناخه معلومات ترلاسه کړو.

د مسلمانانو د جهاد پايلې:

د تيرو دوو ايتونو په دوام کې الله تعالی فرمايي: ﴿الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ [الحج: ٤١] **ژبـاړه:** دا هغه کسان دي چې مونږ دوی ته په ځمکه کې قدرت ورکړ نو لمونځ بـه دروي، زکـات به ورکوي، په ښو چارو به امر کوي او له بديو به منع کوي او د ټولو چارو پای د الله په لاس کې دی.

پورتنی ايت مونږ ته راښيي چې مسلمانان قدرت ته ورسيږي نو لاندې کارونه به تر سره کوي:

الف: د الله ﷻ عبادت به کوي. ځکه لمونځ د دين ستنه ده او لـه الله ﷻ سـره د وصـل صحيح رمز دی.

ب: يو له بل سره مرسته کوي. ځکه زکات د اسلام پل دی او انسانان يو له بـل سـره يـو ځای کوي.

ج: امر بالمعروف نهی عن المنکر کوي. يعني ځان په دې باندې متعهد کوي چې نيکـي به خپروي او له بديو سره به مبارزه کوي.

د پيغمبر اکرم (ﷺ) جهاد

په اسلام کې جنګ د مقدساتو د دفاع، د ظلم د ريښو وچولـو او پـرې کولـو پـه خـاطر کيږي، د جنګ ميدان، د وژلو ميدان دی، خو بيا هم د اسلام د ځـانګړو لارښـوونو پـه رڼا کې چې په دې هکله يې کړې، کېدای شي د مړينو مخنيوی وشي. په صدر اسـلام کې جنګونه په داسې معقوله توګه منظم شوي وو چې ډېره کمه وينه پکې توی شـوې او لږ ځاني تلفات يې لرل، نو د دواړو طرفونو (کافرو او مـسلمانانو) د مـړو شـمېر پـه ټولـو غزواتو کې چې د دويم هجري کال څخه پيل او تر نهم کال پورې وغزېدې د ۱۰۱۸ تنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ثخه ډېر نشو، چې ۲۵۹ تنه مسلمانان او ۷۵۹ تنه کافر وژل شوي. په داسې حال کې چې په لومړۍ نړیواله جګړه کې ۷ ملیونه وګړي وژل شوي او ۲۱ ملیونه ټپیان شوي.
په دویمه نړیواله جګړه کې چې کله د دواړو لورو وحشیان یو تر بله غیږ په غیږ شول د ٤٠ ملیونو څخه زیات انسانان ووژل شول، همدارنګه په روسیه کې د باطل کمونستي نظام واګو ته د رسېدو لپاره تر پنځوسو میلونو پورې انسانان ووژل شول.

فعالیت
د صدر اسلام جنګونه د شلمې پېړۍ له جنګونو سره مقایسه او د دواړو جنګونو اسباب له پایلو سره بیان کړئ.

د جهاد ځینې موخې او حکمتونه

الف – دفاع

له پورتني آیت څخه څرګندېږي چې اسلام خپلو پیروانو ته ددې اجازه ورکړې چې د هغه مخالف قدرت مخه ونیسي او له ځان څخه دفاع وکړي کوم چې د دوی شتون ګواښوي او له منځه یې وړي، ترڅو یو مسلمان وکولای شي چې هوسا ژوند وکړي، د اسلام مبارک دین د حکمت په څنګ کې د مسلمانانو د قدرت په شتون هم ټینګار کوي چې د دعوت او بلنې ملګرتیا وکړي. الله (ﷻ) فرمایي:
﴿وَ قَاتِلُوهُمْ حَتّى لاَ تَكُونُ فِتْنَةٌ وَ يَكُونَ الدّين كله الله﴾ [التوبة: ۳۹]
ژباړه: او هغو سره تر هغې وجنګیږئ چې هیڅ فتنه پاتې نشي او سوچه دین د خدای شي.

ب – د مستضعفینو ازادي

په اسلام کې د جهاد یوه موخه د مظلومانو او کمزورو سره مرسته د دوی له حقوقو څخه دفاع او د عدالت قایمېدل دي، څنګه چې په قرآن کریم کې فرمایي:
﴿وَمَا لَكُمْ لاَ تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاء﴾ [النساء: ۷۵]
ژباړه: ولې د خدای (ﷻ) په لار کې د هغو بې وزله سړو، ښځو او ماشومانو لپاره چې د ظلم او تېرې لاندې دي نه جنګیږي؟
همدارنګه ربعي بن عامر، رستم ته چې د فارسي قواوو سرلښکر دی داسې وایي: «الله ابتعثنا والله جاء بنا لنخرج من شاء من عبادة العباد الى عبادة رب العباد, ومن ضيق الدنيا إلى سعة الآخرة,

(c) ketabton.com: The Digital Library

ومن جور الأديان على عدل الاسلام» **ژباړه:** الله (ﷻ) موږ را لیږلي یو څو هغه خلک چې الله غوښتي وي، د بنده ګانو له بندګۍ څخه د یو خدای (ﷻ) عبادت ته، د دنیا د تنګیو څخه یې د هغې فراخۍ او د ادیانو له ظلم څخه اسلامي عدالت ته راوکاږو.

ج- د دعوت ازادي

د اسلام د سپېڅلي دین رسالت یو نړیوال رسالت دی، مسلمانان دا دنده لري چې د حق دا غږ د ټولو نړیوالو غوږونو ته ورسوي او په لاربښوونو یې ویوهوي، لکه څنګه چې الله (ﷻ) فرمايي:

﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَــوْنَ عَــنِ الْمُنكَــرِ وَتُؤْمِنُــونَ بِاللّــهِ﴾ [آل‌عمران:۱۱۰]

ژباړه: تاسو (ای د رسول الله ﷺ امته) غوره امت یاست چې د انسانانو لپاره را لیږل شوي یاست (ترڅو) په نېکۍ امر وکړئ، له بدۍ نه منع وکړئ او په الله (ﷻ) باور لرئ.

بناء مسلمانان ددې لپاره لیږل شوي چې بشر ته لارښوونه او هدایت وکړي.

پس هرکله چې زموږ د حق او حقیقي بلنې په وړاندې خنډونه رامنځ تـه کېږي اسـلام ددې موخې د ساتنې او د دعوت د ازادۍ د تامین لپاره موږ تـه د جهـاد اجـازه راکـړې. دې ټکي ته باید ځیر شو چې د حق او ربښتیني دعـوت د تحمیلولـو پـه خـاطر جنـګ او جګړه نشته، بلکې هرکله چې د حـق دعـوت د خپرولـو پـه لار کـې خنـډ پیداشـو او دا ازادي یې له منځه وړله، بیا د جګړې اعلان کېږي تر څو هغه موانع چې بندګانو ته د الله تعالی د پیغام رسولو په لار کې موجودې دي له منځه یوسي.

پوښتنې

۱- په صدر اسلام کې د جنګونو تلفات څومره و؟

۲- د کمونستي نظام قدرت ته د رسېدو لپاره څومره نفر وژل شوي او ددې نظام پای څه شو؟

۳- د جهاد ځینې حکمتونه بیان کړئ.

کورنۍ دنده

د جهاد د موخو په هکله لس کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه څلویښتم لوست

څوک په جهاد مکلف دي؟

که چېرته جهاد فرض کفايي وي، هغه کسان چې د جنګ کولو توان ولري، کولای شي چې د مسلمانانو د امير په اجازه په جنګ کې شريک شي، خو کله چې جهاد فرض عين وګرځي، نو هغه څوک چې د جهاد کولو توان ولري په هغوی جهاد فرض ګرځي. مسلحانه جهاد په کوچنيانو او معيوبينو فرض ندی.

د جنګ نه وړاندې بلنه

سليمان بن بريده (ﷺ) د خپل پلار نه روايت کوي: "رسول الله (ﷺ) به چې کله څوک د سرلښکر په توګه ټاکه، د تقوی او پرهيزګاری توصيه به يې ورته کوله او بيا به يې ورته وفرمايل: هرکله چې له خپل مشرک دښمن سره مخامخ شوې، هغوی ته د درېو څيزونو بلنه ورکوه:

١ -که چېرې يې د هو ځواب درکړ، لاس ترې واخله.

٢- او که يې انکار وکړ، جزيه ترې وغواړه، که يې قبوله کړه، ته يې هم قبوله کړه، او لاس ورڅخه ونيسه.

٣- او که جزيه يې هم ونه منله بيا له پاک پروردګار څخه مرسته وغواړه او ورسره جنګ پيل کړه. . . "

فعاليت

آيا په اسلام کې جنګ د عقيدې د تحميل په خاطر ترسره کېږي؟ د اسلام پيغمبر او د صحابه کرامو د سيرت په رڼا کې دا مسأله وڅېړئ او د (لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ) له حکم سره يې پرتله کړئ.

د جنګ په حالت کې د دښمن کوم کسان وژل کېږي؟ او کوم نه وژل کېږي:

د هغو کسانو وژل په جنګ کې روا دي چې عملاً، فکراً او يا مشورتاً په جنګ کې دخيل وي، مګر د هغو کسانو وژل جواز نلري چې په جنګ کې ګډون نلري، لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځه، ماشوم، سپین ګیري، ناروغان، فلج، معلول، ګوډ، ړوند، هغه راهب چې په کلیسا کې عبادت کوي، هغه کسان چې کور یا معبد ته پناه یوسي، هغه کسان چې د جنګ وس نلري او هغه چې په خپلو پټیو کې په کرکیله بوخت وي. خو که چېرته عملاً په جنګ کې شریک یا په خبرو، فکر او مالي مرسته له کفارو سره همکار وي بیا یې وژل روادي. په دې اړوند انس (رضي الله عنه) له رسول الله(ﷺ) څخه دا ډول توصیه روایت کوي، فرمایي: "د خدای په نامه، د الله جل جلاله او د رسول الله ﷺ ددین لپاره ولاړ شئ، زاړه، ماشومان، ښځې او په عبادتخونو کې ناست کسان مه وژنئ"

له پورتني حدیث څخه څرګندیږي چې د مسلمانانو د جنګ او مبارزې معیار د خدای (جل جلاله) حکم او اسلامي ضوابط دي، نو که دې اصولو ته پاملرنه وشي هیڅ ظلم او جنایت نه رامنځ ته کیږي، یو بې ګناه انسان، ښځه او ماشوم به نه وژل کیږي.

څه ډول جګړه روا ده؟

﴿الَّذِينَ آمَنُواْ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُواْ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ﴾ [النساء: ۷۶]

ژباړه: چاچې ایمان راوړی د خدای (جل جلاله) لپاره جهاد کوي، څوک چې کافر شوي دي د طاغوت په لاره کې جنګیږي.

په اسلام کې جنګ یوازې د الله (جل جلاله) په لار کې دی، د هوی هوس، واک ته د رسېدو، په نورو باندې واکداري او د خاورې لاندې کولو لپاره جنګ کول جهاد نه دی، په دې اړه د رسول الله (ﷺ) څخه پوښتنه وشوه، که یو څوک د خپلې زړورتیا ښودلو لپاره جنګیږي، یا د ریا (ځان ښودنې) لپاره جنګیږي. کوم یو د خدای (جل جلاله) لپاره دی؟ رسول الله (ﷺ) ورته وفرمایل: «مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِىَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِى سَـبِيلِ اللَّـهِ»

ژباړه: څوک چې د خدای (جل جلاله) د کلمې د پورته کولو لپاره جنګیږي، هغه د خدای (جل جلاله) لپاره جنګ (جهاد) دی.

د قومیت او نژاد لپاره جنګ کول جایز ندي

په ننني نړۍ کې ډېر جنګونه د رنګ او نژاد پرستې په خاطر پېښیږي. خپل قوم په نورو قومونو غوره ګڼي، عامه وژنه کوي، حال دا چې اسلام دا عمل محکوموي. رسول الله(ﷺ) فرمایي: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ دَعَا إِلَى عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ قَاتَلَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَـنْ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مَاتَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ» **ژباړه:** څوک چې خلک قومي تعصب ته رابلي هغه زموږ له ډلې څخه ندی، څوک چې د قومي تعصب (نژاد پرستی) په خاطر جنګیږي هغه زموږ له ډلې څخه ندی او څوک چې په دې تعصب کې مړ شو، زموږ څخه ندی.

پوښتنې

۱- څوک په جهاد مکلف دي؟

۲- رسول الله (ﷺ) د جنګ نه وړاندې اسلامي لښکر ته څه توصیه کړې وه؟

۳- د جنګ په حالت کې د کومو کسانو وژل روا دي؟

۴- کوم ډول جنګونه حرام دي؟ روښانه یې کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې لوست یو ځل خپلو دوستانو او د کورنۍ غړو ته ولولي او لنډیز دې ولیکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږ څلویښتم لوست

د اسلام له نظره د جهاد ډولونه

جهاد د پیاوړي او ځواکمن کوښښ په معنا د اسلام له نظره په څو ډولونو ویشل کېدای شي، چې له هغې جملې څخه ځینې یې عبارت دي له:

۱ـ مالي جهاد

مالي جهاد، د جهاد د نورو ډولونو د ملا تیر جوړوي، څکه هر ډول جهاد مالی امکاناتو ته اړتیا لري، او که مسلمانان مالی جهاد ونکړي، نور هر ډول جهاد ناشونی کېږي. له همدې کبله الله تعالی په قرآن کریم کې د ځان او مال قربانول، یو بل ته څېرمه ذکر کړي، د بېلګې په توګه په دې آیت کې فرمایي: ﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ﴾ [التوبة: ۱۱۱] **ژباړه:** یقینا الله تعالی له مؤمنانو څخه د هغوی ځانونه او مالونه د جنت په مقابل کې اخیستي دي.

۲ـ د دعوت جهاد

دا جهاد په ژبه سره خلکو ته په پخو دلایلو د دین رسولو او په عملي بڼه د دین په رېښتینې توګه تمثیلولو سره سر ته رسیږي، مسلمانان باید د کفارو، منافقینو، مشرکینو، ملحدینو او بې باکه او نا ملتزمو مسلمانانو په مقابل کې د اسلام حقانیت بیان کړي او لازمه ده چې داعي په خپلو کړو وړو هم د نورو لپاره بېلګه واوسي، څو د هغوی لپاره مقتدا جوړ شي. نو په دې توګه به د حق دین خپور شي، او همدا لار د دین د خپرولو لپاره تر ټولو اغیزمنه لاره ده، چې ټولو انبیاوو کارولې او په هر مسلمان باندې لازمه ده په هر ډول ټولنه کې چې اوسیږي د رسول اللهﷺ په طریقه خلک نېکویو ته راوبلي او له بدویو څخه یې منعه کړي.

الله تعالی فرمایلي: ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾ [آل عمران:۱۱۰] **ژباړه:** تاسو تر ټولو غوره امت یاست د خلکو د ګټې لپاره وېستل شوي یاست، په نېکۍ امر کوئ او له بدۍ څخه منعه کوئ او په الله ایمان لرئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته د دعوت په جهاد کې په داعي لازمه ده څو له حکمت څخه کار واخلي، د دعوت په امورو کې ډېر مهم مخکې کړي، د خلکو په څورونو او تکليف صبر وکړي او له هغې تړلنې او محيط څخه چې دی دعوت پکې کوي با خبره واوسي.

۳ـ د علم او زده کړې جهاد

دا جهاد د مسلمانانو د علم په ګاڼه باندې په پوښلو سره تر سره کېږي، څو ټول زيار وباسي ديني او نور ګټور علوم چې د انسانانو ټولنه هغو ته اړتيا لري زده کړي، او په علمي فکري او کلتوري برخو کې د يوو کامل او هر اړخيز اسلامي تصور او ذهنيت خاوندان واوسي. په رواياتو کې له رسول اللهﷺ را نقل شوي چې فرمايلي يې دي: د علم او پوهې په هکله باندې يو بل ته لارښوونه کوئ، په علم کې خيانت د مال له خيانت څخه ډېر بد دی، او هرو مرو به الله تعالی له تاسو څخه په دې هکله پوښتنه وکړي.

او الله تعالی فرمايلي: ﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ [التوبة: ۱۲۲] **ژباړه:** د مؤمنانو لپاره مناسب نه دي چې ټول دې ووزي، ولې له هرې سترې ډلې څخه يو څو کسان (د علم په زده کړه پسې) ونه وتل څو په دين کې پوهه تر لاسه کړي او خپل قوم ووېروي کله چې بېرته وروګرځي، څو (له ناوړه کارونو) ځان وساتي.

فعاليت

د دعوت او ښوونې په جهاد کې ځينې ارزښتناک ټکي شته چې بايد عملي شي، ښوونکی دې زده کوونکي په دوو ډلو ووېشي او د هغه پايلې دې ټکي په ټکي وليکي او له دوی څخه دې وغواړي چې دغه موضوع په خپلو منځونو کې وڅېړي.

٤ـ سياسي جهاد

له دې جهاد څخه موخه د اسلام د عدل په اصولو د دولت جوړولو له پاره کوښښ کول دي، داسې دولت چې هلته حاکميت يوازې د الله تعالی وي، کله چې په اسلامی سيمو کې د دين احکام ترک شي او د مسلمانانو يو والی هېر کړای شي نو په مسلمانانو لازمه ده څو کوښښ وکړي د اسلام د قوانينو تر سيوري لاندې د مسلمانانو د يووالي سره سره اسلامي حاکميت په پښو ودروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ـ مسلحانه جهاد

د توريې په مټ د طاغوت او د هغه د پلويانو په خلاف مبارزه کول دي، هغه طاغوتيان چې د الله تعالی د دين په مقابل کې بې بيرغ اوچت کړی وي او د الله بندګان په خپله بندګۍ نيسي، ظلم او فساد پې په مخ کې اچولی وي، کښتونه او نسلونه هلاکوي، د الله تعالی د دين له اقامې څخه مخنيوی کوي او د حق د بلنې په وړاندې خنډونه جوړوي.

الله تعالی په دې هکله فرمايي: ﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ﴾ [البقرة: ۱۹۳]

ژباړه: او له هغوی سره جګړه وکړئ تر هغه پورې چې فتنه پاته نه شي او د ژوند نظام ټول د الله تعالی (د خوښې) شي.

او همدا ډول فرمايي: ﴿قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ﴾

[التوبة: ۲۹] **ژباړه:** له هغو خلکو سره جګړه وکړئ چې په الله تعالی او د آخرت په ورځ ايمان نه لري او د الله تعالی او رسول حرام کړی شوي شيزونه حرام نه ګڼي او د حق په دين رفتار نه کوي له هغو خلکو څخه چې کتاب ورکړی شوی تر هغه پورې (جګړه ورسره وکړئ) چې مغلوب شي او د عاجزی په حالت کې جزيه ورکړي.

هر کله چې جهاد مطلق ذکر شي، همدا وروستی معنا ورڅخه مراد کيږي، ځکه د جهاد کلمه په همدې معنا کې اصطلاحي شهرت لري، خو په هغه صورت کې چې له دې معنا څخه اړوونکې قرينه (نښه) شتون ولري، بيا بيا د قرينې د غوښتنې مطابق معنا ورڅخه اخيستل کيږي.

فعاليت

له نفس، شيطان، او باندني دښمن سره جهاد کول يو له بل سره څه توپير لري؟

د مجاهدينو په برياليتوب کې د ځان جوړونې رول

په مورچلو کې د مجاهدينو د برياليتوب بنسټيز ټکی له نفس او نفساني غوښتنو سره جهاد دی، هغه داسې چې شوکت د خدای (ﷻ) په لار کې جنګيږي او خلک د خدای (ﷻ) دين ته رابولي، څه چې وايي هغه به په عمل کې پلي کوي، د هر څه نه وړاندې به د خپل نفس د جوړولو کوښښ کوي، وروسته بيا له نورو سره مرستې ته لاس غځوي.

په همدې خاطر رسول الله (ﷺ) فرمايي: «الْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ»

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: مجاهد هغه څوک دی چې د خدای (ﷻ) په لار کې له خپل نفس سره جهاد وکړي.

انسان د ټولنې یو جز دی، ټولنه له وګړو څخه جوړه شوې، نو هر څوک چې د جهاد د فریضې په ترسره کولو کې د هر څه نه لومړی د خپل ځان څخه پیل وکړي، ځان جوړ او اصلاح کړي، پرته له شکه دا ټولنه به له داسې پاکو وګړو څخه جوړه شي چې هیڅوک به یې د مقابلې ځواک ونلري.

نو په لنډ ډول ویلای شو، هر هغه څوک چې په جهاد اکبر کې بریالی شو، دا تن به ضرور په جهاد اصغر کې بریالی کیږي. که څوک په جهاد اصغرکې پاتې راغی جهاد اکبر کې یې بریالیتوب ناشونی دی، مګر په ډېرو لږو حالاتو کې به څه مخ په وړاندې لاړ شي خو پایلې ته رسېدل محال دي.

پوښتنې

۱- د خدای (ﷻ) په لار کې جهاد په څو جبهو کې ترسره کیږي: نومونه یې واخلئ.
۲- د دعوت او جهاد لپاره له قرآن کریم څخه یو دلیل ذکر کړئ.
۳- د ښوونې د جهاد لپاره له قرآن کریم او حدیثو څخه یو یو دلیل ذکر کړئ.
٤- مسلحانه جهاد شرح کړئ.
٥- سیاسي جهاد څه مفهوم لري.
٦- د خپل ځان جوړول د مجاهدینو په بریالیتوب کې څه رول لري؟

کورنۍ دنده

د خپل ځان جوړولو او د خپل نفس د تربیې د ارزښت په اړه یوه لنډه مقاله ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوله او احکام يې

دا مو ولوستل چې په اسلام کې جنګ د ډېر لوړ هدف په خاطر چې هغه د فکر او عقيدې ازادي ده ترسره کيږي،ترڅو انسانيت ته د کمال لارې پرانيستل شي. ددې لپاره نه کيږي چې ځمکې لاندې، انسانان غلامان او د ځمکې لاندې او باندې زېرمې ترلاسه کړي. هرکله چې سولې ته د تګ ضرورت محسوس شي، نو هغه بې پامه نه غورځول کيږي، ځکه سوله اساس او بنسټ دی، جنګ استثنايي حالت دی، قرآن کريم په دې هکله فرمايي: ﴿وَإِن جَنَحُواْ لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ [الانفال: ٦١].

ژباړه: که چېرته هغوی سولې ته مايل شول، ته هم خپل ميلان ښکاره کړه، په الله (ﷻ) توکل وکړه، بېشکه خدای (ﷻ) اورېدونکی او پوه دی.

د مسلمانانو ترمنځ سوله

ځينې وخت د مسلمانانو ترمنځ هم جنګ پېښيږي، چې په دې حالت کې بايد سوله وشي، قرآن کريم په دې هکله فرمايي: ﴿وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِن بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِن فَاءتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾ [الحجرات: ١٠]

ژباړه: هرکله چې د مسلمانانو دوه ډلې سره په جنګ شي، د دوی ترمنځ سوله وکړئ، که يوه پربله ظلم او تېری کوي (او سوله نه مني)، هغه ډله چې ظلم او تېری کوي ،په مقابل کې يې ترهغه وخته وجنګيږئ چې سوله ومني او د خدای (ﷻ) حکم ته غاړه کيږدي، بيا د دوی ترمنځ عادلانه سوله وکړئ (له شرايطو سره سم)، د عدالت نه کار واخلئ، ځکه چې الله (ﷻ) عادلان خوښوي.

نو کله چې دوه ډلې په خپل منځ کې په جنګ شوي، وطن او ملت له داخلي اختلافاتو، خطر او تجزيې سره مخامخ کړي، بايد چې د اسلامي او ملي يووالي لپاره حساب ته کش شي او په هر قيمت چې وي پر وطن او ملت کې يووالی تامين شي. دا هغه لارښوونې دي چې قرآن کريم يې مونږ ته را زده کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت

قرآن کریم فرمايي: ″و الصلح خير″ د سولې په ګټو وغږېږئ.

پوښتني

۱- قران کریم د سولې په هکله څه فرمايلي دي؟

۲- که د مسلمانانو يو ټولی په بل ټولي حمله وکړي او سوله هم قبوله نه کړي، نو څه معامله بايد ورسره وشي؟شرحه يې کړئ.

کورنۍ دنده

د سولې د اهميت او د ټولنې د پرمختګ په هکله د هغې د رول په اړه يوه لنډه مقاله وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ذمي عقد (تړون)

د عزتمن او سوکاله ژوندانه لپاره ارزښتناکه لاره چې د متقابل احترام او حقوقو رعايت په کې وشي د ذمي عقد دی، په دې لوست کې ورسره اشنا کيږو.

ذمه په لغت کې عهد او تړون ته وايي. اهل ذمه هغه کسان دي چې اسلامي حکومت ته د جزيې (ماليې) په نامه ديوې اندازې مال په ورکولو سره د دوی ځان، مال او حقوق خوندي کيږي.

د اهل ذمه حقوق

ټول ذميان هغه حقوق لري کوم چې مسلمانان يې لري. حضرت علي کرم الله وجهه په دې هکله داسې فرمايي: ″دوی (ذميانو) ددې لپاره جزيه منلې چې د دوی مالونه او وينې داسې شي لکه زمونږ مالونه او وينې″

اسلامي دولت مکلف دی چې له دوی څخه هر ډول ظلم دفع کړي، د دوی ځان او مال وساتي، د دوی عقيدې او عبادت ځايونو پورې غرض ونکړي، د کسب او کار زمينه ورته برابره کړي.

د ذمي حقوق له منځه وړل حرام دي

ذمي ته د ضرر رسولو په هکله رسول الله (ﷺ) په سختو ټکو داسې بيان کړی، فرمايي: « أَلاَ مَنْ ظَلَمَ مُعَاهِدًا أَوِ انْتَقَصَهُ أَوْ كَلَّفَهُ فَوْقَ طَاقَتِهِ أَوْ أَخَذَ مِنْهُ شَيْئًا بِغَيْرِ طِيبِ نَفْسٍ فَأَنَا حَجِيجُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » تاسې خبر شئ هر هغه څوک چې په ذمي ظلم وکړي، يا په ناحقه دده حق وخوري، يا يې په داسې کار وګومارې چې هغه دده د طاقت څخه پورته وي، يا دده د خوښې پرته ورڅخه شی واخلي، د قيامت په ورځ زه خپله د دوی مدعي يم)

جزيه څه شی ده؟

جزيه د هغه مال څخه عبارت ده چې ذميان يې اسلامي دولت ته ورکوي، ددې په مقابل کې اسلامي حکومت دوی ته سهولتونه برابروي، د دوی ساتنه کوي، د جنګ نه معاف دي، دا هم بايد له ياده ونه ايستل شي چې په ماشومانو، ښځو، ليونو، عمر خوړلو او ړندو باندې جزيه نشته.

؟؟ پوښتنې

۱ـ ذمه څه شی ده او اهل ذمه کوم کسان دي؟

۲ـ د اهل ذمه حقوق بيان کړئ.

۳ـ آيا جزيه باج اخېستنه ده که په مقابل کې يې ذميان عوض تر لاسه کوي؟ روښانه يې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library